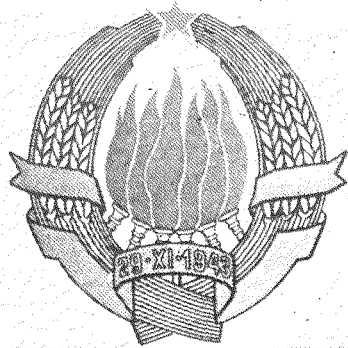

tv-15naš ★ TOVARIS

Št. 44—45
26. novembra 1984
Leto XXII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Borci ostajajo na položajih

Kaj naj želim borcem NOB za dan republike? Namenoma sem izpustil besedo »nekdanjim«, ker menim, da se resnični borec ni nikoli demobiliziral. Odložil je puško, prenekateremu pešajo fizične moči, toda to nikakor ne pomeni, da je odložil tisto, čemur je posvetil vse svoje moči, svojo mladost — boju za novo življenje. Kajti človek, ki je pomagal s krvjo polagati temelje za nekaj boljšega, lepšega v odnosih med ljudmi in narodi, ne more biti razrešen odgovornosti, kako bo življenje teklo naprej. Pri tem ne gre za varstvo nad mladimi, za nezaupanje vanje, pač pa za to, da kontinuiteta borca za napredek slovenskega naroda, za napredek Jugoslavije kot skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti preide na mlajše rodove. To pomeni, da mora borec NOB ostati med mladimi in z njimi, kot enak z enakimi, da bi jim z izkušnjami pomagal naprej. Mladi rod ne sme nikoli pozabiti, kakšno revolucionarno dediščino so mu zapustili starejši, ti pa si ne smejo nikoli domišljati, da so vse postorili sami in da se svet z njimi končuje. Tudi mladim v tem nemirnem svetu ne bo lahko, srečevali se bodo z mnogimi težavami in postavljeni bodo pred prenekatero preizkušnjo. Pojavljale se bodo tudi čeri, ki bodo grozile, da bi šel razvoj družbe stran od izročil našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije, od vsega tistega, kar so nam štiri desetletja narodove zgodovine zapustila naprednega in plemenitega.

Borcem NOB torej želim, da bi bili še naprej takšni, kot so: bojevití, dosledni, napredni. Da bi še bolj držali skupaj, kajti veliko bo še polzkusov, da bi jih razcepili. Ostati družno skupaj v prizadevanjih za boljše in naprednejše! Pa ne zaprti vase, temveč odprti do vseh, ki želijo ustvarjalno sodelovati pri graditvi socializma in socialističnega samoupravljanja, seveda v duhu čebinskega manifesta in Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

V takšni odprtosti vidim eno trdnih jamstev, da bo naša avnojska domovina, bratska in enotna nova Jugoslavija, kljubovala vsem preizkušnjam in si utirala pot v veličino, katere vizija je navdihovala slehernega borca NOB.

Ne morem si kaj, da ne bi ponovil, kar sem na skupščini borcev NOB nekoč že rekel: »Vi ste še vedno na prednjih položajih našega boja...« Ne zdi se vam za malo, če prevzamete dolžnosti v krajevni skupnosti ali društvu, četudi so mnogi izmed vas nekoč poveljevali partizanskim enotam. Delujete, skratka, povsod tam, kjer je v vrstah naše skupne fronte še kar precej občutljivih vrzeli. Pri tem stalno opozarjate, da mora priti na prednje položaje še več mladih, kajti njihova frontnost, ki jo zadnje čase nekateri tolikanj poudarjajo, se mora pokazati pri samih temeljih, ne predvsem pri vrhu naše skupne zgradbe. Kakor so morali partizani nekoč zelo mladi, pogosto premladi prevzemati najodgovornejše dolžnosti, tako sedaj mnogi mladi ljudje predolgo ostajajo preveč ob strani, ko padajo usodne odločitve, pomembne predvsem za njihovo prihodnost.

Gospodarska in vsakršna kriza, v kateri brez dvoma smo, ne sme omajati naših ljudi in jih potisniti v malodušje. Prav borci NOB najbolje vedo, kako pogubna je bila vsaka panika in kako je visoka morala lahko nadomestila pomanjkanje hrane in orožja. Tudi zdaj ni drugače: gospodarskih in drugih težav ne smemo jemati kot neozdravljivo bolezen, temveč kot kile, da strnemo svoje vrste, podvojimo našo ustvarjalnost in si tako utremo pot iz sedanjih težav. Če bi nas zajelo malodušje, bi zašli v slepo ulico, v kateri bi se izgubili. Teda bi prišli na račun tisti, ki si že manejo roke, veseleč se, da bodo v zmedí poželi koristi za svoje mračne cilje. Zato moramo storiti vse, da bomo iz krize izšli, kot že tolikokrat, kot smagovalci, se pravi, moralno še močnejši, še trdnejši. Zlobni in površni opazovalci se bodo v svojih črnih prerokbah spet uštelí!

Uštelí se bodo tudi vsi tisti posamezniki, ki bi radi, da bi si nad grobovi žrtev pretekle vojne podajali roke in tako izbrisali črto, ki nam tudi za prihodnost jasno pove, do kam je segal narodnoosvobodilni boj in kje se je začela izdaja. Pozabljajo, da narod, ki je bil obsojen na smrt, ne more sprejeti roke tistega, ki se je pajdašil z njegovimi rabi. Res se mnogim, ki že štiri desetletja čakajo, da se bo vrnil njihov čas, zrasle že sive brade, a bi vseeno radi, da bi njihova trhla ideja živela naprej. Ideja, v imenu katere so enkrat že izdali tisto, kar nam je najbolj sveto: življenje in prihodnost slovenskega človeka, naroda! Že Ivan Cankar, za njim pa Sperans je povsem jasno povedal misel, ki so jo potrdile vse naše zgodovinske izkušnje: da je bodočnost slovenskega naroda odvisna od povezanosti njegovega boja z naprednimi in demokratičnimi silami na čelu z delavskim razredom. Slovenija ne sme biti in ne bo Vendeja, pokopana pod razvalinami reakcionarne sistema!

Franc Šetinc

Ob dnevu republike, 29. novembru, čestitamo vsem, ki so se bojevali za novo Jugoslavijo, in tistim, ki se še danes bojujejo, brez orožja — z delom, za graditev nove družbe!

RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije
Uredništvo TV-15 Naš tovariš

Jugoslavija v sedanjem času in prostoru

Štirideset let je minilo od 4. novembra 1944 leta, ko je Edvard Kardelj v svojem govoru na drugem zboru aktivistov Osvobodilne fronte v Črnomlju na večer pred zmago ocenil mednarodni položaj Jugoslavije po velikem deležu, ki ga je dala skupni zavezniški stvari v boju proti fašizmu.

»Jasno je po vsem tem« – je dejal Edvard Kardelj – »da je položaj nove Jugoslavije v svetu krepko utrjen. Jugoslavija ni več majhna in neznatna država na Balkanu. Jugoslavija je zavzela po zaslugi slavne Narodnoosvobodilne vojske in enodušne borbene volje naših narodov, ki se niso dali upogniti, zavidno mesto med svobodoljubnimi narodi. Pokazalo se je to pot, da včasih moralni kapital odtehta tudi fizično silo. Mi smo, tovariši, bogati s tem moralnim kapitalom, kajti naši narodi so pokazali toliko pripravljenosti na žrtve, toliko plemenite ljubezni do svobode, da so si pridobili spoštovanje in simpatije vsega sveta« (Edvard Kardelj: Pot nove Jugoslavije, 1946, str. 413).

Jugoslavija si je svoj moralni kapital, pridobljen med drugo svetovno vojno po zaslugi izjemne vdanosti vsega jugoslovanskega ljudstva boju za svobodo in neodvisnost, v poznejših desetletjih ne samo ohranila, pač pa še bolj utrdila. Taka dejanja, kot so bila boj s Stalinom, proti njegovim naklepom, da si podredi Jugoslavijo, odpiranje novih neraziskanih poti v družbenem razvoju v obliki socialističnega samoupravljanja, in končno izbira nove usmeritve Jugoslavije v mednarodnem življenju s tem, da je postala ena najvidnejših pobudnic neuvrščene gibanja. Vse to je prispevalo k temu, da se v vojni pridobljeni moralni kapital Jugoslavije ne le ni zmanjšal in potemnel, pač pa je celo dobil nov blek in novo kvaliteto.

Vsebinsko vrednost prehojene poti zadnjih štirih desetletij bi zato najbolj ustrezno ponazorili z ugotovitvami Edvarda Kardelja v članku Samoupravljanje in neuvrčenost (Socializam, 1978, str. 21). »Gledan skozi prizmo dolgoročnega razvoja,« pravi Edvard Kardelj, »je sistem socialističnega samoupravljanja v Jugoslaviji vzdržal dosedanje zgodovinske preizkušnje in je na kritičnih razpotjih svojega razvoja znal najti lastna pota in rešitve, ki so mu omogočile napraviti nadaljnje korake in okrepiti svojo notranjo kohezijo kakor tudi svojo družbeno vsebino in moč. V vsakem primeru nobena kriza ni bila doslej taka, da bi resneje zagrozila z obračanjem kolesa zgodovine nazaj.«

Edvard Kardelj hkrati ugotavlja, kako sta »gibanje in politika vedno pomenila dosti globljo, popolnejšo in trajnejšo usmeritev v zapleteni in protislovni situaciji, v kateri je sodobni svet, kot pa je trenutna protiblokovska opredelitev... Neuvrščene države so izdelale svoj pogled na razvoj mednarodnih odnosov na svetu, prizadevale so si in si prizadevajo pokazati, perspektivo izhoda iz temeljnih protislovij in sporov, ki jih rojevajo imperialistična, kolonialistična in neokolonialistična dediščina v mednarodnih odnosih, blokovska razdelitev sveta, vsiljevanje raznih družbenih »vzorcev«, vpletanje v notranje zadeve drugih dežel in razne druge oblike gospodarske in politične prevlade nad narodi«.

Se po toliko letih zvene prepričljivo in nepreklicno resnično Kardeljeve besede, ko pravi: »Odreči se politiki neuvrčenosti bi za nas Jugoslovane pomenilo odreči se lastne neodvisnosti, mesta, ki ga Jugoslavija zavzema med svobodnimi narodi sveta, postaviti pod vprašaj sam naš obstoj, se pravi obstoj Jugoslavije kot dežele socialističnega samoupravljanja... Z drugimi besedami, samoupravljanje znotraj dežele in politika neuvrčenosti v mednarodnih odnosih nimata za naše narode in narodnosti alternative.«

Za sedanji čas, ki je morda bolj kot kdajkoli prežet z nevarnostmi za svetovni mir in s tem hkrati za svobodo in nedovisnost mnogoterih narodov, je značilno, da smo postavljeni pred težavno nalogo, ko moramo vnovič ovrednotiti vse naše temeljne vrednote.

Spet se moramo – v dokaz upravičenosti take trditve – zateči k besedam Edvarda Kardelja iz časov, ko je trasil pota nove Jugoslavije: »Narodnoosvobodilno gibanje se je že prav od začetka gradilo na globoki veri v neizčrpno ustvarjalno silo širokih ljudskih množic... Razvijanje iniciative množic od spodaj je bilo po mnenju vodilnih sil narodnoosvobodilnega gibanja prvi in poglobilni pogoj za zmago. Znova se je pokazalo, da je bila ta vera opravljena. Resnično ljudsko, demokratično vodstvo, čvrsta organizacija in take organizacijske oblike, ki so omogočale in spodbujale najširše sodelovanje množic, to so bili faktorji, ki so omogočali, da se je pokazala ne le volja ljudskih množic, temveč tudi njihova neizčrpna ustvarjalna sila. To dejstvo je dalo narodnoosvobodilnemu gibanju tisto prodorno silo in polet, ki sta mu prinesla tolikšne zmage nad močnejšim sovražnikom. Tudi za prihodnost je to prvi in najvažnejši pogoj za čim hitrejšo in čim kvalitetnejšo obnovo in gradnjo.«

Kolikor smo se v poznejših letih oddaljevali od teh Kardeljevih načel in volje ljudskih množic ter njihovo iniciativo zamenjavali z raznimi forumi in voljo ter močjo od ljudstva odtujenih centrov moči, toliko bolj se je naš razvoj oddaljeval od resničnih teženj in koristi teh ljudskih množic.

Sistem socialističnega samoupravljanja, ki smo mu postavili temelje z zakonom o delavskih svetih, ni – kot smo želeli, računali in pričakovali – dosegel novega kvaliteta razmaha z zakonom o združenem delu. Ta zakon je v veliki meri ostal mrtva črka na papirju, birokratsko upravljanje pa je v večini področij iztrgalo iz rok neposrednih upravljalcev njihovo upravljalno pravico, etatizem vseh vrst, od občinskega do zveznega, se je razbohotil na škodo socialističnega samoupravljanja. Kupi resolucij in predpisov ter papirnatih sporazumov, ki so skorajda zadušili živo samoupravljalno misel in dejanje, so postali nadomestki samoupravljanja.

Pomeni, da je bitka za resnično, stvarno pravico tistega, ki ustvarja presežke dela, da tudi z njimi upravlja, bistvo boja za socializem v sodobnih razmerah.

Danes, podobno kot včeraj in jutri, ni mogoče ločiti dveh bistvenih sestavin našega bitja in žitja, samoupravljanja in neuvrčenosti, ki sestavljata organsko celoto jugoslovanske družbe.

Celotna ekonomska stvarnost naše dežele, ki jo označuje velika, za našo ekonomsko moč prevelika zadolženost v tujini, je dokaz, kako se je nevarno stanjšala ekonomska baza naše politične neodvisnosti. Visoki dolгови s prav tako visokimi obrestmi in vse preprosto lahkomišljeno in tjavdan potrošena posojila, bodo vse do konca stoletja in še čez viseli kot mora nad celotnim gospodarskim in političnim življenjem Jugoslavije.

V tako stanje smo zašli v času, ko so mednarodne razmere vse prej kot ugodne za razvoj majhnih držav, kot je Jugoslavija. Svet je vstopil v obdobje tako imenovane tretje tehnološke revolucije. Kdor bo zamudil vlak, ki pelje v novo obdobje hitrega razvoja proizvodnih sil, bo obsojen, da bo za desetletja capljal za razvitim delom sveta. Prav v tem času pa smo si – v nuji varčevanja s tujimi plačilnimi sredstvi – sami sebi zaprli vrata do dosežkov sodobne znanosti in tehnologije. Z raznimi plogi ožimo pretok idej in znanstvene ter kulturne izmenjave dobrin z zunanjim svetom.

Čas, ki ga preživljamo, je dosti bolj kot katerikoli drugo obdobje prepoln nevarnosti za mir in hkrati s tem za varnost in nemoten razvoj mnogih narodov. Blokovska tekma za prevlado nad svetom je dobila take razsežnosti, da je politika s postojank sil postala tako rekoč poglobilni regulator svetovnih zadev. Oboroževalna tekma, zlasti pa oboroževanje Evrope z jedrskim orožjem, je spravila tudi našo državo v neposredno nevarnost, da postane – ne glede na njen neuvrčenost, zunajblokovski položaj – žrtev morebitne vojne velikih sil, ko bi rakete enega in drugega bloka letele čez naše ozemlje.

Odtod ena poglobilnih nalog vseh družbenih in političnih sil, da se vključijo v rastočo mirovno gibanje sveta. Le enotna volja milijonov z vseh delov sveta lahko zadrži roko napadalca in onemogoči, da bi se aktiviral sprožilec tretje svetovne vojne.

In spet nam v teh prizadevanjih vlivajo vero v uspeh besede Edvarda Kardelja: »Vsa zgodovina zadnjega pol stoletja je dokazala, da mali narodi danes lahko zaščitijo svojo svobodo in neodvisnost izključno samo tedaj, če so krepko povezani z naprednimi, svobodoljubnimi, resnično demokratičnimi tokovi in faktorji v sedanjem svetu... Čvrsta in neizbežno zmagovita, četudi čestokrat trnova in žrtev polna je za male narode samo ena pot, samo tista pot, ki združuje osvobodilna gibanja malih narodov z naprednimi svobodoljubnimi tokovi v svetu. To je pot, ki vodi k resnični svobodi malih narodov.« (Pota nove Jugoslavije, str. 477).

Lahko bi tem Kardeljevimi besedam dodali, da je to tudi edina stvarna pot k miru in varnosti malih narodov. V tem sta vsa veličina naloge in zgodovinski pomen miroljubnih sil sveta in skupaj z njimi vseh neuvrčenih sil.

Drago Košmrlj

Etatizem na zatožni klopi

Že prvi koraki pri uresničevanju dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije so opozorili, kako debelo in odporno kožo imajo vsi tisti, ki bi nadvse radi ohranili staro stanje, predvsem pa monopolnost in razsodništvo pri odločanju. Nobena skrivnost ni, da se dolgoročni program že v svojih izhodiščih in sklepnem delu ogreva za bistvenejše spremembe na ekonomskem, socialnem in družbenopolitičnem področju. Ne ogreva se torej za ohranitev statusa quo, temveč poziva na akcijo, da bi v sedanjih okoliščinah (notranjih in mednarodnih) in na tej stopnji razvoja spremenili sedanje razmere, da bi lahko uresničili dogovorjeno strategijo dolgoročnega razvoja družbe. Sklepni program spoznava, da je ekonomska kriza predvsem posledica neuresničevanja družbenoekonomskega položaja delavca v združenem delu, kot jo opredeljuje ustava, in da torej sedanje težave niso posledica ustavne zasnove političnega sistema, temveč načina njihovega uresničevanja. Gre torej za boj, da ekonomsko in s tem tudi politično oblast v družbi obdržijo v svojih rokah etatistične sile in poslovodne strukture, ne pa delavski razred in delovni ljudje.

V boju za krepitev in razvoj samoupravljanja je precej zadreg, ki pa so danes vse bolj rezultat etatističnih tendenc, ki so opazne na različnih ravneh. Zato ni naključje, da o nekaterih spornih vprašanjih ne ponujajo sprejemljive rešitve in da prepočasi in težko dosegamo enotnost političnih stališč in enotnost gospodarskih ukrepov. Ali pa poskušamo to enotnost doseči na »točki ravnotežja« med samoupravljalcem in etatizmom.

Že ko smo – plebiscitarno – sprejemali dolgoročni program gospodarske stabilizacije, smo se zavedali, da bodo pri njegovem uresničevanju določeni odpori, kot smo se tudi zavedali dejstva, da so delavskega razreda v različnih ekonomskih razmerah, kar poraja različna prizadevanja, pogosto celo nasprotujoča si prizadevanja, kar spet trga enotnost delavskega razreda in je nenehen izvor sporov. Prav to s pridom izkoriščajo centri moči, etatistične in nesamoupravne sile, da bi okrepili svoj položaj in vsilili svoje interese. V teh spopadih med samoupravljanjem in etatizmom se nenehno pojavlja tudi nacionalizem, katerega korenine ne kaže iskati le v dediščini preteklosti, v nasprotjih v družbi in v delovanju sovražnikov sistema in socializma, temveč tudi v produkcijskih odnosih, ki so naša realnost in v katerih je veliko ostankov starega in preživelega. Torej: bolj nam bo uspevalo uresničevati in uresničiti program stabilizacije v vseh njegovih razsežnostih, bolj nam bo uspevalo premagovati takšne razlike in takšna nasprotja.

Etatizem in tehnokratizem sta se še enkrat znašla na zatožni klopi kot poglobilna krivca, da se delegatski skupščinski sistem v praksi uresničuje počasi in z mnogimi odstopanji. Iz leta v leto se vse bolj umikamo pred navalom etatizmov, in od tod trpko spoznanje, da je bilo pred osmimi leti samoupravljanja več kot pred petimi, takrat še več kot danes. Po desetih letih razvijanja delegatskega sistema odločitve o najbistvenejšem sprejemajo zunaj njega – v poslovodnih, izvršnih in upravnih organih, ob sodelovanju s profesionalci v zvezi komunistov in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Tako huda so bila pred dnevi tudi spoznanja komisije za ustavna vprašanja zvezne skupščine, ki je kot podlago za kritično razpravo uporabila nič manj kritično analizo, ki jo je pripravila skupščinska delovna skupina. Razprava in analiza sta potrdili, da je ključno vprašanje, kako premagati okope etatizma na poti razvoja samoupravljanja in delegatskega sistema.

Pravzaprav, bo rekel Milan Kučan, imamo dva pravna sistema: formalnega, ki praktično ne živi, in neformalnega, ki določa mnoge procese v družbi. To opozarja, kakšna sta dejanska vloga in moč delavca v družbi, kaže, da njegove pravice, odgovornosti, položaj, možnosti, da bi vplival na pogoje gospodarjenja in ustvarjanja dohodka niso odvisni od njegove volje in de-

javnosti – temveč od odločitev organov in struktur, ki so od delavca v precejšnji meri odtujeni. Dominantna ocena v skupščinski analizi je, da je prevladujoč družbeni odnos etatističen, in to predvsem v proizvodnji. Okoli 90 odstotkov odločitev o usodnih vprašanjih gospodarskega razvoja nastaja zunaj delovnih organizacij in sozdov ter njihovih reprodukcij celot. Res je treba prisluhniti mnenjem, da ni mogoče kar vprek obtoževati izvršnih svetov in organov uprave samo zato, ker opravljajo svoje delo. Njihova dolžnost je, opozarjajo zagovorniki, da to delajo, če pa pri tem svoja pooblastila nekoliko razširijo in prekoračijo, ne gre za nasilno prevzemanje oblasti, marveč samo za svojevrstno izpolnjevanje praznine v življenju in sistemu. Iz takšnih tez je seveda mogoče takoj potegniti sklep, da združeno delo ne dela delegatsko in – kdo le je kriv za to. Takšen sklep pa ni le napačen, temveč tudi politično zgrešen. Lahko bi se slišalo celo tako, da upravni in izvršni organi opravljajo svoje delo za to, da so razširili državno regulativo čez ves samoupravni prostor družbene odločanja, pa je kriva le »nemoč združenega dela«.

V sedanji razvojni krizi v svetu postaja vprašanje razvojne usmeritve vsakega gospodarstva odločilno za njegov nadaljnji razvoj in položaj v mednarodnem gospodarstvu. Za vsako razvojno strategijo je potrebna ocena stanja. Jugoslavija lahko najde izhod iz sedanjih težav predvsem z načrtnim odpravljanjem kriznih žarišč, kot so dopuščanje splošne družbene neodgovornosti in finančne nediscipline, pomanjkanje meril za učinkovite naložbe, neuspešne proizvodne zmogljivosti, prevelika družbena režija, tehnološka odvisnost itn., kar povzroča tudi sedanjo strukturno in stroškovno inflacijo. Načrtno zdravljenje jugoslovanskega gospodarstva je družbenopolitično in ekonomsko izredno težavno, saj kratkoročno celo povečuje strukturne, socialne in regionalne probleme, vendar ustvarja tudi materialne pogoje in osnove za njihovo trajno reševanje.

V sedemdesetih in še posebno osemdesetih letih postaja tehnološki zaostanek vse bolj usoden ne le zato, ker je mogoče s tehnološkim napredkom in inovacijami stalno povečevati produktivnost ter izboljševati strukturo stroškov in konkurenčno sposobnost gospodarstva, ampak tudi zato, ker doseženi tehnološki napredek postopno spreminja dosedanje industrijski način proizvodnje (ki temelji predvsem na kapitalu) v informacijski sistem proizvodnje (ki temelji na znanju in tehnoloških rešitvah). Tista gospodarstva, ki izgubljajo stik s svetovnim tehnološkim napredkom, bodo v prihodnje (če jim z izboljšanjem njihovega razvojnega intervencionizma ne bo uspelo vzpostaviti stika s svetom) vse bolj zaostajala. V sedanjem času sodi mednje tudi naša država. Jugoslavija v minulih letih ni sprejela izziva novega razvoja, čeprav ji je to omogočala dosežena stopnja gospodarske in družbene razvitosti že sredi šestdesetih let. Z vztrajnim nadaljevanjem uvoznosubstitutivno naravnane, pretežno avtarkične in v sedemdesetih letih še republiško in pokrajinsko samozadostne

razvojne politike brez vpliva trga in mednarodnih razvojnih menil, je Jugoslavija motivirala razvojne usmeritve in s tem naložbe, za katere nima na voljo ustreznih resursov. Zato je izgubila tehnološki ritem in lastno redodukcijsko sposobnost ter zapadla v zaskrbljujočo tehnološko, uvožno, finančno in razvojno odvisnost od razvitega sveta. Brez temeljne spremembe dosedanje razvojne strategije, razvojne politike in ekonomske politike ji že v osemdesetih letih grozi informacijska odvisnost in s tem trajen zastoj v gospodarskem in družbenem razvoju. Pot naprej je pot odprave samozadostnih razvojnih politik republik in pokrajin, je oblikovanje enotne jugoslovanske razvojne politike, je prizadevanje, da bo produktivnost dela postala temeljno merilo pri ustvarjanju in delitvi dohodka. To pa pomeni odpravo sedanjih »bližnjic« pri ustvarjanju dohodka in njegovi delitvi, ki jo vsiljujejo centri odločanja zunaj ustavnega, delegatskega in samoupravnega sistema.

Ivan Vidic

Dvanajsti plenum kulturnih delavcev OF v Dolenjskih Toplicah

Več storiti za enoten slovenski kulturni prostor

Od prvega plenuma kulturnih delavcev OF, ki je bil 11. septembra 1941, pa prek drugega in tretjega, ki so bili še sredi vojne, se je širil krog udeležencev, slovenskih kulturnih delavcev, ki so se zelo dobro zavedali, da je kultura izjemno orožje v rokah naroda in jo je treba zato gojiti, spodbujati in ji dajati poleta. Saj ni treba, da bi tukaj ponavljali celo vrsto stvari, spomnimo pa lahko na številne pesniške zbirke, ki so bile natisnjene bodisi sredi okupirane Ljubljane ali pa sredi partizanskih gozdov. Sem sodijo tudi pesem, glasba nasploh, likovna dejavnost, prozna literarna dela, dramatika in z njo gledališče ter ples.

Mnogo tega poznamo, mnogo je bilo v teh štirih desetletjih po vojni storjeno, da bi nam kulturno snovanje in sporočilo iz NOB ostajalo v zavesti, nenazadnje pa je po dolgem premoru prav zato in z novimi nalogami zaživel tudi plenum kulturnih delavcev OF pod okriljem nadaljevalke Osvobodilne fronte Slovenskega naroda – Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije.

Tako je prvi plenum v novejšem času, ki je bil 1978. leta, obravnaval temo Kultura, revolucija in današnji čas, naslednji je spregovoril o Borisu Kidriču in njegovih prispevkih k slovenski kulturi, nato je bilo še istega leta osvetljeno delo Prežihovega Voranca, leta 1980 so na plenumu posvetili pozornost Francetu Bevku, borcu in pisatelju, naslednje leto je bila osrednja tema kritika in njena vloga v naši sodobni umetnosti, leta 1982 so obravnavali tematiko NOB v sodobni umetnosti in lani je bil plenum posvečen delu Miška Kranjca.

Tokratni plenum v Dolenjskih Toplicah si je ob štiridesetletnici ustanovitve vrste kulturnih ustanov, kulturnih institucij in dogledov zadal nalogo, da pregleda, ugotovi stanje in tudi ocenjuje dosedanje delo pri proučevanju kulture med NOB. To pa predvsem zato, ker si bo plenumu kulturnih delavcev OF v prihodnje zadal nove naloge in bo skušal bolj kot doslej obravnavati sodobni utrip slovenske kulture, ki ga bo s svojimi pobudami in delom skušal razširiti na celoten slovenski kulturni prostor, se pravi tudi na zamejstvo.

Iz nekaterih statističnih podatkov o dosedanjem delu plenumov naj omenimo, da je na »novodobnih plenimih« sodelovalo več kot 230 kulturnih delavcev partizanske in mlajših generacij, da je rezultat tega sestajanja 154 natisnjenih razprav, od katerih je dobra tretjina pri-

spevek povojnih generacij. Izšlo je šest knjig (in sedma je v tisku) s poročili o delu plenumov, izšla je faksimilna izdaja Borovih partizanskih pesmi (ki so izšle 1944. leta) pa pesmi partizana Cirila, Dva razgovora Josipa Vidmarja in še ena faksimilna izdaja Mileta Klopčiča Plameneči okovi (ki je izšla sicer leta 1924).

Potem ko je minuli petek vse zbrane na dvanajstem plenumu kulturnih delavcev OF pozdravil akademik Josip Vidmar in ko je opozoril na nujnost tesnejšega povezovanja s kulturo slovenskega zamejstva, sta spregovorila še predsednik predsedstva RK SZDL Franc Šetinc in Mitja Ribičič, član predsedstva CK ZKJ. Franc Šetinc se je ob tej priložnosti za doslej opravljeno delo zahvalil številnim plenumarjem, še posebej pa je podčrtal prispevek Josipa Vidmarja, ki je bil utemeljitelj in potem ves čas duša plenuma. Posebno zahvalo je izrekel tudi tovarišici Lidiji Šentjurčevi, ki je dala pobudo za ponovno oživitve plenuma in za njegove nove ustvarjalne vzgibe ter domičil pri Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije.

»Prav vam, plenumarjem, gre zasluga, da je med NOB luč kulture zasvetila močno kot nikjer drugje v Evropi. Zavest o tem edinstvenem dejanju mora prehajati v nove rodove in v nova takšna ali podobna dejanja...« je med drugim dejal v svojem govoru Franc Šetinc in v nadaljevanju o

naši sedANJI stvarnosti parafraziral Župančičevo misel o tem, da moramo zdaj izmeriti čas in razdaljo, ki smo jo prehodili od prvega plenuma sem.

Mitja Ribičič pa je v uvodu dejal:

Če je bila v slovenski nacionalni, politični in kulturni predzgodovini ena od značilnosti naše usode prežgodnje umiranje mladih umetnikov, vemo, da jih je smrt kosila zaradi naše vsesplošne revščine in brezperspektivnosti. Partizanski čas je prav tako neizprosno in boleče terjal smrt mladih, vendar smo se vsi zavedali, da so žrtve slovenskega prebujanja, prenove in vzpona samozvesti v vseh plasteh naroda. Ni mogoče naštetih vseh teh smrti, ni mogoče na majhnem slovenskem zemljevidu označiti mest vseh tragičnih grobov. Do danes nismo našli gomile pesnika Mirana Jarca v širnem kočevskem pragozdu. Nemški rafali so na pragu njegove domačije prebili srce pesnika Kajuha. Ona pa je hotel, da bi bila kultura pričujoča sredi najtežjih bojev. Kakšna moč in protest proti ne-kulturi osvajačca in hlapčevski poniglavoosti slovenske jare gospode je bila v Smrekarjevi risbi, zaradi katere so umetniki ustrčili v Gramozni jami! Glasbenika Franca Šturma je smrt zatekla pod Krimom, proletarskega pisatelja Toneta Cufarja so prerušale gestapovske krogle v Sentvidu nad Ljubljano, primorskega pesnika Karla Široka, ki je opeval bazoviške žrtve, so ustrelili kot talca v Dragi nad Begunjami, Josipa Vandota, oblikovalca Kekca, so izselili v Srbijo in je padel kot žrtev bombardiranja; mladinska pisateljica Anica Černejeva in slavist dr. Avgust Pirjevec sta umrla v taborišču, umetnostnega zgodovinarja dr. Franceta Mesesnela so ubili belogardisti tik pred osvoboditvijo pod Turjakom. Tam so ustrelili tudi dr. Vita Kraigherja, Dušan Kraigher-Jug pa je padel tik ob meni v partizanskem boju na Dobrovljah. Besede Ivana Roba, ki jih je vrgel v obraz okupatorskemu za-

slisovalcu: »Kdor umre za domovino, je živel dovolj!« so postale geslo vseh, ki jih je okupator postavljaj pred puške. Ni mogoče naštetih in povedati vseh imen padlih v partizanih, umrlih v taboriščih smrti. V vsej svoji zgodovini slovenska kultura ni izgubila toliko svojih ustvarjalcev kot v kratkem času štirih let, je zapisal Viktor Smolej v svoji Zgodovini slovenskega slovstva (7. zvezek), posvečeni 30. obletnici OF in žrtvam OF.

Ne da se primerjati številu kulturnih delavcev v partizanih s tistimi, ki so stali na nasprotni strani, še posebej, če bi v vrste Osvobodil-

ne fronte prišeli tudi tiste, ki sicer niso bili angažirani, ker jim je manjkalo poguma, notranje moči ter zaupanja v NOB, a so ostali poštene in intimno na strani velikega boja svojega ljudstva ali pa so se odločili zanj šele takrat, ko so bili vidiki svobode in zmage bližji in bolj realni. Nasprotniki so si na silo prilastili pesnika Franceta Balantiča, ki je zgorel v belogardistični postojanki. Vendar Balantič ni bil nika kršen pesniški izpovedovalec klerifašističnega mrčenjstva, saj ni zmogel niti enega verza v čast in slavo propadajočega sveta. Bil je velik talent, vendar utesnjen zaradi osebne stiske, obupa in brezizidnosti...«

Ribičič pa je ob tem poudaril, da je narodnoosvobodilni boj premogel tudi druge slovenske razumnike, ki so se združevali prav tako kot kulturniki (od slovenskih pravnikov do zdravnikov), pri čemer vsega tega ne gre ločevati od širšega pogleda na narodno kulturno delovanje med NOB. V potrdilo takšnega pogleda je Ribičič omenil zbornik, ki je izšel v redakciji Mihaila Apostolskega pri svetu znanosti in umetnosti SFRJ (leto v Skopju) in kjer je mogoče skozi prispevke iz vseh krajev države označiti enakopravno, na mnogih področjih pa tudi vodilno vlogo slovenskega boja v jugoslovanski revoluciji. Zlasti je tu podčrtal področji kulture in znanosti.

Zamisel o ponovni oživitvi delovanja plenuma se je, kot je dejal Mitja Ribičič, kljub večjim pričakovanjem, obnesla in dala rezultate. S pomočjo kulturnih delavcev OF smo izkušnje iz revolucionarne tradicije povezovali z današnjimi hotenji in smotri v graditvi socialistične bodočnosti.

Kulturne plenuma smo sklicevali v času, ko so se v naši javnosti začeli pojavljati tudi napadi na politične in kulturne pridobitve NOB, ki so se začela razraščati prizadevanja po

prevrednotenju in razvrednotenju revolucije, zanižanje njenih narodnostnih in razrednih smotrov, razpihovanje posameznih slabosti, posploševanje primerov samovolje in nezakonitosti, delitev fronte na njeno preddolomitsko vseljudsko naravo in njeno podolomitsko transmijsko obdobje, v katerem naj bi komunisti »prevarali« svoje zaveznike. Vse to je nastalo v času zgodovinske razdalje, ko je pri ljudeh naravno plahnel interes za čase daleč v preteklosti, v času stopnjevanja gospodarskih težav zaradi svetovne in naše gospodarske krize, v času mednarodne zaostritve, ko sta oba bloka in velike sile angažirale velika sredstva za medsebojno obračunavanje in ko ni bilo več nobenega področja nikjer na svetu, ki ne bi bilo zastrupljeno z ideološkimi, propagandnimi in političnimi blokovskimi stališči, v okoliščinah, ko je Jugoslavija postala pravo bruno v očeh vseh blokovskih in

partiji, da je v sebi našla moč in v množicah podporo za boj proti stalinističnemu napadu na Jugoslavijo.

Iz proučevanja vzrokov, ki so povzročili stalinizem, je nastal napreden in demokratičen program ZKJ na ljubljanskem sedmem kongresu 1958. leta, kardeljevska Ustava s celostnim političnim sistemom socialističnega samoupravljanja leta 1974 in program Kraigherjeve komisije ekonomske stabilizacije leta 1982...«

Potem ko je Ribičič poudaril nujnost naše naravnosti na prihodnost ter na potrebo po sproščeni in odprti kritiki sedanjega stanja in hkrati iskanja boljših rešitev, je opomnil, da nekaj sto še živečih kulturnih delavcev OF ostaja pomemben moralni faktor in mentor, okrog katerega se bodo zbirale sile novih rodov, vseh, ki jim pomeni izročilo OF pomembno izkušnjo. To pa pomeni tudi graditev alternativne geslu iz NOB o združenju, zedinjeni Sloveniji, ki jo lahko dosežemo z odprto mejo in odprtim političnim, gospodarskim in kulturnim sistemom, »ki bo omogočal svoboden pretok idej, poštenih ljudi in dobrega blaga.«

Iz popoldanskih poročil o opravljenem zbiranju gradiva, o zapisanem in objavljenem s področja poezije, proze, dramatike, gledališča, glasbe, likovne umetnosti, novinarstva, plesa pa prevajalstva in etnologije smo lahko razbrali, da je bilo na eni strani med NOB izredno veliko narejenega, da je to v največji meri tudi že zbrano, vendar na drugi strani prenekatere področje še nima vsega zapisanega, predvsem pa ne sintetično obdelanega. Se največ, tako je izzvenelo iz poročil, je bilo storjenega na področju raziskovanja literature. Zbranih je bilo nad deset tisoč pesmi, nastalih med partizani, v taboriščih, izgnanstvu in drugod. Izbor vseh teh bo, kot upajo, izšel proti koncu prihodnjega leta v posebni knjigi, na področju proze je izšlo nekaj knjižnih izdaj izborov (večinoma partizanskih novel) in je bilo opravljeno širše raziskovalno delo (zlasti prizadevni pri tem so bili Emil Cesar, Viktor Smolej...), v arhivih in depojih hranijo nad deset tisoč likovnih prispevkov (večinoma risb in grafik), ki bodo (ker so že v strokovni obdelavi) v bližnji prihodnosti doživele svoj sintetični prikaz, podobno je na področju glasbe in novinarstva. Zato pa se je izkazalo, da so področja, kot je ples med NOB, mladinska kultura in vprašanje prevajalstva v NOB popolnoma bele lise, ki čakajo nove raziskovalce.

Ne novo, pa vendar še vse preskromno obravnavano je področje etnološkega raziskovanja narodnoosvobodilnega boja, medtem ko je bilo vsaj v poročevalskem delu plenuma tokrat prvič bežno omenjeno raziskovanje slovenskega jezika v času vojne, kjer, kot je bilo razbrati iz poročila Brede Pogorelčeve, odkrivajo jezikoslovci zanimive stvari.

Vse to so naloge, ki si jih še morajo porazdeliti raziskovalci, tiste pa, ki že tečejo, nadaljevati s pospešenim tempom.

V sporočilu javnosti so zbrani na dvanajstem plenumu kulturnih delavcev OF v Dolenjskih Toplicah obsodili gonjo nemških nacionalistov na avstrijskem Koroškem proti dvojezičnemu šolstvu in zahtevali uveljavitev avstrijske državne pogodbe zato so tudi pozvali vse napredne kulturne delavce v Avstriji in Jugoslaviji, da povzdignejo svoj glas in enotno nastopijo proti raznarodovalnim naklepom.

B. Ž. J.

Zdaj zaori pesem o svobodi...

Kolikokrat so med borci budile pogum, kolikokrat so se tiho oglašale ob tabornem ognju ali se izvijale iz utrujene korakajoče kolone, kolikokrat se še oglašajo danes, ob raznih priložnostih, da budijo spomine tistim, ki še pomnijo njihovo rojstvo, mlajšim pa ustvarjajo podobo naše revolucije. Med njimi so stare revolucionarne, uporiške, budniške pesmi, delavske in druge protifašistične, ki so nastale med obema vojnama, partizanske pesmi – slovenske, pesmi drugih jugoslovanskih narodov – vse z enim klicem: V boj za svobodo! Zgodi pa se, da se po prvi kitici zatakne in ne gre naprej. Melodija je še ostala, besedilo pa je zbledelo. Da jih ne bi pozabili, jih na željo nekaterih naših bralcev objavljamo nekaj v naši praznični številki, v obliki, ki vam bo izrezana dala drobno pripravno žepno pesmarico. Ob drugi priložnosti pa lahko računate na še kaj podobnega.

Uredništvo

Ob petdesetletnici delovne organizacije ŽG Mostovna

»Med nami ni bilo izdajalca«

Za uvod k temu zapisu lahko mirno porabimo uvodne besede k jubilejni publikaciji Mostovne, saj v strnjjenih besedah povedo najnujnejše o ljudeh in času, »ko se je kalilo jeklo«.

»Kot da bi se tistega krvavega prahu na Zaloški cesti v Ljubljani, ko je 24. aprila 1920 v spopadu z žandarji vladajočega režima za vedno omahnilo v smrt trinajst tovarišev, železničarji nikoli ne otesli. Splošna železniška stavka je izbruhnila med 15. in 16. aprilom 1920 in je zajela vso Jugoslavijo. Proge so bile omrtvičene, železničarjem pa so se pridružili tudi papirničarji, rudarji, steklarji, lesni delavci in drugi. Največji spopad med stavkajočimi in žandarmarji je bil 24. aprila 1920 na Zaloški cesti v Ljubljani...«

»Saj poznamo tiste dogodeke z Zaloške, kajne? In bežno tudi vemo, da so bili »ajzenponarji« vedno zraven, kadar se je bilo treba upirati izkoriščevalskemu režimu, kadar je bilo treba nastopati enotno in v strnjjenih vrstah. Pravzaprav bi najbrž nek pregled revolucionarne zavesti v daljšem zgodovinskem razdobju razvoja evropskega delavskega razreda dal širšo in bolj popolno podobo revolucionarnosti železničarjev nasploh. Spomnimo se tudi francoskih pa nemških ali italijanskih železničarjev. Imeli so črne roke in obraze od umazane in težaškega dela, toda imeli so tudi prednost: živeli so z železno cesto, ki je poleg skromnega in večkrat s krvavim potom prisluzenega kosa kruha dajala nekaj več. Dajala je razgled v svet, nosila je revolucionarni veter evropskega prebujajočega se delavskega razreda in svojevrstnosti dela (ob dnevnih in nočnih prebitih na »šitih«) je družila delavce v velike

družine. S tem delom je prepleten prenekateri spomin slovenskih delavskih družin. Z njim pa podobe v megleno jutro odhajajočih, v modre delavske obleke odetih in s kanglami ter zavitki malic hitelih železničarjev.

Današnja delovna organizacija Mostovna, ki prav letos praznuje svojo petdesetletnico obstoja, lahko v pregledu desetletij ugotavlja dvoje: da je iz skromnih delavniških začetkov prerasla v močno delovno organizacijo, sodobno, kakršne zahtevajo sodobne železnice, in kar je še pomembnejše, da je to dosegla z delom in rastjo kolektiva, ki se je učil od tistih

prvih mostovničarjev, ki so dali svoj krepak delež revoluciji in narodnoosvobodilnemu boju.

Kakor se ponavadi podjetja začnajo z delavnica mi s po nekaj ljudmi, so tudi prazčetki Mostovne raztreseni ob železniških progah in postajah. Takrat, ko so bile v veliki Avstro-ogrski še južne in državne železnice, je bila pri državni železnici skupnica delavcev, katere sedež je bil na sekciji za vzdrževanje prog v Gorici. Po razpadu monarhije se je vodstvo državnih železnic preselilo v Ljubljano. Ko so bile utrjene državne meje, se je tudi delavnica iz Gorice preselila v Ljubljano. Za začetek v staro vojaško barako, kjer je delalo 15 delavcev. S preselitvijo in večanjem števila zaposlenih v delavnici so se množile tudi za-

dlani lepile na ledene tračnice in o varstvu pri delu ni bilo ne duha ne sluha. Pa vendar so v velikan-skem nezakurjenem prostoru, kjer so bili delavci nadrenjani drug k drugemu, vladali tovarstvo in dobri delovni odnosi. Mojstri so bili spoštovani in cenjeni zaradi znanja, delovnih navad in prakse in delavci so jim priznavali avtoriteto. Zato so tudi uspešno izdelovali za tisti čas zahtevne izdelke (tudi drezine), z ročno obdelavo, kar jim je zelo koristilo prav v času narodnoosvobodilnega boja, ko je bilo treba prenekatero stvar improvizirati.

Vojna. Vsakdo je njene prve otipljive korake na naših tleh doživljal po svoje, vsi skupaj pa so čutili, da ne bodo mogli ostati le opazovalci dogajanja.

Podelili priznanja delavcem

Na proslavi, ki je bila 21. novembra v Festivalni dvorani v Ljubljani, je Jože Smole, predsednik MK ZKS Ljubljane podelil sedmim delavcem Mostovne državna odlikovanja. Prejeli so jih: Franc Matjašič – red republike z bronastim vencem, Valentin Lemut – red zaslug za narod s srebrno zvezdo, Franc Gaber, Anton Leskovec, Herman Lukan, Jože Marinček in Boris Pantar – red dela s srebrnim vencem.

Skupščina mesta Ljubljane je tej delovni organizaciji ob jubileju podelila plaketo mesta heroja.

uporabljale pri akcijah... Kaj vse do delali! Drzno in pogumno, kot bi vse naokrog ne mrgolelo sovražno vojaštvo. Na šišenski tovarni postaji so odpirali vagonne z orožjem, strelivom in sanitetnim materialom ter »spravljali« vse, kar je koristilo partizanom. Včasih so izza žice okupiranega mesta pošiljali cele vagonne pošiljk na vnaprej dogovorjene kraje, od koder so nato terenci poskrbeli za transport k partizanom.

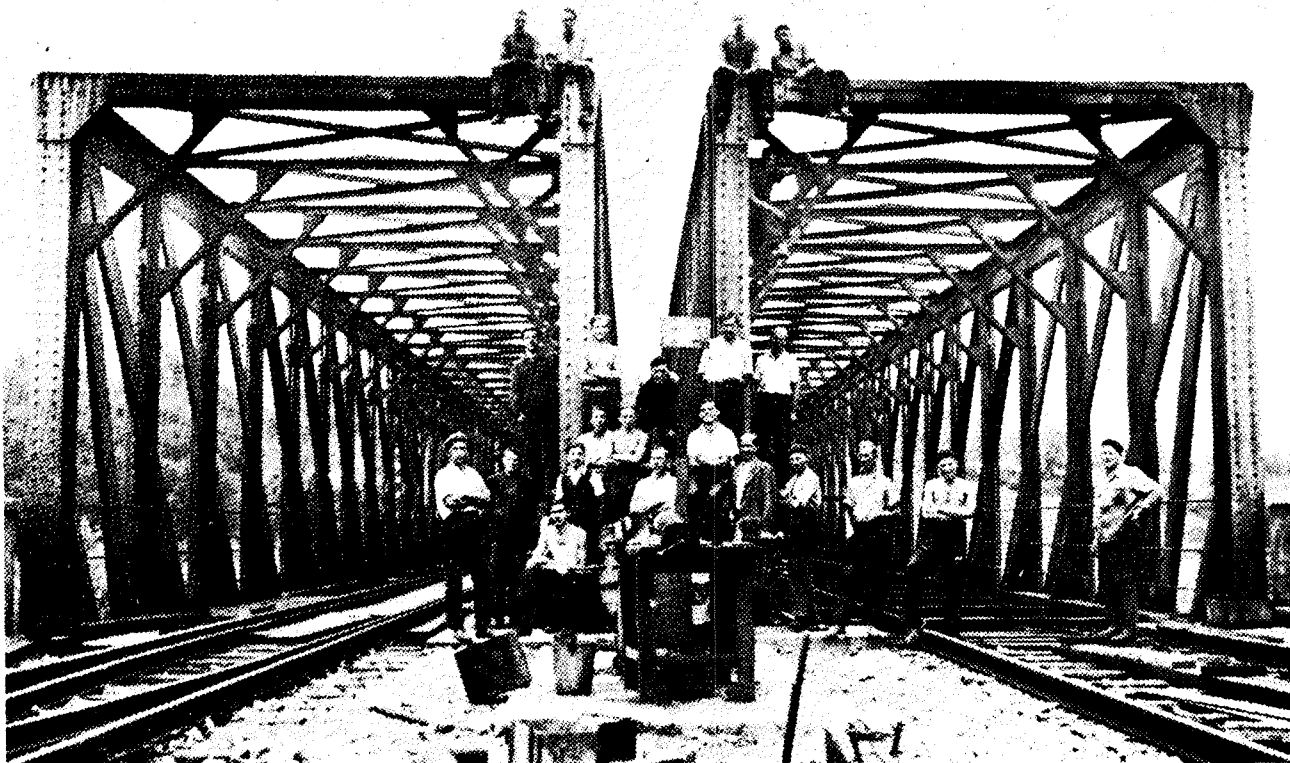
Tistim, ki so »smeli« k partizanom, so tovariši govorili, da so srečneži. Kajti kljub slogi in trdnosti

znotraj kolektiva so se izdajstva mostovničarjev dogajala na terenih, kjer so živeli. Tako je prenekateri trdna in mišičasta roka omahnila v taboriščih Gonarsa, Raba, Buchenwalda, v sodnih zaporih ali v Gramozni jami.

Od šestdesetih zaposlenih v letu 1941 v Mostovni je prišlo iz partizanskih gozdov po osvoboditvi kar deset prvoborcev in spomeničarjev, šest jih je padlo, trije so bili ustreljeni kot talci, mnogi pa so se izčrpani in bolehnji vrnili iz internacije.

V jubilejni knjižici Mostovne v krajših odlomkih obujajo spomine nekdanji borci in aktivisti, vsi nekdanji delavci Mostovne. Med njimi so: Jože Šeme, Alojza Žargija (mlajši in starejši), Ivan Cerar, Franc Fister, Kazimir Keržič, Anton Pečkaj, Ivan Kenk, Ivan Todori, Jože Umek, Ivan Zor, Stane Zupančič, Vincenc Šebenik, Karel Osredkar-Dimež, Jože Ogrin ter Stane Tešar in Franc Kalar. V svojih vrstah so prešteli sedemnajst še živečih nekdanji borci in aktivisti OF; vojna je pobrala deset življenj in po vojni jih je umrlo osem. Borčevske vrste nekdanjih mostovničarjev se redčijo. Delovne naloge in dolžnosti so jih v času graditve razpršile na vse konce in kraje. Kadar pa se le sestanijo (kakor so se na primer 1982. leta v nekdanjem kolektivu), lahko s ponosom rečejo: »Med nami ni bilo izdajalca!«

B. Ž. J.

V letih po vojni so bili delavci Mostovne raztreseni po vsej Sloveniji in povsod so bili voljni zavihati rokave, četudi ni šlo vedno le za dela iz »proizvodnega programa«.

Delovna organizacija ŽG Mostovna, združena v SOZD Železniško gospodarstvo Ljubljana, praznuje petdesetletnico obstoja. Ne le obstoja, ampak tudi dejanskih delovnih uspehov.

V delavnici s površino 350m² so 1934. leta začeli popravljati progovne naprave, stroje in orodja. Prek selitev, večanja kolektiva, vojne in izjemnih razmer v njej se je delovna organizacija po vojni začela razvijati znova. Desetkane vrste delavcev so dobivale nove moči, ki so se takoj pridružile obnovi v vojni porušeni železnici in mostov. Leto 1953 je bilo v marsičem prelomno tudi za to delovno organizacijo. Z začetki samoupravljanja se je začel tudi njen načrtni razvoj.

Pred štirimi leti so zgradili sodobno novo delovno halo, kjer strokovnjaki na osnovi domačega znanja razvijajo nove proizvodne programe in se prilagajajo potrebam železnice ter ostalega trga. Tako je Mostovna edina delovna organizacija v Jugoslaviji, katere osnovni proizvodni program je izdelava vseh vrst mostnih električnih dvigal (enonosilnih in dvonosilnih električnih dvigal, villičastih električnih, kontejnerskih, regalnih, stebernih in zidalnih konzolnih). Tu je še cela vrsta drugih specializiranih proizvodov, ki jih uporabljajo vse vrste industrije po Jugoslaviji. Tako ta delovna organizacija v zadnjih osemnajstih letih pokriva vse domače potrebe po dvigalih in prenosnicah, hkrati pa tudi petdeset odstotkov vseh potreb jugoslovanskih železnic.

K razvoju lastnega znanja in polnjenju jugoslovanskega trga pa pri dobrem gospodarju sodijo tudi prizadevanja za prodor na zunanja tržišča. Kljub hudi konkurenci se uspešno vključujejo v mednarodno delitev dela, zlasti s posli, ki jih sklepajo v deželah v razvoju. Prav tako se zavedajo, da je sodelovanje s sorodnimi proizvajalci v svetu nujnost, in že uspešno navezujejo stike s francoskim podjetjem Saxby pri proizvodnji tirnih zavor...

Ob slavlju je čas obračunov in obračuni Mostovne so, tako menijo v tem kolektivu, pokazali, da je njihova začrtana pot razvoja pravilna.

htevnejše naloge popravil. Eno takšnih je bilo na primer popravilo porušenega mostu čez Dravo.

V letu Zaloške ceste je bila delavnica Mostovne v Šiški in je zaposlovala 20 delavcev. Sedem let kasneje, ko jo je prevzela pod svoje okrilje ljubljanska uprava, se je začelo obdobje večjih del in večjih naročil. Zaposlenih je bilo že trideset delavcev. In v letu 1934, nekakšnem uradnem začetku delovanja Mostovne, je v novi šišenski delavnici (ki je bila sprva zgrajena za vozovno delavnico in kurilnico) z nekaterimi novimi delovnimi stroji opravljalo svoje delovne naloge že 75 zaposlenih. Hidravlično kladivo in plamenasta peč sta bila za delavce v takratnih razmerah že napredek, čeprav danes, v spominih na tisti čas in ob pogledu na današnjo tehnologijo, nekdanji delavci Mostovne povedo, da so bile delovne razmere tako rekoč srednjeveške. Ni bilo toplih umivalnic, ni bilo toplih obrokov hrane, ni bilo zaščitnih oblek in rokavic. V prenekaterem strupenem zimskem dnevu so se gole

Osvobodilna fronta je našla hitro pot do železničarjev Mostovne. Začele so se organizirati trojke po načelih stroge konspiracije, za posamezne sabotažne akcije pa desetine. Vse, prav vse, kar jih je obdajalo, je služilo odporu. Celo prašni kovinski opilki, ki so se prejšnje čase valjali po delavnici, so pridno »mleli« ležaje in ojnice železniških vagonov in jih onesposabljali za rabo.

Decembra enainštiridesetega so v mrzlem jutru karabinjerji obkolili delavnico, rožljali so z orožjem in s kričnimi glasovi prebirali s seznama ljudi, ki so jih iskali. Odšli so praznih rok. Ni bilo enega samega izdajalca, ki bi jim ponudil kakšno sled. Sledi pa je bilo, se spominjajo nekdanji aktivisti Mostovne, ničkoliko. Vsa delavnica je delala za »one v hribih«, poleg tega pa še nešteto sabotažnih orodij in iznajdb za odvijanje vijakov pri tirnicah, ležišča za naboje, bajonete, konice za prediranje avtomobilskih gum... In prenekateri svoj sabotažni izdelek so trojke iz Mostovne tudi same

Primorski partizan

Po hribih jaz okrog blodim,
od doma sem pregnan;
ker ljubim ves slovenski rod,
postal sem partizan.

Visoke gore, temni gozd
so partizanu dom;
v njem svobode srečni dan
morda dočakal bom.

Požgali so mi rojstni kraj,
odgnali drage vse.
Bog ve, če jih še videl bom,
morda že v grobu spe.

Al ena misel še živi,
da narod vstaja spet.
Na vzhodu zarja že žari,
prihaja novi svet.

»Civilno zaščito si moramo organizirati sami«

Ena zelo pomembnih sestavin naše zasnove splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite je tudi civilna zaščita. Kljub temu, da se o njeni organizaciji, urjenju in opremljanju veliko ve, pa še vedno nekateri ne razumejo njene prave naloge. Obiskali smo pomočnika republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Bojana Ušeničnika in se z njim pogovorili o problemih, težavah in tudi uspehih civilne zaščite v Sloveniji.

»Vedno, ko se začnemo pogovarjati o civilni zaščiti, govorimo, kakor da se je vse začelo šele po vojni. Toda določena prizadevanja za zaščito civilnega prebivalstva so bila že v stari Jugoslaviji. Pravo delo na tem področju se je res začelo šele po vojni. Začetki segajo v tako imenovano obdobje protiletalske zaščite, ki se je razvijala do leta 1955. Po tem letu pa se je začela razvijati iz ozke protiletalske zaščite v široko organizacijo za zaščito in reševanje ljudi in materialnih dobrin v primeru vojne. Vsaka naravna nesreča, ki je prizadela našo državo, je utrjevala prepričanje, da bi morala civilna zaščita delovati tudi v takšnih razmerah. To se je po letu 1970 uveljavilo v praktičnih organizacijskih rešitvah civilne zaščite. Te se nam ni treba sramovati tudi v mednarodnem merilu, čeprav je tudi res, da s stanjem nismo zadovoljni,« je poudaril Bojan Ušeničnik.

Ocena ogroženosti je temelj dela

Kaj je tisti dejavnik, na podlagi katerega se organizira civilna zaščita v neki krajevni skupnosti ali delovni organizaciji?

»Podlaga za organiziranje in delovanje CZ v nekem okolju

sti, tako tiste, ki nam grozijo v miru, kot tiste v vojni. Pri tem se seznanjamo presenetljivimi ugotovitvami. Našo republiko lahko prizadenejo vse naravne nesreče, razen vulkanskih izbruhov in tropskih ciklonov.

Ugotavljamo, da posvečamo premalo pozornosti raznim tehničnim in tehnološkim nesrečam. Poseben ekološki problem pa so nevarne snovi v proizvodnji, prometu in v uporabi. Nekateri od njih so zelo nevarni, in bi v primeru nesreče lahko povzročile katastrofo. Tu mislim predvsem na klor in še nekatere druge kemične snovi. Pri ugotavljanju nevarnosti jih skušamo realno oceniti in določiti ukrepe za odpravo posledic, predvsem pa ukrepe za preprečitev nesreče. Dosedanje ocene ogroženosti, ki jih pripravljajo štabi za CZ, strokovne in nekatere znanstvene ustanove, so pokazale, da je naša republika zelo ogrožena. Tako lahko 90 odstotkov našega ozemlja prizadane potres sedme ali višje stopnje po Mercalliju. Tu so tudi poplave, ki jih povzročajo nižinski vodotoki in hudourniki. Ne smemo pozabiti požarov, toče in zleda. Pri požarih ne gre samo za velike gozdne požare, ampak tudi za tiste, ki lahko izbruhnejo v starih mestnih jedrih in obratih lesne, papirne ter tekstilne industrije, ki jih v Sloveniji ni malo.

Radi pozabljam, da se vsak

Omenili ste štabe za civilne zaščite. Kakšna je njihova naloga in ali so oni nosilci preventivnega ukrepanja?

»Civilna zaščita ni neposredni nosilec preventive. Vsakdo bi jo moral izvajati na svojem področju. Vloga štabov CZ je predvsem pri spodbujanju in usmerjanju preprečevanja velikih naravnih in drugih nesreč. Dosegli smo, da se tudi drugi vse bolj zavedajo, da imajo svoje naloge na tem področju. Tako se urbanisti zavedajo, da morajo graditi takšne objekte, iz katerih lahko rešujemo, da imajo požarno vodo, dovolj široke dohode za gasilna in druga reševalna vozila, da je treba pri gradnjah upoštevati varna gradiva, da je v objektih ustrezna reševalna premera in drugo. Velik napredek pa smo dosegli pri zagotavljanju potresne varnosti. Pri družbeni gradnji upoštevajo dognanja s tega področja,

»Pomembno vlogo pri uspešnem delovanju civilne zaščite imajo sredstva javnega obveščanja. Razumljivo sta najbolj uporabna radio in televizija. Ta medija se neposredno vključujeta v sistem mobilizacije in tako povečujeta njeno učinkovitost. Sredstva javnega obveščanja so pomembna tudi za to, ker lahko in morajo javnosti pravočasno in hitro ter celostno obvestiti o neki nesreči in ukrepih za odpravo posledic. Primer takšnega poročanja je poročanje o orkanskem vetru, ki je v začetku tega leta pustošil v nekaterih krajih naše republike,« pravi Bojan Ušeničnik.

žal pa ni tako pri zasebni gradnji. Pri tem bi morali zaostri odgovornost. Nesprejemljivo je, da nekdo, ki ne spoštuje predpisov o gradnji, v primeru nesreče pričakuje družbeno pomoč. Solidarnost, ki jo kažemo ob nesrečah, bi morali uveljavljati tudi pri preventivi. Tako bi zmanjšali možnost nesreče, in na ta način prihranili znatna sredstva.«

V CZ je premalo žensk

Tovariš Ušeničnik, kako je organizirana civilna zaščita in kakšna je sestava?

»V Sloveniji je v civilno zaščito vključenih 269.383 ljudi ali blizu petnajst odstotkov celotnega prebivalstva, kar je v skladu s sprejetimi usmeritvami in cilji razvoja do leta 1985. V štabih in enotah je 118.650 žensk in 35.598 mladincev do 27. leta starosti. Slednjih je v naših enotah in štabih premalo, ne glede na to, da so moški pretežno razporejeni na dolžnosti v oboroženih silah. Več kot polovica naših članov bi morale biti ženske. Premalo pa izrabljamo zakonsko možnost,

da bi v našo organizacijo vključevali vse, ki so dopolnili petnajst let starosti. V štabih in enotah CZ v krajevnih skupnostih je 142.043, v ozidih pa 100.381 pripadnikov, drugi pa so pri dolžnostih v občinskih štabih ali drugih enotah civilne zaščite. Opozoril bi tudi, da je civilna zaščita družbena funkcija, ki jo uresničujemo vsi delovni ljudje in občani. Naloge s tega področja pa v določenem položaju uresničujeta tudi JLA in TO. V Sloveniji je preko 2600 štabov za civilno zaščito. Organizirani so v občinah, krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah, skratka tam, kjer so možnosti za njihovo ustanovitev. Izkušnje kažejo, da bi morali kadrovske okrepiti štabe v KS, kjer se pred člane prostovoljce postavljajo izredno zahtevne naloge priprave in delovanja civilne zaščite. V štabe za civilno zaščito v KS bi morali v večji meri vključevati kadre iz ozdov. Zelo pomembno vlogo pri načrtovanju in drugem praktičnem delu štabov imajo rezervni vojaški starešine. Brez njih si je delo v štabih težko zamisliti.«

Kje pa je po vašem mnenju najšibkejša točka delovanja civilne zaščite?

»Čeprav smo v zadnjih letih najbolj poudarjali razvoj in organizacijo CZ v stanovanjskih blokih, soseskah, zaselkih in vaseh ter drugih bivalnih in delovnih okoljih, so tu problemi največji. Vzroke za to gre iskati v nezadostni usposobljenosti štabov in drugih, ki vodijo priprave na tem področju SLO in DS. Izkušnje kažejo, da je civilna zaščita dobra tam, kjer je dobro razvito samoupravljanje. Marsikje skupnosti stanovalcev ali vaščanov pričakujejo, da bo prišel nekdo od zunaj in jim organiziral CZ. Takšne priprave ne bi bile nič vredne. Jasno je, da morajo CZ organizirati sami. V Sloveniji se poklicno ukvarja s pripravi CZ 90 ljudi, zato je nemožna, da bi bili lahko v vseh okoljih pri organizaciji enot CZ.«

Usposabljanje je preveč splošno

Omenili ste, da je eden od vzrokov za nezadovoljivo delo CZ v nekaterih okoljih nezadostna usposobljenost. Ali pripravljate na tem področju kaj novega?

»Skozi različne oblike usposabljanja je šlo 57 odstotkov članov štabov in enot CZ. Praksa je pokazala, da je njihovo usposabljanje preveč splošno, premalo pa so poudarjene konkretne rešitve. Da bi premagali te težave, pripravljamo nove programe usposabljanja, ki bodo zasno-

ki bodo s svojim delom na terenu precej dvignili tudi usposobljenost vseh drugih pripadnikov civilne zaščite. Moram pa povedati, da težave pri usposobljenosti ne veljajo za vse dele CZ. Nekateri specializirane enote, so zelo dobro pripravljene. Te enote usposabljuje Rdeči križ Slovenije, gasilske organizacije, gorska reševalna služba in drugi, ki imajo za to strokovni kader in učna sredstva. To dokazuje, da imajo te in druge ljubiteljske organizacije in društva pomembno vlogo v naši zasnovi SLO in DS. Na žalost pa marsikatera družbena organizacija in društva še nimajo zadovoljivo rešenega financiranja svoje dejavnosti, ki je splošno družbeno koristna!«

Civilna zaščita ima pomembne naloge tudi na področju jedrsko-biološko-kemične zaščite. Kako smo pri nas usposobljeni in opremljeni za to obrambo in kako poteka opremljanje s kompletom za osebno zaščito, pa bomo pisali v eni izmed prihodnjih števil našega časopisa.

Kako pa je z opremljenostjo enot in štabov CZ. Ali ste zadovoljni z njo?

»Pri nas namenjamo opremljanju od 18 do 20 odstotkov vseh sredstev, ki jih namenja občine za SLO in DS, sem pa niso všteta sredstva za oborožene sile. Glede na potrebe so zelo skromna, toda zavedamo se, da v sedanjem trenutku ni mogoče dati več denarja za priprave civilne zaščite. Pričakujemo si, da bi sredstva porabili smotrno in v skladu z dejansko ogroženostjo.

Opremljenost štabov in enot je različna in se giblje od 30 do 90 odstotkov predpisane opreme. Najbolje so opremljene enote za prvo medicinsko pomoč in gasilske enote. Priprani pa smo, da je premalo uporabljena oprema v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih, to je tisto, ki jo imajo ozdi in krajani. V preteklosti smo imeli veliko težav s kakovostjo opreme. V prihodnje bo boljše, če bodo opravile svojo nalogo poslovno planske skupnosti za razvoj, proizvodnjo in promet z opremo za potrebe civilne zaščite pri gospodarskih zbormah Jugoslavije in Slovenije. Prvi rezultati se že kažejo, zlasti pri načrtovanju in usklajevanju proizvodnih zmogljivosti. K temu je veliko prispeval tudi gorenjski sejem v Kranju, ki se je uveljavil kot pomemben dejavnik razvoja sredstev in opreme za CZ. V prihodnje moramo pospešiti napore za standardizacijo in tipizacijo opreme ter storiti vse potrebno, da bi se še bolj uveljavili kot izvozniki te opreme. Naše organizacije združenega dela so danes sposobne ponuditi tujini tudi širše storitve na področju civilne zaščite.«

obrambo. Dejstvo je, da je zaklanjanje najučinkovitejši ukrep za zmanjšanje žrtev med civilnim prebivalstvom v vojni. Izkušnje kažejo, da je število žrtev ob zračnih napadih tudi desetkrat manjše, če imamo zaklonišča. Zato utemeljeno trdimo, da je zaklanjanje strateški ukrep, tako s stališč zaščite kot tudi zagotavljanja delovanja gospodarskih, družbenih in drugih dejavnosti v vojni ter vodenja SLO. Zaklonišča gradijo danes v vseh naprednih državah. V Sloveniji smo izdelali oceno ogroženosti in na njeni podlagi načrte graditve zaklonišč. Pri graditvi družbenih objektov ni večjih težav, čeprav se pogosto srečujemo z odkritim nasprotovanjem. Nosilci tega so tudi ljudje, ki so prvi odgovorni za uresničevanje te politike. Več problemov je z graditelji zasebnih stanovanjskih hiš. Veliko je primerov, ko se ti zavežejo, da bodo

zgradili zaklonišče, vendar ga ne. Dostikrat slišimo pripombe na gradnjo zaklonišč v šolah, vrtcih in domovih starejših občanov. Otrokom, starejšim in bolnikom moramo nameniti posebno skrb tudi pri zaščiti v vojni ali ob drugih nesrečah. Zaklonišča v teh ustanovah so tudi javni objekti, ki bi jih v vojni uporabili za medicinsko dejavnost in druge namene. Na žalost se na zaklonišča gleda kot na neke posebne objekte, in ne kot na sestavni del stanovanjske hiše, šole, vrtca in proizvodne hale. Naši predpisi določajo, da morajo biti zaklonišča grajena tako, da imajo svojo funkcijo tudi v miru. Toda še vedno se najdejo projektanti in projektantske organizacije, ki ponujajo razne tipske rešitve, ki pa ne upoštevajo načela dvonamembnosti. Prepričani smo, da bi se morale te organizacije, predvsem pa Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo bolj aktivno vključiti v načrtovanje zaklonišč. Na žalost prihajajo danes iz te visokošolske organizacije diplomanti, ki zelo malo vedo o gradnji zaklonišč.«

Kako pa si v republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo predstavljate razvoj civilne zaščite v prihodnje?

»Želimo, da bi se vsi sestavni deli splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite razvijali skladno naprej. Razvijale naj bi se tudi vse sestavine civilne zaščite, kar je porok za njeno večjo učinkovitost. S takšnim razvojem se ne bo krepla samo CZ, ampak celoten sistem SLO in DS. Tudi v prihodnje bomo usmerjali priprave v bazo in poskušali izboljšati usposabljanje in ga prilago-

Izvor civilne zaščite je treba iskati v narodoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji. Takrat se je oblikoval human odnos do ranjencev, bolnikov in do ljudi, ki niso nosili orožja. Brez števila so primeri, ko so partizanske enote ob umiku iz vasi ali manjših mest vzele s seboj prebivalstvo in ga tako obvarovale pred krvavim maščevanjem. To so borci storili kljub temu, da so vedeli, kako bo s tem zmanjšana njihova gibljivost, da bodo težave pri prehrani, da se bo povečala možnost izbruha bolezni in drugih težav.

Stoji tam v gori partizan

Stoji tam v gori partizan,
ozira se v daljavo,
trdo mu puško stiska dlan,
šel v borbo bo krvavo.

Še tujec pije našo kri,
razdira dom, družine.
Vihar nad njim naj zahrumi,
da z naše zemlje zgine.

Stoji na gori partizan
in kliče nas v dolino:
»Vsi mladi fantje in možje,
branite domovino!«

Maščujmo naše brate vse,
ki v grobu že trohnijo,
njih srca zvesta še žive,
po zmagi hrepenijo.

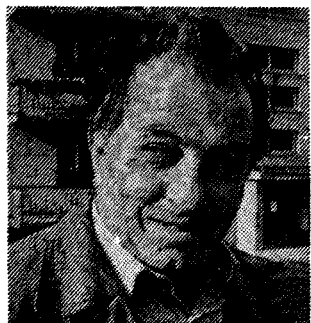
Zato pa, fantje, vsi na plan,
pojdim v partizane!
Naj pesem naša zadoni,
naj zarja zmage vstane!

Spominski park Trebče

V tesnem sožitju z ljudmi bo park zaživel

Štiri leta bo minilo vsak čas, natančneje 28. decembra 1980, odkar je bil z ukazom predsedstva SR Slovenije razglašen zakon o spominskem parku Trebče. Naslednje leto je izvršni svet skupščine SR Slovenije izdal še odlok o ustanovitvi delovne organizacije Spominski park Trebče.

Zakon zelo natančno opredeljuje namen te oddelčne. Že takoj na začetku pravi, naj »se ohranijo zgodovinska izročila, povezana z življenjem in delom Josipa Broza Tita in narodnoosvobodilno vojno, z zgodovinskimi spomeniki iz časov kmečkih uporov v 16. stoletju in naravne vrednosti in značilnosti tega območja,« hkrati pa je potrebno zagotoviti hitrejši razvoj krajev ob parku in v njem. Zakon tudi natančno našteva dejavnosti, ki ne bodo bistveno

»Dajte nam zaposlitev! Park brez ljudi bo zanimiv kvečjemu za obiskovalce, za nas pa bo – rezervat!« Tako ne misli le Jože Babič.

krnile vrednot v parku, pa hkrati tudi dopuščale, da se območje ne bi spremenilo v rezervat. Na prvem mestu je seveda kmetijstvo v tesnem sodelovanju z gozdarstvom, turizmom, drobnim gospodarstvom in seveda kultura z izobraževanjem.

Park je razdeljen na ožje in širše območje. Ožje območje zajema zgodovinske objekte, povezane z življenjem in delom Josipa Broza Tita, grajska objekta v Podšredi, na Kunšperku in na Bizeljskem ter kraje Podšredo, vasico Trebče, Bistrico ob Sotli in še nekaj manjših. Park z okoli 200 km² je razširjen tudi na širši del, katerega meje potekajo na severu do olimske doline in južnih pobočjih Rudnice, na vzhodu od Virštanjja prek Bohorja in proti jugu na Vetrnik in nato na Bizeljsko vse tja do Sotle in ob njej do Podčetrka.

»Želimo, da ves ta prostor dobi celotno podobo!«

Že pred sprejetjem zakona o Spominskem parku je bila na Trebčah kopica spominskih objektov, dolina sama pa je le komaj živovarila. Obiska skorajda ni bilo, na voljo je bilo malo gradiva, ki bi poučilo radovednega obiskovalca, kaj se je dogajalo v kraju Titove mladosti. Danes dobiva park končno pravo podobo. Na Trebče prihajajo prve, organizirane izletniške skupine, čas izključno sindikalnih in šolskih izletov je minil.

Novo ustanovljena delovna organizacija Spominski park Trebče ima sedem zaposlenih. Za sedaj še vedno zelo negotovo krnilo ima v rokah Franci Zidar, ob njem pa sta dva kustosa, hkrati tudi vodilna,

nadzornik parka, tajnica in računovodkinja, snažilka ter vzdrževalec objektov. Nedo dolgo tega so dobili svoje upravno poslopje v samem središču Bistrice ob Sotli, ki so ga preuredili iz stare trške hiše. Vodstvo parka je brez izjeme mlado in polno znanja in energije.

V Bistrici nas je že čakal Franci Zidar, »začasni individualni poslovodni organ delovne organizacije v ustanavljanju Spominski park Trebče.«

»Sele letos bomo dokončno uredili naše formalno-pravne zadeve, se do kraja konstituirali,« je dejal, ne preveč zadovoljen z ugotovitvijo. »Sredstva, čeprav ne bogve kako velika, so zagotovljena. Gre za štiri-sto starih milijonov, z njimi bo treba urediti najosnovnejše. Razumljivo je, da zaradi neurejenega statusa in finansiranja ni bilo mogoče trdneje zgrabit za delo, vemo pa nekaj: to družbo bi radi čim manj obremenjevali...«

Kaj to pravzaprav pomeni, smo vprašali Zidarja.

»Ob tem, ko se na vse kriplje trudimo, da bi park kar se da hitro dobil celotno podobo, kot smo si jo zamislili, smo marsikaj postorili s prostovoljnimi delom: sami smo belili svoje nove upravne prostore, skupaj z brigadirji delali v samem parku in še kaj. Našega zastojnega dela seveda še ni konec.

Trudimo se, da bi čimprej obnovili nekatere etnografske spomenike, apnenico in hišico v neposredni bližini Javerškovih ter Živičev mlin (težave z lastnic!), kjer bi bil tudi prostor za sprostitev mladih, prav ta hip pa na novo postavljajo, vendar v stari

Fanika Šket

obliki, hišo Titove tete, ki je pravzaprav najpomembnejši objekt. Hišo so pred leti podrli (!?), pozneje pa so naredili tudi ribnik, ki se bo prav tako moral posloviti. Ko bo to dokončano, najverjetneje do spomladi naslednje leto, bo kraj dobil staro podobo.«

Prostor je treba obvarovati pred stihijo

Vse, kar je v prostoru storjenega – in še bo storjenega – ima trdno podlago v krajinsko ureditvenem načrtu, ki ga je naredil republiški zavod za varstvo kulturne in naravne dediščine, avtor pa je inž. arh. Franc Vardjan. Z urejanjem v samem ožjem središču parka ni problemov, zatrjuje Zidar, so pa zato v

širšem, ki bo nujno moral biti dopolnilo, če naj bi zaživel vse območje. Deloma te stvari zajema urbanistični načrt Bistrice ob Sotli, Podsreda pa, na primer, ki je urbanističen spomenik, načrta nima.

»Prostor bi morali obvarovati pred stihijo, objektom dajati nove funkcije, jih prilagajati, kjerkoli že so,« nekoliko širše misli Zidar. »Večkrat zadeve zaplete administracija. V dolini Sotle smo, denimo, izgubili na stotine hektarov plodne zemlje zaradi nesmiselne pozidave. Potres, ki je pred leti prizadel Kozjansko, je ljudem prinesel novo življenje, prinesel pa precejšnje osiromašenje v krajini.«

Naslednji korak v ureditveni zasnovi Spominskega parka bo, tako pravi Zidar, postaviti novo razstavno zbirko v obnovljeni hiši Titove tete kot dopolnilo sedanji, seveda pa se bo vezala na Titovo življenje in na partijo. Nared naj bi bila maja naslednje leto. Skupaj z razstavo NOB na Kozjanskem na podsredčnem gradu bo ponudila celoten prikaz Titovega življenja in revolucionarnega gibanja na Kozjanskem.

»Gibalo našega dela je seveda celotno varovanje naravne in kulturne dediščine teh krajev, od številnih grajskih objektov, cerkva, kužnih znamenj, znamenitega kompleksa Sv. gor, stare trške kulture, ki je ni malo na Kozjanskem, so pa težave, ker imamo opravka s tremi regionalnimi zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine: Celje, Novo mesto in Ljubljana.«

Kako vključiti Trebče v slovenski, jugoslovanski prostor? Tudi o tem premišljajo Zidar in njegovi. Dan zatem, ko smo se pogovarjali v Bistrici ob Sotli, je odpotoval v Ljubljano na pogovore s Kompasom in Globturo. Pogovor ni skrivnost: Zidar želi le, da agencije vključijo v svoje programe izletov tudi Trebče s širšo okolico.

»Sodelovanje s Kumrovcem, ki je leta tičalo na mrtvi točki, se je premaknilo. Nekoliko težje se je pogovarjati z Zdraviliščem Rogaska Slatina, ki bi pravzaprav moralo biti zainteresirano, nobenih težav pa nimamo z Zdraviliščem Atomske Toplice.«

Razumevanje za muzealce

Šefinja recepcije v Atomske Toplice, Franika Šket, ne skriva zadovoljstva, da je njena delovna organizacija pokazala tolikšno razumevanje za Trebče, saj bodo naposled imeli korist oboji.

»Bili smo v bistvu prvi, ki smo priskočili na pomoč ljudem v Trebčah. Park brez ljudi ne pomeni nič, drobnjakarska gledanja pa so danes za v staro šaro. V Kozjem smo odprli novo gostišče, ki bo vključeno v gostinsko turistično ponudbo, uvedli smo tri izlete

na teden, v vsakem od njih so vključene tudi Trebče. Gre za turistično pot Kumrovce-Kozjansko (prav kmalu bo dobila tudi nov vodnik), ki je najzanimivejša, in drugi dve, ki vključujeta še Hrvatsko Zagorje nekoliko širše. Mi imamo sicer te izlete za naše goste v nekoliko skromnejši obliki že od leta 1979. Ponudba oziroma pestrost teh izletov se bo še izboljšala, ko bodo izletniške spremljale tudi vodniki Spominskega parka Trebče. Tako se bodo lahko naši gostje zares celostno seznanili z življenjem in delom tovariša Tita, bogato revolucionarno preteklostjo teh krajev pa tudi številnimi materialnimi spomeniki iz skoraj vseh obdobij zgodovinskega razvoja. Seveda nam bo precej pomagala tudi nov projekt z veliko slikovnega gradiva, ki bo Trebče nekoliko širše predstavil slovenski javnosti pa tudi navzven. To pa je bilo pravzaprav tisto, kar smo potrebovali.«

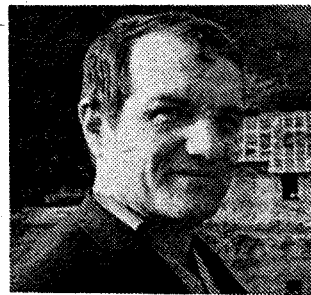
To je le korak pri prodiranju navzven. V Bistrici ob Sotli imajo v mislih propagandno video kaseto, ki naj bi v celoti zajela njihovo ponudbo. Priznavajo:

Po zaslugi spretnih tesarjev in krovecv nastaja v dolini Bistrice hišica, kakršna je bila v letih, ko je vanjo zahajal Josip Broz Tito

propaganda je še vedno njihova šibka lastnost.

»Jasno nam je, da moramo prodreti v svet. Seveda samo projekt, ki ga tudi nameravamo izdati, pa video kasete še nista dovolj. Park je brez dvoma pomemben za ves narod, za Jugoslavijo. Nismo – in ne bi smeli biti – sami zase. Morali bi nam priskočiti na pomoč. Ukvarjamo se s številnimi zadevami, ki ne spadajo v naše področje.

Jože Vurcer

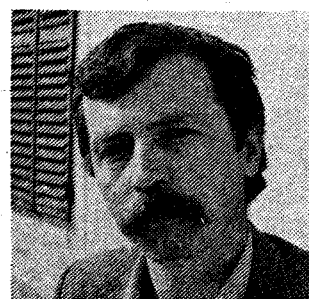
Ne maramo biti nekakšni žandarji tega območja. Upravne in inšpekcijske službe, ki so že po zakonu dolžne skrbeti za posamezne stvari, večkrat odpo-vedo.«

Izletnika ne boli glava

Brez duhovne hrane je težko živeti, še težje brez zrezkov, vedo gostinci. Ljudje iz uprave spominskega parka Trebče z gostinsko ponudbo niso povsem zadovoljni.

»S celjskim Izletnikom, ki vodi gostišče v Trebčah, pravi Zidar, »ne moremo biti zadovoljni. Ponudba je skromna, vredna kritike. Tudi ni prostora, delovna organizacija pa je gluha za vsa naša prizadevanja (mimogrede: ko smo gostišče obiskali, smo se

lahko prepričali, da razen nekaj spominkov, značk, razglednic ni kaj kupiti – in vendar je gradiva na pre-

Franci Zidar

tek?!). Zdi se, da čakajo na ugoden trenutek, ko bo možno na hitro in brez težav zaslužiti! Mi bi celostno gostinsko ponudbo organizirali tako, da bi jo spravili pod okrilje TTG Atomske Toplice. Nekaj malega lahko ponudi Bistrica ob Sotli, precej več pa Gorski dom nad njo (ni se težko prepričati: imajo odlično domačo hrano, pristnega bizeljčana iz svojih vinogradov, če želite, vam ga tudi prodajo za denar), veliko obetajo v novem gostišču v Kozjem in na Banovini (Virštanj), še najbolj zahtevne lahko zadovolji gostišče Šekoranja na Bizeljskem in Jakopina v

»Največji obisk je bil v letu Titove smrti, potem pa se je ustalil med petdeset in šestdeset tisoč obiskovalci. Letos se je strnil na tri poletne mesece, medtem ko je bil prej enakomerno porazdeljen. Zgodilo se je, da smo imeli na Trebčah tudi do 1200 ljudi na dan.

Računamo, da se bo obisk s preureditvijo razstavnih zbirk – in dopolnitvijo na podsredčnem gradu: celoten pregled načina življenja kozjanskega človeka v času in prostoru (tudi keramika na Slovenskem) še povečal. Tudi sicer imamo za grad precej idej. Precej dobro sodelujemo s celjskim zavodom za spomeniško varstvo in celjskim ter ljubljanskim muzejem revolucije. Predstavitev spominskega parka pa pomeni tudi predstavitev duhovne in materialne kulture kozjanskega človeka. Mislim pa, da se bodo morali muzeji zelo odpreti proti nam in nam vrniti stvari, ki so do sedaj odhajale na različne kraje. To sodi v pokrajino.

Ljudje, ki obiskujejo park, so navdušeni, vendar menijo, da ga pozna premalo Slovencev, še manj Jugoslovani nasploh. Navdušeni so nad zgodovinsko preteklostjo, nad neokrnjeno naravo, nad bogastvom spomenikov...«

Idej je na pretek. Premišljajo o prireditvah za goste, o odnosu združenega dela do parka, do kulturne in naravne dediščine. Zidar meni, da je v večini primerov zadovoljiv, da pa ni bilo tako do nedavna. Nihče ni vlagal, le izrabljali so. Marsikdo še danes misli, denimo ob rekonstrukciji Kolarjeve hiše v Trebčah, da je to zapravljanje denarja. Nasprotno, meni vodja parka, gre za ohranitev nečesa, kar smo doslej grobo uničevali.

Kako mislijo ljudje o parku?

Jože Babič, predsednik sveta krajevne skupnosti v Bistrici ob Sotli, zna biti zelo kritičen.

»Leta so ljudje odhajali. In še odhajajo. Zaposlitve ni, tudi park nas ne bo rešil. Slišali smo ničkoliko

Kosec koso brusi

Kosec koso brusi
a žanjica žanje,
kmet pravico terja,
ali je ne najde.
Naprej v borbo,
za pravdo in svobodo,
za pravdo in svobodo
slovenskega naroda.

Kmečki fantje in dekleta,
vi ste naša hrabra četa
v kup se zbirajmo,
naprej maširajmo,
za svobodo naroda!

Naprej v borbo,
za pravdo in svobodo
za pravdo in svobodo
slovenskega naroda!

obljub, ljudje pa se vozijo v Štore, Celje, Krško, Zagreb... Kaj bo park brez ljudi? Včasih celo zavira naše načrte, saj imamo ničkoliko težav z urbanističnimi zadevami, z gradbenimi dovoljenji. Za zdaj imamo zaposlenih v sami Bistrici le trideset ljudi v obratu Gorenja. Gorenje je obljubljalo več. Če so v krizi, naj to povedo. Tudi republika bi morala storiti svoje. Morda je Bistrica razvita, enajst okoliških vasi pa ni. Stvari rešujemo s samoprispevki. Denarja še za posipavanje cest ni dovolj. Govorimo o parku, pa v kraju ne moremo sprejeti še avtobusa ljudi in jih kulturno postreči.

V Trebčah so pokrivali na novo postavljeno, iz brun sestavljeno hišo Ane Kolarjeve. Pokrivali na način, ki ga še redkokdaj zaslediš: s slamo. Ana Kostajnska, Titova sestra, je povedal Miha Zorenč, se je izkopala iz bolezni: še dopoldne je sekala drva. Ljudje je vedno več, miru ni. Krovci so živahni. Se teden dni in bo slama pokrila vso streho in – tako bo, kot je bilo v tistih časih, ko je Tito zahajal k teti.

Izletnikovo gostišče v Trebčah zagotovo ne izpolnjuje svojega osnovnega namena

Pomemben delež pri spominskem parku imajo tudi muzealci. Z nami je bil na popotovanju po Kozjanskem, po parku, tudi kustos celjskega muzeja Jože Vurčer.

»Že precej časa dobro sodelujemo s Trebčami. Tudi sami smo zavzeti. Premišljamo, kaj bi se dalo narediti, da bi tako mi kot drugi še bolj usmerjali ljudi na Kozjansko, v Trebče. Naš

muzej se čuti dolžnega, da pomaga, da raziskuje zgodovino Kozjanskega.

Ni prav, da je bila celotna izdaja brošure o Trebčah odkupljena za spominski park. To bi morali prodajati tudi v širšem slovenskem prostoru.

Načrt o parku je brez dvoma ambiciozno zastavljen, brez sožitja z ljudi pa ne bo zaživel. Ta pokrajina potrebuje nova delovna mesta, treba jo je revitalizirati, ohraniti pomen pokrajine. Vendar bi morali znati prodajati, to, kar imajo. Pogledajte, v gostišču v Trebčah ni brošur ni knjig ni slik, in vendar imamo toliko tega, četudi ni vse najbolj kvalitetno.

Premišljam: na novo smo nedolgo tega postavili razstavo NOB na Kozjanskem v letu 1944. Lahko bi jo za stalno namestili na podstreškem gradu. Poslopje je treba uporabiti, razstava bi bila le še delček v celotni ponudbi. Vem, da so v tem trenutku ovire zaradi znanih težav...»

Ljudje na Trebčah so zadovoljni in niso. Vse premalo je povezav, pojavljajo se malenkostna mišljenja, tudi odkloni, mlada skupina zanesencev v Bistrici

Zemlja postaja zanimiva in dragocena Cena koruza prazni hleve

Prekmurske ravnine trudno samevajo v komaj zaznavni meglici jesenskega dne. Že zdavnaj ni več štrkov, pospravljeni je koroza, le traktorji se pomikajo po golih njivah, režejo brazde, zbuja up: slovenske žitnice, v katero se upirajo številni vprašujoči pogledi, tudi tokrat ne pozna počitka.

Najprej: socialna varnost kmetov

Karel Franko, krepak možakar, ki si nalaga sedmi križ, iz Puconcev v Prekmurju, predsednik upravnega odbora kmetijske zadruge Panonka, delegat zdravstvene skupnosti, predsednik kmetijske sekcije pri občinski konferenci SZDL Murska Sobota, delegat pri skupščini skupnosti za obrambo proti toči... je najprej in predvsem – kmet. Kmet z veliko začetnico. Bili so časi, ko mu je hrbet, še skorajda nič skrivljen, težilo se več funkcij in ga k premišljevanju sililo še vse kaj drugega.

Odpravljal se je na polja, kolesa orjaškega traktorja so se že premikala, »ni več kaj prida dela, pri koncu smo,« je dejal, se spravi s sedeža in odšel pred nami v hišo. Na dvorišču so se grmadili pridelki, na dimniku nedaleč vstran se je na sivem nebu risalo gnezdo štokrlje.

»Vedno več jih je, štokrlj, ni se bati za zarod, četudi imajo vedno manj hrane. Močvirja, domovanja štokrove najljubše hrane, žab, izsušujemo... Najbrž so se nekako znašle, te naše štokrlje...« pravi in z mogočno, raskavo roko pomeša bučnice, goliče.

Štokrlji so se znašli, kako se bomo mi, ki nas tepe bič inflacije in dostikrat ne znamo najti poti od rečenega k storjenemu.

»Najprej: socialna varnost kmetov,« premišlja Franko. »Že leta rešujemo invalidsko pokojninsko vprašanje, kljub mnogim, tudi zelo temeljitim razpravam pa kmetje vendarle ne moremo biti zadovoljni. Pokojnine sicer so, vendar nizke, ne zagotavljajo socialne varnosti, niti v to varstvo niso zajeti vsi kmetje, ki že dvajset ali več let delajo na zemlji (žene zavarovancev, drugi družinski člani, ostareli itd). Pokojnino priznajo le enemu zakoncu. To je diskriminacija, ki seveda zelo kvarno vpliva na odnose v družinah.«

»Vsakozdi smo opozarjali na to v javni razpravi, pri dokončnem sprejetju zakona pa je bil kmečki glas premalo upoštevan. Vse preveč zapletemo stvari...«

Nedolgo tega je dobil listino, ki naj bi urejala njegovo zavarovanje in – v vprašalni polji ni več kmet, pač pa govedorejec, svinjerejec in tako naprej.

»Zapletanje brez potrebe. Ni ga kmeta, ki ne bi bil po malem vse. Dobro je, da smo kmetje potrpežljivi.«

Franko je že dopolnil 65 let in od 1. julija tega leta bi moral dobivati pokojnino, za katero je delal in plačeval (»Rekli so, da ne morejo, da je še prehitro, da imajo preveliko dela!«).

Drugo vprašanje, dreza v neljubo zadevo tršati možakar, je višina pokojnine, ki je le redkokdaj takšna, da zagotavlja socialno varnost. So kmetje, ki so kot kooperantje delali štirideset let, pa dobivajo takšno pokojnino, kot ima denimo nekdo socialno podporo. Tudi to je odnos do kmetijstva.

Obrestne mere klestijo naložbe

Franko se ima za kaj razvemat. Visoke obrestne me-

re, ki slovenskega kmeta odvrta od posodabljanja kmetovanja, so ljudi prisilile, da se v vse večjem številu odpovedujejo posojilom. Pozna podatke, našteva dejstva. Naše kmetije vsekakor niso ekonomsko tako močne, da bi prenesle tako visoke obresti.

»V podobnem položaju so tudi kmetijske organizacije,« zatrjuje Franko, »ki jih prav tako klestijo visoke obresti: predumi na zaloge, na umetna gnojila, mehanizacijo... Vprašujemo se, kam nas bo to privedlo, tudi našo Panonko, ki povezuje 12.000 združenih kmetov in tržnih proizvajalcev.«

Tudi Franko se je zadolževal, vendar v času, ko se obrestna mera še ni zavihtela

Karel Franko: »Melioracije so odločno predrage! Kljub temu se ljudje zavzemajo zanje!«

v oblake in praznila žepe pridnim ter jim jemala voljo do dela.

Trenutno je tako, poudarja Franko, ko odgovarja na vprašanje, kakšne so razlike med družbenim in zasebnim kmetovanjem, da so vsi skupaj na približno istem. Družbena kmetijska posestva ali organizacije so morda na boljšem le toliko, ker dobe nepovratna sredstva za nakup zemljišč, za melioracije ipd. Nakup zemljišč, zatrjuje, je za zdaj neurejen, prodaje skorajda ni.

»Nekaj je treba vedeti: zemlja postaja zanimiva. Za družbo kot za kmete. Ljudje se vračajo iz mest, radi bi kupili zemljo, se šli kmete...«

Bili so časi, ko nas je družba osiromašila. Prvič pri agrarni reformi, drugič pri zakonu o zemljiškem kmetijem maksimumu in še kje. Takrat je zemlja izgubila veljavo. To še nismo preboleli.

Znanost kmetu

Da brez znanosti ne gre, je kmetom jasno. Vprašanje pa je, kako priti do nje. H kmetu bi jo morala pripeljati pospeševalna služba, vendar sistem te službe ni prirojen po kmetovi meri, je prepričan Franko. Kmet ni zainteresiran, pospeševalec ne voljan. Večina kmetov ne pozna pospeševalca, ti se vse preprosto ukvarjajo s pisanjem in sklepanjem pogodb, kar zagotovo ni naloga agronomov.

»Tako je pri nas v Panonki. Mladi pospeševalci, ki pridejo k nam, se ne spoznajo s prakso, ljudje bi jih želeli videti, povprašati, se obrniti nanje... v nekaj letih jih spravimo ob voljo. To so

mladi, dela voljni ljudje, vendar jih sistem onemogoča, ker dela iz njih – administratorje, kmetijstvu pa vražje slabo uslugo.«

Kmetje se znajdejo po svoje. Znanje in izkušnje črpajo iz izkušenj in spoznanj družbenih kmetijskih organizacij, se zgledujejo po njih, prenašajo njihovo tehnologijo...

Treba se je dotakniti cenovnih nesorazmerij. Koroza-pšenica, pridelek – umetno gnojilo, škropivo, reprodukcijski material.

»Pošteno si pogledimo v oči. Kaj takega, kot je pri nas, svet ne pozna. Cena koroze prazni hleve, pri čemer družba ne bo zbrala nikoli toliko sredstev, da bi subvencionirala rejo živine, kar počenjamo sedaj, če se ne bodo razmere spremenile. Mi pridelujemo drago hrano. Zakaj? V preteklosti smo gradili prevleke zmogljivosti, nobeden pa se ni vprašal, ali bomo imeli tudi dovolj

dar. Če bi bile ustrezne inšpekcijske službe. Ljudje so za napredek.«

Hlevske skupnosti, navržemo. V Prekmurju jih nimajo, odvrne Franko, ki tudi sicer meni, da je organizacijsko dovršena proizvodnja tudi draga proizvodnja in da smo žrtve visoko organizirane proizvodnje... Takšna proizvodnja, vsaj pri nas, temeljiteje razloži, pomeni nesluteno velik administrativni aparat, ki odžira kruh in mesi cene.

Ni tako malo denarja, namenjenega kmetijstvu, potipamo.

»Natančno tako, je pripravljen. Niso majhna, vendar jih trošimo neracionalno. To si upam trditi. Združeno delo ne skopari pri kmetijstvu, denar pa vendarle odteka po najrazličnejših kanalih, tudi v pisarne pronica, kot skozi pesek.

Trgovina stoji ob strani, obnaša se ignorantsko. Tudi turizmu se ne zdi vredno beliti glav s pridelovalci hrane, bodisi zasebniki bodisi družbenimi proizvajalci. Predelovalna industrija ne more prenesti vseh stroškov, saj se tudi oni srečujejo s tržnimi zakonitostmi doma in v svetu.«

Leta dolgo je slovenski kmet vlagal v proizvodnjo, le malo pa v osebni standard. Le-ta je bil vsekakor veliko skromnejši od denimo, delavčevega. Tudi družba sama ni kazala kaj prida volje za to.

»Nekateri se očitno še vedno boje, da bi kmet obogatel!«

Franku se zahoče smejeti. Nagne se globoko nazaj.

»Iz razsipništva minulih let smo kmetje marsikaj potegnili. Postavili smo si nove hiše, nakupili pohištvo, kuhinjske stroje, marsikaj, sploh, kjer so mladi ljudje, je pa seveda res, da smo glede bivalne kulture glede na druge plasti prebivalstva še vedno v spodnjem delu lestvice.«

Res je, da že izvažamo hrano, a bi je lahko še več, skušamo izvedeti od sogovornika.

»Vse socialistične države, z nami vred, se morajo odreči nekaterim stvarim, tudi hrani, čemu tako, pa še ni nihče odgovoril. Imamo zemljiški maksimum. Na nekaj hektarih kakšne posebne velike tržne proizvodnje ne more biti in – takšen proizvod je tudi drag. Pa se človeku utrne v glavi, da se nekateri še vedno zelo boje, da bi lahko kmet tudi obogatel (sicer pa, čemu ne, če se lahko tudi drugi, smo skupaj premišljali, op. p.). Zdi se mi, da bi bilo normalno, če bi bil ta maksimum med osmimi in desetimi hektari.«

Srednjeveliko posestvo Frankovih obdelujejo štirje ljudje: on sam, žena in hčerka z zetom. Hčerka je v službi v murskosoboški mesni industriji, na pomoč pa menda priskočita še vnučka. Ko bosta z ženo ugotovila, da roke niso več tisto, kar so bile, bosta posestvo prevzela zet in hčerka in prekmurska vasica se bo znova pomladila. Vasica, ki premore okoli sto trideset hiš, železniško postajo, dve leti staro šolo, separacijo kremenčevega peska in opekarno pa seveda ljudi, ki znajo trdo delati in trezno misliti.

Ko se vrnejo štrki, stari, ljubi znanci, bo v Puconcih življenje sredi vrenja in klitja. Hrane zanje bo res manj, vendar je že tako v življenju vselej se mora nekdo odovedovati na račun drugega.

Milenko Strašek

Jutri gremo v napad

Jutri gremo v napad.
Glej, kako globoko je nebo!
Sneg, naš beli brat,
razlij se v temo!

Veter potepuh, podaj nam roko!
Mesec lenuh, hitreje za nami!
Mi gremo, gremo s puško na rami
v napad za svobodo, za kruh.

Zvezde že nam žare,
noč nam razsvetljuje temno.
Tiho četa gre
in mesec nad njo, nad njo.

Veter potepuh, podaj nam roko!
Mesec lenuh, hitreje za nami!
Mi gremo, gremo s puško na rami
v napad za svobodo, za kruh.

Pionirski odred osnovne šole Tone Čufar na Jesenicah Biti pionir pomeni...

Pred nekaj dnevi smo jih obiskali, učence in učitelje osnovne šole Tone Čufar na Jesenicah. Iz vrstic, ki nam jih iz leta v leto vestno pošiljajo na naše uredništvo, je raslo prepričanje, da so, rečeno z eno besedo, pridni. Zato sem nam zdi prav, da o vsebini te pridnosti napišemo nekaj v današnji praznični številki TV-15 Naš tovariš, ob 29. novembru, ki ima za pionirje še poseben pomen, zlasti zatiste novopečene, ki se tega dne iz cicibanov prelevijo v pionirje. Ne bi bili radi pridigarji, mogoče pa bo tisto, kar so nam povedali na Jesenicah in kar smo razbrali iz njihovega dela, vendarle prispevek k učni uri o tem, kdo je pionir, kaj to pomeni in kako pionir dela.

Najprej smo celo zgodbo postavili v okvir. Kje se to dogaja? V obsežni šolski stavbi, ki pa je kljub vsemu pretesna, s 1191 učenci in sto delavci. Imajo 43 oddelkov. Stavba je iz leta 1978/79, medtem ko nosijo ime Toneta Čufarja s seboj že 26 let. V tem prvem šolskem letu je stekel pouk od prvega do četrtega razreda. V naslednjem šolskem letu je bilo dograjeno še nadstropje za učence od 5. do 8. razreda, novembra istega leta pa so odprli telovadnico. Tako je šola postopoma zrastle in postopoma so prišli tudi na celodnevno osnovno šolo. Še lani je bilo tako, čeprav je že šlo tesno, pa so si pomagali z gostovanjem v vrtcu in s tem, da so učence prešolali na Vorančevo šolo. To je rodilo težave – pedagoške probleme. Treba je bilo poiskati primernejšo in trajnejšo obliko, saj računajo, da bo število učencev do leta 1890 še vedno naraščalo. Letos je približno sto učencev več oziroma osem oddelkov. Odločili so se za kompromisno rešitev. Od 1. do 3. razreda je celodnevna osnovna šola dopoldne, četrty razred ima COŠ izmenično, od 5. do 8. razreda pa imajo modificirano obliko COŠ – izmenski pouk. Seveda učitelji pogrešajo elemente celodnevne šole, ki so že bili vtečeni, je potožila tovarišica ravnateljica Mili Ilenič, kajti računati je treba z družinami, ki učencem ne morejo pomagati pri njihovem učenju doma.

Doseganje zastavljenih ciljev

Načrtovanje življenja in dela v tako veliki šoli ni enostavno. Za doseganje zastavljenih ciljev se morajo truditi

Marica Ličof

vsi skupaj in vsak posameznik, če hočejo na koncu šolskega leta, ko ocenjujejo stopinje za seboj, ugotoviti dobre rezultate. Na osnovi teh ocen so ob začetku vsakega novega šolskega leta sestavljeni novi okvirni programi, o katerih pionirji razpravljajo na svoji programski konferenci, glasujejo, jih sprejemajo in dopolnjujejo z novimi idejami. Kako so ocenili lansko delo in kaj načrtujejo letos, smo se pogovarjali pred dnevi z odborom pionirskega odreda in njihovo mentorico Marico Ličof. Predsednik odbora je Blaž Pesjak iz 7. a razreda. »V naš pionirski odred sodijo vsi učenci, razen 1. in 8. razreda,« je povedal, »pa še od teh bodo prvošolci prav kmalu med nami, za 29. november, medtem ko so osmošolci že

mladinci. Sicer pa ne delamo veliko razlik med pionirji in mladinci in naš program dela se kar prepleta. Trenutno je naša največja zadolženost sprejem cicibanov v pionirsko organizacijo.« »To je stvar starejših pionirjev in nas mladincev,« je dodala že mladinka Dagmar Vergles. »Ob tej priložnosti organiziramo v prvih razredih učne ure, ki naj prvošolcem prikazujejo, kakšen mora biti pionir, katere so njegove dolžnosti, katerih pravil se mora držati, razložimo jim simbole naše države – zastave, grbe, himno, spregovorimo jim o pionirjih med narodnoosvobodilnim bojem, naučimo jih pionirsko zaobljubo, ki jo potem na sprejemu, ko jim zavezemo rdeče rutke in jim na glavo posadimo pionirske kape, ponavljajo za enim od borcev iz naše krajevne skupnosti. Tudi čestitamo jim, saj 'biti pionir' pomeni nekaj velikega, pomeni biti nekje prvi, kakor na primer prvi, ki je splezal na goro, prvi hokejist na Jesenicah in podobno.«

Takšne razlage so za prvošolce gotovo razumljive, predvsem pa jih navdaja s ponosom primerjava, da so tudi oni sami eni od teh 'prvih'.

Kakšen naj bo pionir?

Pošten
Iskren
Olikan
Natančen
Iznajdljiv
Resnicoljuben

Tako so našli člani odbora PO in še dodali, da se mora pravi pionir pridno učiti, si prizadevati, da bo razred čim boljši, pomagati starejšim ljudem, prav tako slabšim učencem, skratka – biti mora vzor. Ali pri tem uspevajo ali ostanejo to le besede in lepe misli zaobljube, nas je zanimalo? Pionirji so kar malo obmolknili in eden drugega kritično premerili z očmi. »Cilje našega

dela že izpeljemo,« je dejal predsednik odbora Blaž, »ne upam pa si trditi, da čisto do nadrobnosti izpeljemo zaobljubo, da bi se obnašali povsem tako, kakor piše v njej. Vsi že ne. To pa je odvisno od vsakega posameznika. Trudimo se in pri tem so nam mentorji v veliko pomoč, na tem ali onem področju, posebno pa še mentorica našega PO tovarišica Marica Ličof.«

Odnos med pionirji in mentorji

Razumevanje in pionirji in mentorji je eden osnovnih pogojev dobrih uspehov. Tovarišica Ličofova rada dela z otroki. Pravi, da so tile v odboru sami najboljši učenci iz oddelčnih skupnosti. Z njimi je lahko delati, ker si prizadevajo, da vsako stvar izpeljejo do konca. Nekatere oddelčne skupnosti so zelo aktivne in tudi med letom prihajajo z novimi predlogi. Težave imajo le s srečanji, zaradi dvoizemskega pouka se srečujejo le dvakrat na mesec, in sicer v času med dvema izmenama.

Pred programom za letošnje šolsko leto nas je zanimalo še, kaj imajo za svoje največje dosežanje uspehe. Samo iz lanskega šolskega leta so jih našli toliko, da bi težko vse zapisali. Na naravoslovno-matematičnem področju je 128 učencev od 4. do 8. razreda tekmovalo za vegovo priznanje iz matematike. Od teh je 70 učencev osvojilo bronasto priznanje, devet pa srebrno. Mladi kemiki so se lotili zahtevne naloge Analiza vodotokov na Jesenicah in prejeli republiško priznanje za odlično opravljeno delo. Na kulturno-umetniškem področju se lahko pohvalijo likovniki, saj je na razstavi v Moskvi pod geslom Dajmo otrokom zemeljsko kroglo prejela učenka Monika Smolej 3. nagrado. Med vsemi se je odlikoval mladinski pevski zbor

z doseženo uvrstitvijo na regijsko revijo pevskih zborov. Kar sedemdeset odstotkov učencev je vestnih bralcev; Cicibanovo bralno značko je prejelo 278 učencev 1. in 2. razreda, 516 učencev od 3. do 8. razreda pa Pionirsko bralno značko. Na področju družbenokoristnega dela so želi rezultate v sodelovanju s Kovinom in Dinosom. Izdelali so 3920 verig in opravili 1585 delovnih ur. Zbrali so 75 ton odpadnega papirja in prejeli drugo nagrado v Sloveniji. Mladi gasilci so na tekmovanju Preprečujmo požare prejeli tretjo nagrado. Za poznavanje, ohranjanje in plemenitenje turistične domovine je po svojih močeh skrbel turistični podmladek. Za lepo urejena bivalna okolja so poskrbele trojke Zelene straže, ki so marsikateremu mlademu ali odraslemu občanu izročile listek z grajo ali pohvalo. Na

delo je pred njimi tudi v letošnjem šolskem letu. Še naprej se bodo udeleževali Jugoslovanskih pionirskih iger na različnih področjih, ob praznikih bodo prirejali proslave, organizirali pohode, obiskovali grobove borcev in obeležja narodnoosvobodilnega boja, sodelovali bodo s krajevnimi organizacijami ZB NOV, obiskovali borce, priredili bodo novoletno praznovanje, poskrbeli bodo za kulturni praznik 8. februar pa za 8. marec, ko bodo obiskali žene v domu za ostarele. Ob sprejemu kurirčkov pošte bodo priredili miting. Tudi prazniki OF, 1. maj, dan mladosti, še prej obletnica smrti tovariša Tita, dan zmage, potem pa dan borca in njihov občinski praznik, ne bodo šli mimo njih neopazno. Oktobrske revolucije, meseca varčevanja, dne OZN, tedna otroka, dne človekovih pravic, sve-

Po pogovoru še posnetek pred šolo

športnem področju so razvijali vse začrtane panoge, svoje znanje so pokazali v Veseli šoli, v JPI pa dosegli 3. mesto v Sloveniji. Še posebej je treba omeniti najvišje priznanje krožku za ohranjanje revolucionarnih izročil – zvezno priznanje ZZB NOV.

Pohvala naj bo spodbudna

Kaj naj rečemo ob koncu tega dolgega naštevanja? Če smo še tako kritični, moramo potrditi, da zaslužijo pohvalo in da so lahko ponosni na svoje delo. Takšni naj ostanejo tudi vnaprej, ko bodo iz dneva v dan izpolnjevali svoj program. Kar obsežno

tovnega dne zdravja in dne JLA pa se bodo spomnili ob oddajah šolskega radia, ki jim že sicer prinaša tako šolske kot svetovne novice. Tudi papirne in očističevalne akcije bodo še naprej v kar največjem zagonu. Naloga slehernega pa je, da opozarja na odnos do družbenega premoženja. To naj bi bil njihov prispevek k stabilizacijskim prizadevanjem.

Odločni so, da to izpeljejo. Veselijo se vsakega sprotnega uspeha. Ob koncu šolskega leta, ko bodo vse uspehe združili, pa bo veselje popolno.

Živa Drole

Mladi v naši domovini

Današnje življenje nas mladih je veliko lepše, kot je bilo v starih časih. Takrat se mladina ni šolala, sploh niso hodili v šolo, ker pri hiši ni bilo denarja. Šli so služiti kot moj stari atek. Ni se izučil poklica, preživljal se je sam. Še danes kot upokojeni gozdni delavec zna prijeti za vsako delo. Borci so se bojevali tudi zato, da bodo ljudje lahko prišli do svojih poklicev, ki so potrebni za opravljanje dela, za razvoj domovine. Zavedni učitelji so po

gozdovih učili otroke matereinega jezika, mnogi so tudi dali življenje, če so Nemci izvedeli, da učijo otroke slovenščine. Res je, da danes ni dovolj dela za vse. Mislim, da delo je, pa ljudje nočejo vsega delati. Mladi pa imamo veliko možnosti za preživljanje prostega časa, za srečanje s vrstniki. Srečo moramo obdržati in jo negovati. Kdor ljubi svojo domovino, je srečen.

KLAVDIJA PODPEČAN, 6. r. dop. krožek Stranice

Za rojstni dan domovine

Radi imamo našo domovino. Kaj naj ji damo za njen rojstni dan? Imamo samo veliko želja:

dal bi ji bonboniero – Janez Bornšek, 1. r.
svojo ljubezen ji poklanjam – Zlatka Sodin, 1. r.
dala bi svoje življenje za njo – Urška Olup, 1. r.
svojo najljubšo igračo – Davorina Žnidaršič, 3. r.
svojo hišo – Špela Šelih, 3. r.

Zbrali MAJA OLUP in SERGEJA CVELFER, 4. r. Stranice

Kaj je moja domovina?

Iz osnovne šole Jože Moškrič Ljubljana

Moja domovina je kakor mavrica. Na jugu je modra. Modrina ji daje naše Jadransko morje. Modrina preide v sivino Krasa, pustega in polnega skrivnosti. Nato jo pozelenijo prostrani travniki. Najprej pa je rjavo-rdeča, gorata in polna prelepkih vrhov in dolin. To je naša Jugoslavija.

IRMA PLAJNŠEK, 6. e.

★ ★ ★

Zelo veliko mi pomeni domovina. Ne bi je zamenjala za nobeno drugo. Pomeni mi bratstvo, enotnost, svobodo in ljubezen. Vsi jo imamo zelo radi, saj ima številne naravne lepote in znamenitosti.

ANDREJA MUSNIK, 7. d.

★ ★ ★

Domovina je moj dom, kjer živim. To so polja in gore, to je naše sinje morje.

ANFISA DURIČ, 5. d.

★ ★ ★

Domovina; velika mati s številnimi otroki. Vsi jo ljubimo, spoštujemo in se trudimo za mir ter enakopravnost vseh narodov. Prva in druga svetovna vojna – groza! Po hrbtu me spreleti mrzlica. A vendar je bil to boj za osvoboditev naše domovine.

DANIJELA SELAKOVIČ, 6. e.

Na juriš

Na juriš, na juriš, na juriš!
Krik borcev vihra skozi hoste,
sovragove vrste so goste.
Udari, navali, usekaj, izpali!
Na juriš, o-hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Na juriš, na juriš, na juriš!
Maščujmo požgane domove,
maščujmo vse naše grobove!
Preženi besneče in reši trpeče!
Na juriš, o-hej, partizan,
pred tabo svobode je dan

Na juriš, na juriš, na juriš!
Požgimo vsa gnila drevesa,
zemljo spremenimo v nebesa,
vsem sonce naj sije, le radost naj klije!
Na juriš, o-hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Na juriš, na juriš, na juriš!
Vsi bratje teptani za nami,
svobodo si vzamemo sami!
Skoz glad in trpljenje v lepše življenje!
Na juriš, o-hej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

SLOVENIJA

Uspešni na tujih trgih

Bilanca jugoslovanske gospodarske menjave s tujino se zadnja leta popravlja. Nekajkrat smo dosegli tudi že presežek v plačilni bilanci, kar je edino lahko pogoj za to, da začnemo sami ustvarjati devize za poravnavo svojih deviznih dolgov. Toda ti presežki, torej pozitivne razlike med ustvarjenimi in plačilnimi devizami, so vendarle še veliko prepičli od potreb. Lahko bi pravzaprav rekli, da so za zdaj še navidezni, kajti Jugoslavija je še vedno prisiljena odlagati plačilo pomembnega dela svojih deviznih dolgov, ker ne ustvarja dovolj deviz, da bi jih vrnila, kakor dospevajo posamezna plačila. Dokler bo to odlaganje potrebno, ne bomo mogli govoriti o ozdravitvi jugoslovanske zunanje trgovine; ko to odlaganje ne bo več potrebno, bomo lahko govorili o resničnih, ne pa zgolj navidezni presežkih v plačilni bilanci države. Takšni presežki so sicer v normalnih gospodarskih odnosih in normalnih razmerah eden od znakov za Zdravo gospodarstvo.

Slovenija je po obsegu celotnega izvoza tretji največji jugoslovanski izvoznik. Več od nje izvozi ožja Srbija (torej Srbija brez Vojvodine in Kosova) in Hrvaška. Najmanj med vsemi pa izvozi Črna gora in Kosovo. Slovenija je med vsemi prva po konvertibilnem izvozu in po deležu izvoza, ki ga doseže na konvertibilnih trgih. Vsa štiri zadnja leta, kolikor zvezna statistika objavlja podatke o konvertibilni menjavi po republikah in pokrajinah, je slovensko gospodarstvo doseglo med vsemi najbolj izravnano zunanjetrgovinsko bilanco s konvertibilnim območjem. Slovenski blagovni izvoz na te trge je bil lani le še za 3,5 odstotka manjši od vrednosti naših nakupov na teh trgih. V prvih desetih mesecih letos pa je naša republika, kot edina v Jugoslaviji, dosegla pozitivno zunanjetrgovinsko bilanco v menjavi z zahodnimi trgi in tistim de-

lom vzhodnih trgov, s katerimi trgujemo v konvertibilnem denarju. Slovenski konvertibilni izvoz blaga je bil v tem obdobju kar za 8,5 odstotka večji od konvertibilnega uvoza. Če bo tako tudi konec leta, bo to pomenilo absolutno pozitivno bilanco slovenske gospodarske menjave s tujino, kajti naša republika je že nekaj zadnjih let dosegala pozitivno plačilno bilanco, ker je primanjkljaj od blagovne menjave pokrivala z neblagovnimi dohodki, torej tistimi, ki jih je zaslужila na primer s turizmom, prometom in podobno. Po resoluciji za 1984. leto bi sicer slovensko gospodarstvo moralo letos povečati celotni izvoz za 15 odstotkov in konvertibilnega za 20 odstotkov. V desetih mesecih letos za tema dvema načrtoma zaostaja po 5 odstotkov, saj se je celotni izvoz blaga v tem obdobju povečal za 10 odstotkov, konvertibilni pa

Edina pot do takšne ozdravitve jugoslovanske zunanje trgovine je izvoz. Zdanja leta, ko je naša devizna zadolženost dosegla velik obseg in nam zato tuji upniki neradi dajejo nova posojila, je bilo v jugoslovanski zunanji trgovini napravljenih nekaj pomembnih in ugodnih sprememb. Statistični podatki kažejo, da so v zunanji trgovini povsod v državi zelo napredovali. Zdi pa se, da v nekaterih delih države vendarle še ne kažejo dovolj volje delati uspešneje in drugače.

Kakor si sicer razlagati velike razlike v uspešnosti republike in pokrajin pri konvertibilnem izvozu, pri katerem nekateri, ki so po moči gospodarstva in številu zaposlenih med najmočnejšimi, precej zaostajajo za drugimi. Še bolj slabo kot to pa je, da taki, ki manj izvažajo, pomembno vplivajo na ukrepe gospodarske politike, ki je pogosto precej mačehovka prav do konvertibilnih izvoznikov.

za 15 odstotkov. Če bi te dosežene rezultate ocenjevali glede na tisto, kar smo načrtovali, seveda ne bi mogli biti najbolj zadovoljni. Po drugi strani pa ne gre prezreti, da pomeni leto 1984 dokaj zadovoljivo nadaljevanje večletne sorazmerno visoke rasti slovenskega konvertibilnega izvoza, kakršne niso dosegli v drugih, gospodarsko močnejših, republikah. V zadnjih treh letih se je slovenski konvertibilni

merjavi z drugima dvema največjima izvoznikoma, namreč Srbijo in Hrvaško, pa je bila spet najbolj uspešna Slovenija. Hrvaška je namreč v prvih desetih mesecih letos povečala konvertibilni izvoz za 3 odstotke, ožja Srbija pa celo komaj za odstotek. Medtem ko na Hrvaškem napovedujejo, da bodo z izvozom ladij v zadnjih mesecih še popravili letošnje rezultate, v ožji Srbiji o takih rezervah ne govorijo. Zato je

Bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti sta velika stvar. Brez bratstva in enotnosti ne more biti močne in srečne Jugoslavije, brezmočne in srečne Jugoslavije pa ne more biti močne in srečne Hrvatske, Srbije, Makedonije, Črne gore, Slovenije, Bosne in Hercegovine, Vojvodine in Kosova. Vse to se izpolnjuje med seboj, izpopolnjuje v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Vsaka federalna enota ima svojo neodvisnost v smislu svobodnega kulturnega in ekonomskega razvoja. To pomeni: tekmovati v dobrem, pomagati bratom, kajti bratje smo razmejeni, a vendar pod eno streho.

Ob prazniku rojstva nove Jugoslavije, 29. novembra, želimo predstaviti vsaj drobce ustvarjalnosti posameznih naših republik in pokrajin, drobce, ki predstavljajo jedro življenja te ali one federalne enote in ki skupaj dokazujejo, da naša prihodnost vendarle ni tako črna, kakor si jo, zlasti v zadnjem času, slikamo. Zagotovo ne, dokler imamo pri nas delovnega človeka, ki ve, kje je njegovo mesto, zavestnega državljana, ki mu beseda Jugoslavija pomeni domače ognjišče, ki ga je vedno in povsod pripravljen braniti.

ti skromnejši. Najbrž pa v resnici ni tak, le da so dolgoletne izkušnje pokazale, da smo v naši republiki nekako takšno letno rast konvertibilnega izvoza sposobni dosegati. Torej naj bi bil načrt stvarnejši. Jugoslovanski izvozni načrt je veliko zahtevnejši. Nekateri ocenjujejo, da ni stvaren, ker tolikšne rasti nismo nikdar dosegli tudi v preteklih letih, četudi smo jo v načrte že večkrat zapisali. Letošnja rast konverti-

darstvo. Če bo resnično podpirala konvertibilni izvoz, ker nam je zaradi takšne zadolženosti najbolj potreben, se bodo takšnega izvoza začeli bolj lotevati tudi tam, koder so zdaj na te trge malo izvažali. Če ga bo resnično podpirala, bo morala odločno zavrniti očitke, da se tisti, ki izvažajo na konvertibilne trge, okoriščajo. Če bi bilo to res, bi bilo takih, ki bi se hoteli tako okoriščati, gotovo več. Jasno je seve-

izvoz vsako leto v povprečju povečal za več kot 12 odstotkov. V Jugoslaviji je bila ta povprečna rast manjša, namreč 8 odstotna, v ožji Srbiji je bila 6-odstotna, na Hrvaškem pa celo le 4,6-odstotna.

Slovensko gospodarstvo sicer letos v odstotkih ni najbolj povečalo svojega konvertibilnega izvoza. To se je posrečilo nekaterim, ki po ravni izvoza za njo močno zaostajajo. Črna gora je namreč povečala ta izvoz za 45 odstotkov, Kosovo za 28 odstotkov in Vojvodina za 23 odstotkov. V pri-

prav ta republika pri konvertibilnem izvozu letos najbolj razočarala.

Kaj lahko v takih okoliščinah prinese in kaj lahko da leto 1985, v katerem naj bi Jugoslavija, če ne upoštevamo predvidenih odlogov plačil, vrnila tujini za okoli 6 milijard dolarjev izposojene glavnice in obresti? Osnutki resolucij za prihodnje leto računajo v Sloveniji z okoli 14-odstotno rastjo konvertibilnega izvoza in v Jugoslaviji z okoli 20-odstotno rastjo tega izvoza.

Slovenski načrt je vide-

bilnega izvoza v Jugoslaviji je na primer 10-odstotna, namesto 20-odstotna. Toda po drugi strani bi mogli glede na to, da konvertibilni izvoz v Jugoslaviji vendarle iz leta v leto napreduje, pričakovati, da se bomo prihodnje leto tej načrtovani rasti bolj približali. Za to pa bo potrebna še večja zavzetost izvoznikov, zlasti za izvoz na konvertibilne trge, pa tudi veliko bolj odločna in zanesljiva podpora gospodarske politike. Zlasti od te je odvisno, kam se bodo bolj usmerjale posamezne delovne organizacije in kam vse gospo-

da, da eden ali dva ali peščica izvoznikov ne bodo sposobni zaslužiti vseh tistih milijard dolarjev, ki so se jih bili sposodili sami ali drugi. Torej mora biti skrb za to, da bomo čimveč izvozili, da bomo bolje in gospodarno delali in se s kvalitnimi in izvirnimi izdelki uveljavljali na tujem, pomembna domovinska naloga vse Jugoslavije (čeprav je res, da vsa ni v enaki meri sodelovala pri nastajanju tega položaja), naloga, ki kroji njeno prihodnjo gospodarsko in politično usodo.

Vesna Bertonec-Popit

★★★
Počiva jezero v tihoti

*Počiva jezero v tihoti
in listje rahlo mi šumi,
ob jezeru tam v temni noči
mlad partizan molče stoji.*

*Na prsih mladga partizana
mlado dekle mirno spi,
in sanja o junaku svojem,
ki za svobodo se bori.*

*Obljubo deklica je dala,
da bo čakala tisti dan,
ko bo svoboda zasijala,
ko se povrne partizan.*

*Partizan priseže sveto,
da se hrabro bo boril,
da prej ko mine eno leto
bo narod svoj osvobodil.*

*Ko drugo leto borbe mine,
dobi že draga pisemce,
da je v boju vrh planine
prebila krogla mu srce.*

*Počiva jezero v tihoti
in listje rahlo mi šumi –
na dnu samotnega jezera
dekle nesrečno mirno spi.*

HRVATSKA

Ne gre le za preživetje, marveč za hitrejši razvoj

SR Hrvaška je dosegla srednjo industrijsko razvitost

Pravzaprav na majhnem časopisnem prostoru ni mogoče v celoti uokviriti gospodarski in družbeni razvoj SR Hrvaške v času graditve socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih razmerij. Zato poskus njenega portreta začnemo s temi podatki: do začetka osemdesetih let so povprečno na leto družbeni proizvod povečevali za 6 odstotkov, industrijsko proizvodnjo za 8,2 odstotka, kmetijstvo za 2,5 odstotka. To je omogočilo, da so v povojnem razvoju družbeni proizvod gospodarstva povečali za sedemkrat, industrijsko proizvodnjo za 13-krat in podvo-

že v letu 1952 je delež družbenega sektorja v družbenem proizvodu znašal 70,5 odstotka, zdaj pa je že blizu 90 odstotkov. To spremembo je spremljalo tudi naraščanje zaposlenih v družbenem sektorju, v katerem sedaj združuje delo in naloge več kot 1,5 milijona ljudi. Proces razseljevanja podeželja in zmanjševanja kmečkega prebivalstva je bil tako množičen, da je sedaj v hrvaških mestih kar dve tretjini vseh prebivalcev.

Kako so se te nagle spremembe zrcalile v življenje in delo 4,5 milijona ljudi, se pravi prebivalcev SR Hrvaške? Kljub sedanjim gmotnim težavam, ki jih povzročajo gospodarska kriza, se je v zadnjih petnajstih letih življenjski standard dvakratno povečal, osebna poraba za 2,2-krat in družbeni standard za 1,5-krat. Tako so povprečno, denimo povečali porabo svežega mesa in rib na prebivalca od 23 na 55 kilogramov. Med leti 1968 in 1978 se je odstotek družin in s pralnimi stroji povečal s 14 na 58 odstotkov, delež osebnih avtomobilov pa z 9 na 32 odstotkov. Poraba električne

energije na prebivalca je bila leta 1963 le 182,5 kilovatne ure že leta 1978 pa se je dvignila na 789,8 kilovatne ure. V zadnjem primerjalnem obdobju so uspeli povečati stanovanjsko površino na prebivalca od 14,6 kv. metra (leta 1963) na 20,3 kv. metra v letu 1978 idt.

Strokovnjaki ugotavljajo, da doseženi življenjski standard v SR Hrvaški v osemdesetih letih približno ustrežajo ravni gospodarske razvitosti. Tako je družbeni proizvod na prebivalca v SR Hrvaški za 25 odstotkov večji od jugoslovanskega povprečja hkrati pa je na Hrvaškem večja osebna poraba na prebivalca za okrog 26 odstotkov, družbena poraba pa za 22 odstotkov večja kot v Jugoslaviji. Velja pa tudi zapisati, da se je naša država po merilih svetovne banke, leta 1980, uvrščala v spodnjo skupino srednje razvitih držav, predvsem zategadelj, ker pri nas relativno večjo podporo namenjamo za družbeno porabo in za naložbe, manjši del pa za osebno porabo.

V primerjavi z gospodarsko razvitejšimi deželami je osebna poraba prebivalca Hrvaške 3,7-krat manjša,

jili rezultate kmetovanja. V tem obdobju je gospodarstvo Hrvaške izgubilo posebnosti gospodarske sestave, ki označujejo jugoslovansko gospodarstvo, torej hkratno naslanjanje na tradicionalno (pretežno kmetijsko) in moderno industrijsko proizvodnjo. Takšno spremembo v gospodarski in družbeni sestavi je kajpak dovoljevala visoka stopnja investiranja, ki je med leti 1953 in 1980 znašala povprečno kar 28,6 odstotka na leto. Samo v tem času so osnovna sredstva gospodarstva povečali za osemkrat.

družbena poraba pa 3,2-krat. V sestavi te porabe gre visok delež za prehrano.

Če bi poskušali strniti teh nekaj dejstev v razumljivo celoto, lahko poudarimo, da je gospodarstvo SR Hrvaške v povojnem razvoju doseglo velike uspehe, da je ob koncu sedemdesetih let stopilo na pot zadnjih korakov iz dvojine – tradicionalno kmetijske in sodobne industrijske – v sodobno gospodarstvo, čeravno v obdobju, ki ga označuje gospodarska kriza, in jo tako ali drugače vsak izmed nas pošteno občuti. Kmetijska dejavnost je izgubila vlogo slabo izrabljenega dela in dajanje novih industrijskih delavcev. SR Hrvaška je dosegla takšno gospodarsko razvitost, ko gospodarski razvoj mora temeljiti na tehnološkem napredku in takšnih sprememb v gospodarski sestavi, ki omogočajo doseganje industrijske zrelosti razvitih dežel z enakopravno vključitvijo v mednarodno delitev dela.

V tej zvezi bi lahko spregovorili o mednarodnih dolgovih, ki tudi po svoje nalagajo ustreznejše poteze v gospodarskem in družbenem živ-

ljenju Hrvaške, ki je med prvimi v Jugoslaviji znižala svoj dolg do tujih upnikov za okrog 800 milijonov dolarjev. Po prvi gospodarski reformi leta 1965 in do začetka tega desetletja je bila blagovna menjava s tujino vedno s primanjkljajem, in sicer od 100 milijonov dolarjev v letu 1965 do 2 milijardi dolarjev na začetku osemdesetih let. V obdobju od leta 1974 do leta 1979 je bil uvoz za dvakrat večji od izvoza. Industrializacija te republike – kar seveda ni nikakršna hrvaška posebnost, četudi gre za občutnejši pojav kot v Jugoslaviji – se je izključno vezala na tujo tehnologijo in znanje in v tej zvezi industrijska proizvodnja na predelavo tujih surovin in drugega reprodukcijskega materiala, ki pa potem predelan v izdelke ni našel poti na svetovni trg. Predelovalna industrija Hrvaške potrebuje dobrih 80 odstotkov uvoženih surovin, da sploh lahko obratuje.

Takšna uvozna odvisnost ni v ničemer zgrešena, če ne bi bila le enosmerna, se pravi, da bi se vsaj sama pokrivala z izvozom izdelkov. Gospodarstveniki pravijo, da je rešitev za vsako delovno or-

ganizacijo, da vsaj polovico proizvodnje proda neposredno ali posredno, skozi oblike združevanja dela in sredstev v določeni reprodukcijski verigi, na tuji trg. Spremembe v tej smeri bodo kajpak povečale število brezposelnih, ki jih je zdaj 110.000. »Industrija ne bo več mogla reševati brezposelnosti,« poudarja predsednik izvršnega sveta skupščine inž. Ante Marković, ki je do zadnje te funkcije poveljeval zgledelemu sozdu za izdelovanje električnih in elektronskih naprav Rade Končar iz Zagreba, ki se od drugih podobnih jugoslovanskih industrij razlikuje predvsem po tem, da 85 odstotkov njegove proizvodnje temelji na domačem, in le 15 odstotkov na uvoženem znanju.

Velike, še neizrabljene možnosti so v hrvaškem turizmu, ki je nasploh vodilen v Jugoslaviji, saj v skupno državno blagajno prispeva 80 odstotkov deviznega prihodka od turizma. Njegov razvoj do leta 1990 so postavili tako, da naj bi v omenjenem letu dosegel 3 milijarde dolarjev deviznega prihodka ali za 3,5-krat več kot zdaj. V to, težko razumljivo številko, so prišteli promet v tako imenovanih turističnih trgovinah, od jahtnega turizma, ki so mu prav v zadnjem letu zaorali ledino, saj je bil prej bolj ali manj divji, brez urejenih marin, čolnar s spremljajočimi napravami, ki sodijo zraven petičnih jahtarjev itn. Druga možnost za večjo zaposlitev naj bi bilo drobno gospodarstvo, ki je na Hrvaškem spriču potrebnih prebivalcev, domačih in tujih popotnikov tako rekoč še v plenih.

Ob vseh teh lepih načrtih, ki bodo zahtevali izjemne napore za uresničitev, si namesto sklepa sposojamo misel, ki je bila izrečena na nedavni 2. konferenci hrvaških sindikatov:

Uvedba prvega delavskega sveta in razvoj samoupravljanja od začetka petdesetih let do dandanašnjih dni pomeni izjemen napredek v demokratizaciji odnosov v družbi, saj samoupravljanje pomeni našo največjo pridobitev, ki pa na žalost še ni postala prevladujoč družbeni odnos. Toda brez njega bodo vsi računi o napredku padli v vodo.

Peter Potočnik

SRBIJA

Izziv za pr

Dolg spisek problemov in bolj racionalni razvoj

Znan je že scenarij prigradnje razvoju, ki vsebuje predvsem »književodski koloni aktivne čimer se lahko hvalimo, bi vse države, ne bilo odveč, scenarij. Navsezadnje pa ko zastajanje Srbije (brez obel nerazvitih (te občine zajemaj jini), katerih stopnja razvito o subjektivnem in objektivn

Seveda bi bilo najlaže in slovesno izpostaviti nekatere neizpodbitna dejstva, ki bi potrjevala tiste korake »sedmih milj, ki niso le obrabljena fraza, ampak naša stvarnost na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja v obdobju preteklih štirih desetletij razvoja. Trenutno je morebiti primerneje, če se pohvalimo z nekaterimi drugimi podatki. Delovni ljudje te republike so z zavestjo, da morajo sami odseči višjo raven razvitosti, dosegli za 15,9 odstotka večjo učinkovitost uporabe poslovnih skla dov od tistega dohodka, ki velja za vso državo.

Zapis o SR Srbiji pa bi bil lahko tudi takšen: v vzhodnem, kontinentalnem delu Jugoslavije leži Srbija, ena njenih šestih socialističnih republik. V sestavi SR Srbije sta tudi Socialistični avtonomni pokrajini Vojvodina in Kosovo. Jugoslavije ni mogoče spoznati v celoti, brez obiska Srbije. Ne le zato, ker je ta republika med jugoslovanskimi republikami največja po površini in številu prebivalstva, ampak tudi zaradi njenih številnih naravnih lepote, originalnega turističnega okolja in kontrastov...

Vendar pa je za SR Srbijo v tem trenutku (kakor tudi za vso državo) bolj bistveno nekaj drugega kot prijazen opis – trud, ki ga vlagajo, in rezultati, ki jih dosegajo v uresničevanju dolgoročnega

KOSOVO

Velik korak naprej

Tovarna blažilnikov v Prištini, v kateri je zaposleno 1400 delavcev, je edini proizvajalec blažilnikov v državi in na Balkanu in hkrati nosilec razvoja avtomobilske industrije na Kosovu. Pot od skromne obrtniške delavnice do sodobnega industrijskega podjetja ni bila lahka, prehodili pa so jo v manj kot dvajsetih letih.

Tovarna je bila ustanovljena pred natančno devetnajstimi leti kot obrat za proizvodnjo blažilnikov v sestavi

in terenska vozila compagniole. Vendar je proizvodnja rasla iz leta v leto, tako da so vozila s prištinskimi blažil-

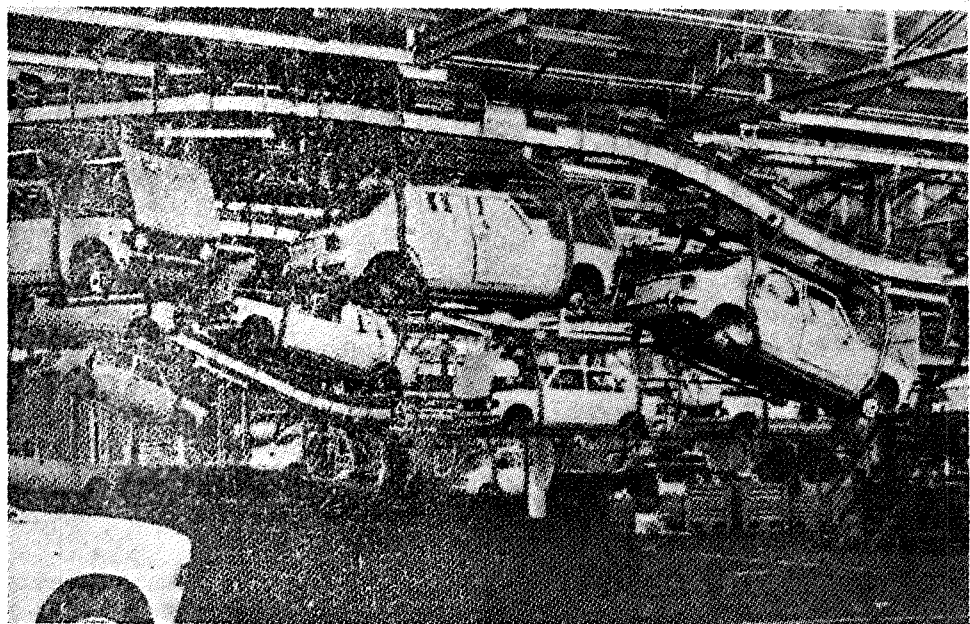
gladko. Včasih so imeli blažilniki tehnične napake. Primanjkovalo je denarja za nadaljnji razvoj in uvajanje novih tehnologij, tako da so postale denarne težave velika ovira. Do preobrata je prišlo 1979. leta, ko je kolektiv začel delati za znano francosko avtomobilsko tovarno Peugeot.

Sodelovanje s to znano tovarno je prispevalo, da so danes vgrajeni prištinski blažilniki v vozila peugeot 104 in 505. V njenih obratih proizvajajo danes 200 vrst blažilnikov, vozila, v katera so vgrajeni, pa vozijo po

na svetovno tržišče. V prihodnjem letu naj bi izdelali 3,5 milijona blažilnikov in začeli izdelovati novo vrsto tako imenovanega enocevnega hidropnevmatskega blažilnika za renault 4. Razvili so ga naši strokovnjaki brez tuje pomoči. Prvotno so načrtovali nakup francoske licence, vendar so zaradi prevelike cene opustili misel na to.

Letos so začeli izdelovati tudi posebno vrsto blažilnikov za vozila 101 in 102, za katerega so dobili tudi priznanje zveze sindikatov. V Prištini pa ne skrivajo pričanja, da bo leto 1988 prekretnica v razvoju kolektiva, podoben tistemu pred dvajsetimi leti. Takrat namreč načrtujejo proizvodnjo novega domačega vozila zastera 201. Pričakujejo, da bo prvo leto prišlo iz proizvodnih trakov 1600 dostavnih tovornjakov, kombibusov in furgonov, ko pa bo proizvodnja stekla, naj bi izdelali od deset do 16 tisoč vozil na leto. Za to proizvodnjo naj bi zaposlili 2600 novih delavcev. Denar za to naložbo, ki znaša deset milijard dinarjev sta zbrali Crvena Zastava iz Kragujevca in Tovarna blažilnikov iz Prištine. Ta je tudi nosilec projekta in je že namenila 17 milijonov dinarjev v ta namen. Ko bo projekt uresničen, bo imel velik pomen ne samo za prištinsko tovarno blažilnikov, temveč za vso kosovsko kovinsko predelovalno industrijo. Vse boljši prištinski blažilniki in tradicija bodo omogočili delovnim ljudem tega kolektiva, da svoje ambiciozne načrte in možnosti tudi uresniči.

Miljan Vuksanović

Prve petletke iz Trstenika. Delo je dobilo dvesto delavcev, ki so na leto izdelali od dvesto do tristo tisoč blažilnikov štirih vrst. Te so vgrajevali v priljubljenega fička

niki križarila po vseh naših cestah. Začeli so izdelovati nove in nove vrste blažilnikov, in to ne samo za cestna vozila, ampak tudi za druge namene. Seveda ni šlo vse

vsem svetu. Letos je prištinska tovarna izvozila v Alžirijo 15.000 blažilnikov v vrednosti dvesto tisoč dolarjev. S to poslovno potezo pa je pravzaprav začela prodirati

Bilečanka

Sredi pušk in bajonetov,
sredi mrkih straž
se pomika naša četa
v hercegovski kras.

Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem –
hejaho, hejaho!

Daleč zdaj si, domovina,
nas izgnali so,
ko da krivi smo zločina,
ker te ljubimo.

Čuje se odmev korakov...

Vzeli materi so sina,
ženi pa moža,
lačna je doma družina,
dosti je gorja.

Čuje se odmev korakov...

Že v Sibirijo gonili
brate so nekdanj –
pa je prišel konec sili,
kje, tiran, si zdaj?

Čuje se odmev korakov...

Enotnost

razlog za zaostajanje; prizadevanja za hitrejši

različnih zapisov o gospodarskem in vsakršnem drugem ventar brez dvoma dobrih rezultatov. Poleg naštevjanja v sega tistega, čemur bi lahko rekli pozitivni saldo, in s m družbenoekonomskem trenutku SR Srbije, kakor tudi i zaradi povsem opravičljivih razlogov spremenili tak ividci najnovejših razprav o vse očitnejšem relativnem (krajini) ter dejstva, da je od 114 kar 56 občin s statusom zemlje, kakršno je cela Črna gora ali dve kosovski pokra- e včasih nižja od razvitosti Kosova, moramo spregovoriti faktorju sedanjega ekonomskega trenutka te republike.

rograma ekonomske stabi- acije; iznajdljivost v oteže- ih razmerah gospodarjenja i iskanje možnosti, da se z e zdavnaj osvojenim ge- lom o naslanjanju na lastne le, dosežejo čim boljši

tu, zlasti če se želimo ukvar- jati z gospodarjenjem pri- hodnjega leta. Telegrafsko povedano: ni razlogov za precenjevanje in ni razlogov za podcenjevanje rezultatov, ki jih je doseglo gospodar-

terialom, dela se bolj racio- nalno in bolj produktivno, povečana je lastna udeležba ozdov pri investiranju, neza- poslenost se umirja, zmanj- šane so vse oblike porabe.

Žal je tu še druga plat iste medalje, ki neizprosno kaže na že znane težave: skupni izvoz se zmanjšuje, cene na drobno drastično rastejo (za 58,8 odstotka so večje kot v istem obdobju lani), realni osebni dohodki se zmanjšu- jejo, gospodarstvo je še na- prej nelikvidno, še vedno smo daleč od ciljev, po kate- rih naj bi izvozili za 20 od- stotkov več kot lani na zaho- dno evropsko tržišče.

Čeravno ni vedno lahko najti odgovore za težave in krizo, spodbudno deluje očitno obstajanje zažvesti, da je uresničevanje programa ekonomske stabilizacije, boj za kontinuiteto revolucije, da je treba ta boj zaostri- ti

vse do shakespearevskega »biti ali ne biti«, da je treba dobiti bitko za prodor delav- skega razreda na področje razširjene in družbene re- produkcije.

Če bi delali seznam pro- blemov, o katerih teče naj- več besed v republiki Srbiji, bi bile naložbe vsekakor na prvem mestu. Naložbe so, zlasti tiste neracionalne, rak rana vsakega gospodarstva, tudi srbskega. Rastle so »to- varne sanj« brez prihodno- sti, biseri tipa FOB, Medija- plane, golubiške cementar- ne, tovarn sladkorja brez sladkorja, tovarne brez elek- trike in vode... Toda to je, kakor danes kaže, prete- klost. Obračanje k proizvod- nji, ki se lahko uspešno vključuje v tekmo na sve- tovnem trgu in razvijanje tradicionalnih prednostnih panog – agrokompleksa, energije in surovin je danes osnovna naloga.

Premišljajo in iščejo odgo- vore tudi za reševanje dru- gih problemov; v minulem obdobju je bilo v Srbiji za- poslenih 61 tisoč delavcev, sklenili pa so, da bodo gra- dili več in hitreje, da bi ubla- žili naraščajoče probleme stanovanjske politike, zdravstva in drugega. Na primer: izgube v zdravstvu so dosegle v letošnjih šestih mesecih 3 milijarde dinar-jev. To pa ni razlog, zaradi katerega bi opustili hotenja po doseg standardov, ka- kršni so doseženi drugod v državi – 6,8 bolnišne postelje na tisoč prebivalcev... Srbi- ja je do leta 1981 zgradila 566 objektov osnovnega zdravstvenega varstva.

O Srbiji bi lahko rekli (brez prizadevanja za ublaži- tev sedanjih problemov), da je v štirih desetletjih razvoja štirikrat povečala industrijsko proizvodnjo, zaposle- nost pa petkrat povečala.

»Ne glede na razlike v razvi- tosti med njenimi posamez-nimi deli je mogoče reči,« pravi Dušan Čkerbić, pred- sednik predsedstva SR Srbi- je, »da Srbija ni več revna dežela kmetov in hiš, zgraje- nih iz blata med kolovozi. To je sodobna dežela z mo- dernim gospodarstvom, mladim in izobraženim de- lavskim razredom ter števil- no intelligenco, vključeno v družbeni napredek«.

da bi povečali število zapo- slenih v družbenem sektorju za 2,5 odstotka.

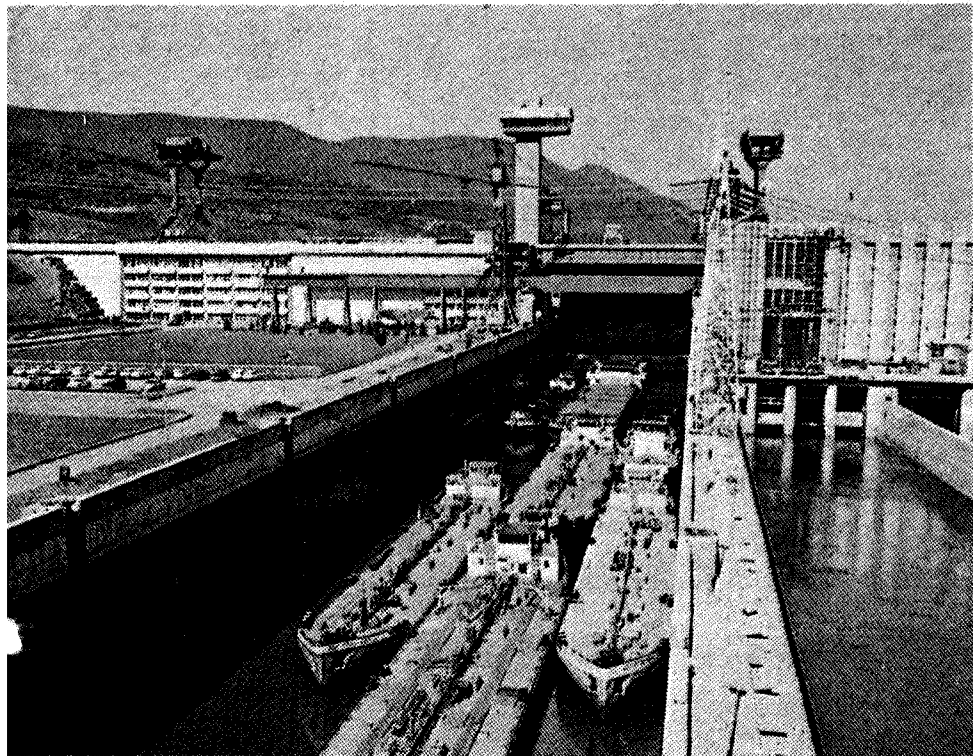
V kolikšni meri je to real- no? Navsezadnje, kakor smo rekli, je to boj za kontinuite- to revolucije. Revolucija pa je nekaj drugega kot nava- dno mirno življenje, je govo- ril Tito. To in še prihodnja leta so svojevrsna preizkuš- nja naše pripravljenosti za boj na ekonomskem in druž- benem prizorišču, za zmago-

Imeli smo Tita; zdaj imamo njegovo idejo. Pot, ki nam jo je pokazal in po kateri nas je vodil, še ni prehojena; šli bomo po nji naprej!

Ob upravičenem strahu, da je načrt prihodnjega ra- zvoja le seznam vročih želja in sanj, moramo poudariti prizadevanje, da bi prihod- nje leto zagotovili možnosti za rast industrijske proiz- vodnje s tri do štirimi od- stotki, da bi povečali obseg proizvodnje za 4,5 odstotka in

vanje z delom, in ne z bese- dami, da bi postala projekci- ja razvoja resničnost. To je izziv, ki ga ne bi smeli izpu- stiti iz rok. Zavest o težavah in problemih in o nujnosti ni dovolj, je pa bistvena po- stavka, če želimo dobiti to bitko.

Spomenka Vladković

činki tako v proizvodnji ot v izvozu, pa v povečanju roduktivnosti in racional- em poslovanju ter samo- pravnem organiziranju. ezultati devetih mesecev tošnjega leta nam dajejo so pravico, da že sedaj klepamo o razvoju v tem le-

stvo SR Srbije v tem letu. In še naprej v telegrafskem slo- gu: prihajamo v obdobje umirjenih gospodarskih, še zlasti pa tržnih razmer, indu- strijska proizvodnja je večja od načrtovane, boljša je pre- skrbljenost tovarn z domaći- mi surovinami in reproma-

VOJVODINA

Še nikoli toliko pšenice z enega hektarja polj

Novica, ki je poleti prišla z vojvodinskih polj, je razveselila vso Jugoslavijo. Na vsakem od 325 tisoč hektarjev pšeničnih polj so poželi povprečno 5,34 tone zrnja. To je bil največji povprečni hektarski pridelek krušnega žita, od kar v Vojvodini sejejo pšenico. Hkrati pa je bil to v množici slabih novic tudi obliž za naše »gospodarske rane«.

V Vojvodini imenujejo le- tošnje žetev, žetev prese- nečenj. Samo dober mesec pred žetvijo so se pri napo- vedih pridelka zmotili vsi: od mlinarjev do selekcionar-jev, katerih vrste pšenice so zasejali na poljih. Napove- dovali so znatno manjši pri- delek, saj se nihče ni upal javno napovedovati petton- ski povprečen pridelek, kjer je bilo vreme neugodno od setve naprej. Toda z začet- kom žetve so iz mnogih sremskih, bačkih in banat- skih vasi začele prihajati druga za drugo novice o re- kordnem pridelku, ki je pol- nil silose in časopisne stolp- ce. Spominjam se 35 povoj- nih vojvodinskih žetev, ve- ndar ni bila nobena tako raz- zburljiva kot letošnja. Ko- maj so novinarji zapisali, da bo rekorder v pridelku Agoruma, ki je na vsakem od petnajstih hektarjev pri- delala 8,7 tone pšenice, je že naslednji dan DO Stari Ta- miš iz Pančevega sporočila, da je na svojih poljih pride- lala povprečno 8,9 tone zr- nja! Vendar tudi to ni bil re- kord, saj je nekaj dni ka- sneje prišla iz Subotice ne-

verjetna novica; tamkajšnji Agros je na nekaterih svojih poljih pridelal povprečno 9,8 tone pšenice na hektar. To pa pomeni, da so skoraj popolnoma izrabili genetske zmognosti vrste, ki znaša de- set ton zrnja na hektar.

Dosegli so sanjsko mejo

Med rekorderji v družbe- nem sektorju so bili tudi za- sebni proizvajalci, ki so se lahko po povprečnem pri- delku kosali z najboljšimi. V Vojvodini namreč že več kot

korne pese in živinorejci. Tam so bili tudi Zorica Dju- rić iz vasi Lukičeva, ki je na hektarju polja pridelala 15.900 kilogramov koruze, Antun Vuković s celo 91.680 kilogramov pridelane slad- korne pese na hektar, Šan- dor Ač iz Stare Moravice, ki se je izkazal z vzrejo plemen- skih svinj, in Antal Nadj iz okolice Subotice, ki se je iz- kazal s proizvodnjo mleka. To so tisti kmetijski proizva- jalci, ki jih na zborovanjih in strokovnih posvetih univer- zitetni profesorji pozdravijo

Častno je umreti za domovino; lepo je zanjo živeti

petindvajset let poteka tek- movanje za visok pridelek, ki prerašča v pravo delovno gibanje. Tudi letos so se re- korderji iz vrst 5.500 najna- prednejših pridelovalcev zbrali na majskem zborova- nju v delavskem domu Jo- van Veselinov-Zarko v No- vem Bečeju. Med njimi niso bili samo pridelovalci pšeni- ce, ampak tudi koruze, slad-

z besedami: »Kaj naj vam go- vorimo, ko vse veste in znate.«

Ali lahko v Vojvodini zra- ste še več pšenice? Vrnimo se k zgodbi o le- tošnji žetvi. Prav gotovo se boste vprašali, kako so se mogli zmotiti najboljši voj- vodinski kmetijski strokov- njaki in znanstveniki pri ri- povedi pridelka. Odgovor je

preprost; pridelek so napo- vedovali mesec dni pred žet- vijo, ko je pšenica še rasla. Toda kot po naročilu je pad- lo precej dežja, noči so bile sveže, dnevna temperatura pa ni bila višja od 25 stopinj. Vse se je idealno ujemalo in pšenično zrnje se je razvilo čez vsa pričakovanja. Mirne duše lahko rečemo, da je bila žetev veliko boljša, kot pa je bila setev, čeprav s tem ni- hče noče zanikati človeškega dela in truda. Najpomemb- nejše od vsega pa je, da so vojvodinski kmetovalci po sedemletnem zastoju pri pri- delku pšenice prekoračili

Vstaja, preliža kri in zmaga so ustva- rile našo domovino

mejo in rekord, ki so ga po- stavili 1977. leta, ko je bil povprečen hektarski pride- lek 5,15 tone pšenice.

Ali lahko Vojvodina pride- la še več žita? Na to vpraša- nje nam je pritrdilno odgo- voril predsednik vojvodin- ske akademije in pomembni jugoslovanski genetik profe- sor dr. Slavko Borojević. »Če želi naša žitnica narediti dva koraka naprej,« pravi oče ze- lo znane visokorodne vrste pšenice Sava, »moramo zadovoljivo rešiti vprašanje vode pred setvijo in neposre- dno po njej. Prav v tem ob- dobju narava ne daje dovolj vode, ki bi jo moralo biti štiri- deset litrov na kvadratni meter. Imamo prave vrste pšenice in agrotehniko, manjka nam še samo malo vode...«

Jovan Vavić

Skoz prenatstvo in trpljenje, skozi ječe mrak prišlo novo bo življenje – čujte mu korak!

Čuje se odmev korakov –

Ko brez pušk in bajonetov prosta nam bo pot, stopala bo naša četa svobodni naprot'.

Čuje se odmev korakov...

Pesem 14. divizije

Zaplovi, pesem borb in zmage, preko gmajn, gora, zaplovi, pesem divizije Štirinajste, v svet ponesi Tomšiča duh, Šerčerja, duh Bračića po vsej slovenski zemlji in prekali z njim srca!

V borbo, Štirinajsta, »juriš« naj se razlega prek sveta! Dvignimo puške in naprej junaško, vsi za komandantom v boj! Naprej! V borbo, v boj! Naprej!

Ko domovina vstane iz trpljenja in gorja, takrat bo Štirinajsta zmagovito stopala. Takrat med prvimi bo stala v vrsti divizij, ki so borile se za boljše in srečnejše dni.

BOSNA IN HERCEGOVINA

Vedno več šolanih ljudi
brez dela

Bosna in Hercegovina, republika, kjer je »ubranost nasprotij, v naravi in med ljudmi kot le še redkokje skrčena na manjši prostor«, je takšna, kakršna je, tudi zaradi hitrega razvoja, ki ga je dosegla od vojne sem: naj so goslo o solidarnosti jemali še tako zares, razvoj ni mogel v enaki meri seči povsod in na vse strani. Toda dokazi o nalgem napredku so več kot očitni.

še pred vojno so bili analfabeti v Bosni in Hercegovini pravilo, ne pa izjema. Leta 1948, ob prvem popisu, je bilo kljub organiziranim tečajem in novim šolam, ki so jih udarniško gradili po vsej republiki, še vedno okoli 45 odstotkov prebivalstva, ki s svinčnikom ni vedelo kaj početi. Danes, oziroma po podatkih iz popisa v letu 1981, pa se je število nepismenih zmanjšalo na 14,4 odstotka, pa še med temi so povečini starejši ljudje. Očiten napredek torej, četudi ni mogoče reči, da je številka neznatna. Narobe, za evropske razmere je še vedno visoka.

Seveda, Bosna in Hercegovina je še desetletja potem, ko se je otesla turškega jarma, nosila s seboj njegove posledice. Prav šolstvu pa so v tej republiki posvečali veliko pozornost. Kako je tudi ne bi: po vojni je bilo vsega skupaj 147 šolskih poslopij, pa še ta so bila v večini takšna, da je bilo bivanje v njih nevarno za življenje. Danes je v tej republiki – velika zaslug za to gre akciji »1.000 osnovnih šol« – 2.499 osnovnih šol in 3,2-krat več srednjih, kot pa jih je bilo leta 1947. In medtem ko pred vojno ni bilo niti ene same samcate šole, jih je danes celo preveč, 49.

Kakor že ti podatki govorijo o naglem razvoju BiH, pa so v zadnjih letih prav ljudje, ki bi jih morali v tej republiki pričakovati razprtih rok, postali njena največja skrb. Poslednji

meseci osnovnošolskega, srednješolskega in visokošolskega življenja vsako leto ne vlivajo negotovosti le institucijam in organom, ki se ukvarjajo z delom in zaposlovanjem, pač pa tudi dijakom in študentom. Ti se bolj kot trudu za čimboljši šolski uspeh prepuščajo premišljanjem: kam?

V BiH, kjer ponosno govorijo o svojem razvoju in so hkrati silno občutljivi zaradi vsakega znaka, ki še priča o nerazvitosti, je bilo konec minulega leta več kot 200.000 brezposelnih. Med tistimi, ki dolge mesece pa tudi leta na skupnostih za zaposlovanje zama povprašujejo po delu,

pa so predvsem mladi in šolani ljudje. Kar dve tretjini brezposelnih je namreč končalo eno od ustreznih šol.

Brezposelnost je seveda občutljiv socialen in političen problem. V Bosni in Hercegovini so zato že pred časom sprejeli republiški program zaposlova-

nja, v katerem so iskali vse mogoče rezerve za njegovo reševanje: upokojili naj bi se tisti, ki so za to dosegli vse pogoje; konec naj bi bilo honorarnega in nadurnega dela, če le-to ni nujno potrebno; bolj naj bi se odprlo drobno gospodarstvo, v katerem po pravilu dela poleg lastnika obrti le eden ali dva delavca; natančno so določili tudi, koliko pripravnikov (1 na 50 novo zaposlenih) naj bi sprejela vsaka organizacija na leto.

Nikakor ne bi bilo mogoče reči, da ta in programi zaposlovanja vseh 109 bosansko-hercegovskih občin niso obrodili pravnobnega sadu. Nada Pavnović, pomočnica predsednika republiškega komiteja za delo in zaposlovanje, tako pove, da so v zadnjih letih v tej republiki zaposlili ne le toliko pri-

pravnikov, kot so se nameravali, pač pa da je stopnja zaposlovanja večja, kot jo določijo planski dokumenti. Pa vendarle brezposelnost še kar naprej narašča.

Ekonomisti, ki v BiH spremljajo politiko zaposlovanja, sodijo, da je moč korenine naraščajoči brezposelnosti iskati predvsem

v razširjenem prepričanju, ki je tudi v BiH vladalo vse predolgo: prepričanju, da bo moč vsakomur zagotoviti delo v industriji oziroma družbenem sektorju, namesto da bi ljudem z ustreznimi politikami omogočili zaposlovanje in zaslužek tudi drugod, še zlasti pa v kmetijstvu. Delež kmečkega prebivalstva pa je od vojne sem le še kje tako silno upadel kakor prav v Bosni in Hercegovini.

Zdaj, štirideset let po vojni, doživlja Bosna in Hercegovina zaradi naraščajoče brezposelnosti prav nasprotna gibanja, kot jih je pred desetletji. Nič več ni slišati zahtev za krepitve šolske mreže, pač pa se vse bolj ponavljajo zahteve za njeno (racionalno) zmanjšanje. Tako so že v lanskem letu precej zmanjšali število vpisov na fakultete in visoke šole, v letošnjem študijskem letu pa še za nadaljnjih dobrih deset odstotkov. Nekaj odsekov je svoje predavalnice zaprlo že lani, nekaj jih nameravajo – začasno, pravijo običajno – zapreti tudi v prihodnjem letu. Podobna prizadevanja, kajpak precej boleča (v republiki je brez dela ali pa dela samo s polovičnim delovnim časom skoraj tisoč učiteljev, ki so postali tehnološki presežek, kot jim pravijo, že po prvi reformi srednjega šolstva, zdaj pa je v teku že reforma te reforme) pa se odvijajo tudi v usmerjenem šolstvu.

Mnogi, zlasti znanstveni delavci, zdaj opozarjajo pred zaletavostjo in nepremišljenostjo: kaj se ne bo, kot se je že, morda zgodilo, da bodo v organizacijah čez nekaj let z lučjo iskali prav tiste kadre, za katere se zdaj odločajo, da jih ne bodo šolali ali pa jih bodo v zmanjšanem številu? Takšna opozorila pa ob problemu, kakršen je v času krize brezposelnost, ne morejo naleteti na odziv, na kakršnega bi morda v drugačnih razmerah.

Mija Repovž

ČRNA GORA

Livarji pred drugimi

Stalna rast industrijske proizvodnje v Črni gori, njen fizični obseg se je od januarja do avgusta povečal za 19,2 odstotka glede na isto obdobje lani, je povezana predvsem na železarno Boris Kidrič v Nikšiću in aluminijški kombinat v Titogradu. Delovni uspehi obeh kolektivov so še večji zaradi težkih delovnih razmer v teh mesecih.

železarna je v začetku leta, v nesreči, ki je pri nas ne pomnijo, izgubila šestdeset-tonsko elektro peč in tako ostala brez tretjine proizvodnih zmogljivosti. Ameriški strokovnjaki, ki so jo tudi izdelali, so ugotovili, da je najbolje postaviti novo. V isti sapi pa so povedali, da jo lahko naredijo v 16 mesecih, in da bo stala 10 milijonov dolarjev. V Nikšiću so

delanega aluminija in načrtovane zmogljivosti niso ujemale. Proizvodnja je bila v minulih letih tudi za 30 odstotkov manjša od pričakovanih sto tisoč ton.

Delavci Elektrolize, ki je najpomembnejši obrat kombinata, so menili, da bi lahko z boljšo organizacijo in ustrežnejšim nagrajevanjem dosegli veliko več. Med drugim morajo vračati velika devizna posojila, to pa lahko naredijo samo s povečanim izvozom aluminija. Bili so vztrajni, zagnani in že več mesecev livarji postavljajo rekord za rekordom. Trikrat so povečali izvoz, nihče pa ne dvomi, da bodo stotisočono tona aluminija izdelali še pred novim letom. Na to kaže dejstvo, da so v minulih dveh mesecih znatno povečali proizvodnjo. Zdaj pa je pred delavci še drug zelo pomemben cilj, to je zmanjšanje stroškov proizvodnje. Samo za električni tok, mazut in boksit plačuje kombinat tisoč starih milijard dinarjev.

Ti in drugi napor so pogosto omenjeni na partijskih sestankih, ki potekajo v Črni gori ob predlogu sklepov 13. seje CK ZKJ. Hkrati z njimi pa opozarjajo tudi na velike razlike v delitvi dohodka med tistimi, ki so zaposleni v gospodarstvu, in tistimi v raznih samoupravnih interesnih skupnostih, ustanovah, ki se financirajo iz proračuna, in sploh neproizvodnih delovnih organizacijah. Vprašanje je med drugim tudi, ali se lahko hitreje razvijamo, če bo proizvodno delo slabše plačano. V tej republiki so sicer v minulih mesecih povprečni osební dohodki v gospodarstvu rasti počasneje kot v delovnih kolektivih, vendar razmerja še niso prava, o tem pa so v predlogu sklepov 13. seje CK ZKJ zapisana jasna stališča.

Rajko Banović

MAKEDONIJA

Težave so – uspehi pa tudi

Predlog razvojnega načrta Socialistične republike Makedonije za prihodnje leto je sestavljen dokaj konkretno, ugotavljajo te dni na številnih sestankih družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov. Takšna je bila tudi nedavna ugotovitev na posebnem posvetovanju makedonskih ekonomistov, ki so ob poznavanju rezultatov gospodarjenja v letošnjih devetih mesecih potrdili osnovne smeri prizadevanj v letu 1985. Te pa so: stabilizacija proizvodnje, povečevanje izvoza (ki mora biti usmerjen v povečevanje deviznega priliva) ter zagotavljanje možnosti za bolj usklajene odnose v trženju in cenah. Član izvršnega sveta skupščine SR Makedonije in direktor Zavoda za družbeno planiranje Najdenko Popovski je dejal, da je industrijska proizvodnja v tej republiki v letošnjih desetih mesecih dosegla 7,6-odstotno rast in da je pričakovati tudi rast v kmetijski proizvodnji. V tem obdobju je rahlo zrasla tudi produktivnost. Ob teh in še nekaterih drugih kazalcih ostaja tudi tej republiki za prihodnje leto vrsta problemov, ki jih bo morala reševati, če želi uresničiti svoje načrte. To velja za notranjo nelikvidnost, za izgube in agubanje za povečano zadolženost in usmerjevanje k zmanjševanju naložbenih aktivnosti.

Lep primer uspehov zaradi delavnosti in prizadevanosti se kaže v steklarsko-graverski industriji Kristal 10 v Pehčevu, čeprav jim je še do pred kratkim slabo kazalo. Kristal 10 deluje v okviru industrije stekla in kristala Kristal Zajčar. Zaposluje 220 delavcev. Prav teh 220 delavcev se je znašlo tako rekoč križem rok. Za šestdeset dni so se zaprla vrata delovne organizacije, ker ni bilo

potrebnih surovin, zaposleni pa so morali na prisilni dopust. Stara peč v Zajčarju je konec junija ugasnila, posledica tega pa je bilo le 43 odstotkov uresničenega od načrtovanega. Načrtovali so namreč 270 milijonov dinarjev letnega prihodka, devetmesečni obračun pa je pokazal le številko 115 milijonov. Da bi vse to nadomestili in zadovoljili tudi zunanji trg, so takoj po odpravi vzrokov

za težave sklenili, da bodo do konca leta delali tudi vse proste sobote in nedelje.

Obnovitev dela peči v Zajčarju je pogoj za normalno proizvodnjo. Da pa bi dosegli vsaj 80 odstotkov načrtovanega, bodo morali delavci vložiti dodatne napore in hitrejši tempo.

Steklarsko-graverska industrija v Pehčevu izdeluje čaše, ki se lahko ponašajo s

svojo kvaliteto in lepoto. S tem je osvojila zunanji trg. Izvažajo v Veliko Britanijo, Kanado, ZDA, Brazilijo in Italijo. Izvoz jim prinaša 80 milijonov dinarjev deviznega izvoza, ki jih združuje DO Zajčar. Del teh sredstev porabijo za nadaljnjo organizacijo dela, zlasti za nakup potrebnega repromateriala iz uvoza.

Pohvale vredno je predvsem to, da je ustvarjeni prihodek v organizaciji rezultat velike produktivnosti, velikega truda delavcev in ne morda rezultat visoke cene končnega proizvoda.

Prizadevanje si tudi za širitev industrije in modernizacijo. Veliko pridobitev predstavlja deset novih strojev za graviranje stekla. V začetku prihodnjega leta bodo začeli graditi novo avtomatsko industrijsko kopel z zmogljivostjo 140 do 180 tisoč proizvodov na mesec. Ta novi del industrijske proizvodnje bo zagotavljal delo delavcem tudi takrat, ko se bodo znašli v ozkem grlu.

Kaj imajo še v načrtih? Novo restavracijo in novo skladišče, kar vsekakor sodi k nemoteni proizvodnji. Večino finančnih sredstev, ki so potrebna za razširitev in gradnjo novih objektov, bodo zbrali s samoprispevkom.

Ob tabornem ognju

V temnem gozdu ob tabornem ognju
pesem tiho junaki pojo
o trpljenju slovenskega ljudstva,
ki bori se za svojo svobodo.

Pesem njih je odraz hrepenenja,
da svoboda zasije nam spet,
ko nas vrže spet reka življenja
iz vrtincev tja na zeleni breg.

O, junaki, le dajte, prodrite
v naša mesta iz temnih gozdov!
Vse, ki bijejo nas, preženite
in spodite iz naših jih domov!

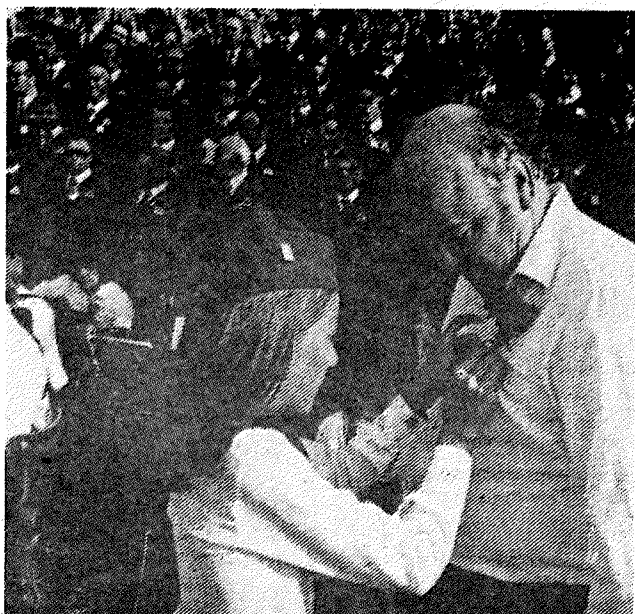
Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič pod taktirko dirigenta Oskarja Kjudra

Pesem je njih jezik

Slovenci smo pevski narod. Še posebej trdijo za Primorco, da radi pojejo. Naša pesem je vedno vzniknila iz resničnega življenja. Naš človek je z njo izražal in še izraža svoja občutja, doživljanja, veselje in prešernost, pa tudi žalost in bolečino. Pesem je naše ljudi spodbujala v boju za obstanek, utrjevala narodno zavest za svobodno življenje, pravico in resnico in tudi v dneh naše revolucije, ko bi morala nasilno utihniti, je naš človek pel, morda kot še nikoli dotlej. Izpovedal je svojo trdno odločenost, bojevitost, trdoživost, brezmejno ljubezen do domovine, bratstvo in enotnost. S slovensko partizansko pesmijo se je naša narodna pesem plemenitila. Kdo jo bo nosil naprej? Kdo bo v njej in z njo nosil naprej željo po pravičnem svetu, v katerem je človek človeku brat, željo, ki je kljub temu, da so leta po vojni marsikdaj ubrala neslutena pota, vendarle ostala enaka – visoka ideja vsega svobodoljubnega človeštva.

»Sen temnih noči o jutru, ko bomo z ramo ob rami ustvarjali gmotne in kulturne dobrine skupaj, tržaški Slovenci in Italijani, ni več samo sen, pač pa trdno prepričanje, ki poganja našo energijo v novo ustvarjalnost. Tkali smo po poteh Italije, Avstrije in Jugoslavije niti prijateljstva in sporazumevanja in jih stkali v trden voz. Danes smo na fronti omike med zmagovalci. Bijemo se za našo drugo zmago, saj smo prvo, vojaško, že izbojevali. Sporočilo, ki ga nenehno pošiljamo od razuma do razuma, od srca do srca, se sedaj še glasneje oglašuje in se bo še, dokler ne bomo doživeli zmage enakopravnosti za naše ljudstvo, dokler ne bo utihnil naš zadnji nasprotnik« je v imenu zbora povedal dirigent Oskar Kjuder.

Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič. Zakaj tržaški in zakaj partizanski? Ni težko razumeti; partizanski pač zato, ker so bili njegovi prvi člani bivši borci narodnoosvobodilnega boja, ki so se kalili na bojnih poljih širom po Jugoslaviji, in tudi zato, ker danes nosijo partizansko pesem v svet. Tržaški pa zato, ker so to pevci tržaške pokrajine. Iz dvaintridesetih vasi iz okolice Trsta od Nabrežine do Milj in iz samega Trsta prihajajo na vaje na Bazovico, prihajajo vztrajno, čeprav večkrat izmučeni po svojem vsakdanjem delu. Med 127 člani zbora so delavci, kmetje, nekaj pa je glasbenikov. Zbor je široko odprl vrata slehernemu, ki čuti veselje do petja in mu je pri srcu

Rdeč nagelj za dirigenta Oskarja Kjudra, ki se je ves predal ansamblu TPPZ, da skozen izžareva ognjeni bojni duh. »Fantje, v oči me glejte!« pogosto zabiha pevcem in godbenikom. Resnično, zagotavljajo ti, da iz njegovega pogleda veje duh prepričevalnosti, ki v vsakega posameznika pretaka vsebino petega; grmenje juriša, vero v zmago, skrito bolečino ob padlem tovarišu, iskro svobode...

partizanska pesem, ne glede na narodnost. Res je pristopilo tudi nekaj pevcev italijanske narodnosti. Kljub sodelovanju v TPPZ pa pevci niso zapustili svojih malih vaških pevskih zborov, ki so jih vsa povojna leta učili prve pevške govornice.

Zarodek Tržaškega pevskega zbora

Zbori se rojevajo, umirajo, čakajo... Kdaj in kje je med

tržaškimi pevci zrasla zamilsel o partizanskem zboru, ki bo dejansko nadaljevanje narodnoosvobodilnega boja? Začelo se je na Bazovici julija 1967, na prvem mednarodnem zborovanju, na katerem so se zbrali ljudje tržaške pokrajine in tudi partizani iz notranjosti Italije. Tedaj je tridesetisočglava množica potrdila, da zamilsel o partizanskem pevskega zbora ne pomeni samo oklepanja starega, ampak nadaljevanje boja proti fašizmu za pravice slovenskega prebivalstva in za sodelovanje med narodi, da to pomeni novi boj, čeprav brez pušk, skupaj z mlado generacijo. Čutili so, da je pesem boja še potrebna, kajti fašizem je še vedno dvigal glavo, grabil za svobodo slovenskega ljudstva v Italiji.

Pot skupine petindvajsetih pevcev brez spremljave orkestra v Sovjetsko zvezo, na bojišče druge svetovne vojne ob Volgi, v Kijev in Volgograd, kamor so leta 1972 ponesli štirinajst dobro naštudiranih partizanskih pesmi, je bila odločilnega pomena. Vrnili so se z dozorim sklepom, da naključno zlitje svojih glasov spremeni v vsakdanjo prakso. Sklenili so, da bo njihova pesem tisti refren, ki ne bo dopuščal, da bi v Trst spet prišli časi škvadrizma, šovinizma, narodne nestrpnosti in protislovenske diskriminacije. To je bil klic tistih borcev, ki se niso mogli izogniti sovražni svinčenki, dolg do prelite krvi.

Pripravljalni odbor je začel delovati. Zbralo se je sto pevcev. Enajsti februar 1973 je postal rojstni dan zbora (na občnem zboru leta 1981 so ga poimenovali po narodnem heroju Pinku Tomažiču). Trebče pri Trstu pa rojstni kraj. Takrat so tri tovariše izbrali za častne člane svojega kolektiva: narodne-

ga heroja in komandanta ter organizatorja OF Janka Rudolfa, španskega borca in osvoboditelja mesta Genove Toneta Ukmarja-Mira ter Arriga Boldrinija, organizatorja odporniškega gibanja v Romagnu.

Trdo delo je poplačano z navdušenimi aplavzi

V svoj statut so zapisali, da bodo širili duh narodnoosvobodilnega boja in odporniškega gibanja italijanskega naroda. Partizanskim in narodnim pesmim so pridružili mednarodno delavsko in revolucionarno pesem, boj delavskega razreda za svoje pravice in za mednarodno bratstvo delovnih ljudi. Začeli so z delom, trdim delom. Dihalne vaje, izgovarjanje, študij kompozicije, harmonija... Pa se je vse to obrestovalo že na prvem celovečernem koncertu z naslovom Partizanski miting, ki je 2. junija 1973 natlačeno dvorano v Kulturnem domu v Trstu dobesedno spreminil v val navdušenega aplavza.

Zbor je rasel. Bivšim borcem so se v njihovih pevskih vrstah pridružili mladi. Posebno so se razveselili pristopa glasbene mladine in recitatorjev, ki so s svojimi instrumenti in recitiranjem pesmi obogatili barvitost in vsebino tega vokalnoinstrumentalnega ansambla.

Ko je dozorel nov program Partizanska balada, so določili datum premiere – 25. januar 1975, spet v tržaškem Kulturnem domu. Temu so sledili še trije programi Zemlja in narodi, Recital padlim ter Revolucija in glasba. Povsod uspeh, povsod navdušenje. Tržaški partizanski pevski zbor že od vsega začetka neprestano prejema vabila za gostovanja, da komaj lahko sproti odgovarjanja. Nastopajo širom po Jugoslaviji, po Italiji in Avstriji, od Dunaja do Rima in Milana. Pred dvema mesecema so se vrnili iz Sovjetske zveze, kjer je osem dni dodela iz njihovih grl partizanska pesem, v Leningradu, Moskvi, tamkajšnji borci pa so jih povabili za prihodnje leto na turnejo po desetih ruskih mestih.

Pregled dvanajstletnega dela in načrti za prihodnost

Za njimi je dvanajst let dela, 342 koncertov, 1220 vaj, poslušalo jih je več kot pet milijonov poslušalcev, prepotovali so nepregledne kilometre poti, izdali štiri brošure, dve plošči in pripravili pet programov. Pojejo v

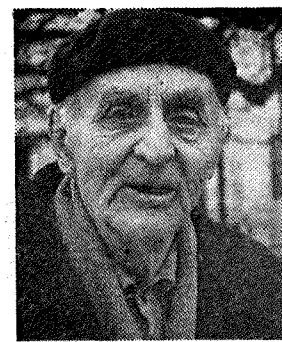
enajstih jezikih: slovenskem, italijanskem, srbohrvatskem, makedonskem, nemškem, ruskem, bolgarskem, poljskem, španskem, angleškem in francoskem. Za svoja izvajanja in poslanstvo so prejeli že kar nekaj visokih priznanj, med drugimi red bratstva in enotnosti od ZZB NOV Jugoslavije, posebno priznanje od VZPI-ANPI za razvijanje mednaro-

V prihodnje naj bi iz teh mladitih zrasla tudi folklorna in dramska skupina.

Nismo še našli vsega, kar označuje TPPZ. Nismo še omenili prvomajskih praznov, na katerih sodelujejo že vrsto let, pa proslav na Bazovici na dan borca, ki jih organizirajo skupaj z italijanskimi partizani. Program za prihodnje leto imajo že izdelan. Ko bodo v januarju na ob-

Miro Presl, najstarejši pevec TPPZ

Miro je član zbora že od njegovega prvega dne. Petinosemdeset let mu je, pa še vedno vztrajno prihaja na vaje in nastope. V trenutkih, ko poje, kar pozabi, da je invalid. Všeč mu je biti kolesce v

mašineriji, kakor sam pravi. Poje že sedemdeset let. Začel je pri cerkvenem pevskega zboru na Bazovici, kjer so ga petnajstletnika vzeli za sopranista. Potem je začel prepevati pri društvu Lipa. To je bilo že pred vojno. Dolga leta je pel pri učiteljskem pevskega zboru v Trstu, ki ga je vodil Srečko Kumar. S

tamkajšnjimi pevci je prehodil dober del Italije. Niso odnehali, čeprav so jim fašisti metali polena pod noge.

Ko se je začela druga svetovna vojna, je Miro postal partizan. V začetku se je zadrževal na Dolenskem med Ljubljano in Trebnjem. »Tudi partizani smo peli,« pravi »in v internaciji v Gonarsu ter Monigü pri Trevisu, kamor so me odpeljali, prav tako. Za dirigenta smo imeli profesorja Boštjančiča.« Po vrnitvi iz internacije se je spet vrnil med partizane. Konec vojne je dočkal v Črnomlju, kjer je poučeval v radiotelegrafski šoli glavnega štaba.

Miro je prepričan, da Tržaški partizanski pevski zbor ne drži skupaj samo pesem, ampak tista slovenska zavednost, ki je globoko vkoreninjena vanje, tisto prijateljstvo, ki ga ne more nič skrhati. Za Oskarja pravi, da je dober, delaven, dinamičen in eksploziven dirigent, takšen, kakršnega potrebujejo.

dne partizanske pesmi; to je srednjeveški pečat mesta Trsta ter nagrado vstaje slovenskega naroda.

Velika izguba teh dvanajstih let je zanje izguba osemnajstih tovarišev, ki so umrli. Zavedajo se, so poudarili, da počasi odhajajo in ne bi radi zamudili vlaka, da bi to svoje izročilo vendarle nekomu predali, nekomu, ki bi ga prav s takšnim žarom ponesel naprej, v prihodnje rodove. Zato imajo za svoj največji uspeh, bolj kakor vse uspehe na koncertih, prav pridobivanje mlade generacije, mladih pevcev. Sedemdeset let jih je za zdaj zbralo. Za njimi so začetni koraki. Vadijo posebej in sami sebe imenujejo odsek TPPZ Pinko Tomažič, TPPZ pa jim stoji ob strani s svojo strokovno pomočjo. To so mladi, ki hočejo duh revolucije prinesiti v novi, modernejši obliki. V nasprotju z matičnim zborom so med njimi tudi dekleta. Vsekakor spodbudno; namreč način s pesmijo privabiti mlade za nadaljevanje izročil narodnoosvobodilnega boja ter drugih odporniških gibanj.

čnem zboru pregledali delo in izvolili nove člane odbora ali potrdili stare, se bodo lotili nastopov. V februarju načrtujejo koncert v Vitorio Veneto, v marcu bodo ob 40-letnici dogodkov v Lonjerju nastopili z oratorijem, v aprilu je zapisano vabilo za Buchenwald, maja bo nastop na Piazza Goldoni skupaj z drugimi pevskimi zbori, za junij je predvidena osrednja proslava obletnice priključitve Primorske k Jugoslaviji, v juliju je spet na vrsti Bazovica, avgusta, če bo po sreči, turneja po Sovjetski zvezi, septembra bodo gostje na vsedravnem prazniku komunističnega tiska, v oktobru, novembru in decembru pa imajo namen narediti trak in plošče.

Ne bo preveč hvaličavo, če na rob vsemu temu pripomnimo, da za gnozna sredstva sami skrbijo, saj skromen deželni prihodek komaj zadošča za en koncert. Pri svojih naporih v skrbi za prepotrebna finančna sredstva se včasih poslužijo z resnim izrekom, da je pač tisto, kar sam narediš, več vredno.

Sestnajstega novembra so nastopili v Celovcu na Koroskem, v kraju, kjer tako kakor na Tržaškem živi slovenska manjšina. Prvič se je zgodilo, da so se avstrijske organizacije odločile za dvojezičnost. To so pevci skupaj z dirigentom ocenili za pozitivno. Nastopili so v dvorani s šest tisoč sedeži in na ulicah, kjer so priredili Revolucijo in glasbo v devetih jezikih.

Revolucionarna pesem ima svojo prihodnost. Z njo bo živel duh revolucije, tam čez mejo in v naši matični domovini. V zboru so pevci z obeh strani meje. To sodelovanje so pripravili v prihodnje še razširiti in s tem na svoj način podpreti odprto mejo.

Ziva Drole

Bohor je vstal

Dom je požgan, brat ustreljen, oče zaklan, jaz izseljen.
To je kultura fašizma iz tega stoletja,
doba terorja, krivic in svinčenega petja.
Haj partizan! Hej partizan, stopi na plan!
Le naprej odred Kozjanski, le naprej od zmag do zmag!
Samo preko trupel nemških naš svoboden gre korak.
Samo preko trupel nemških naš svoboden gre korak.

Bohor je spal, Bohor šumi, Bohor je vstal, Bohor žari.
Preko Bohorja zaoril je klic po svobodi,
sem od Bohorja že vstajajo novi narodi.
Bohor je vstal, Bohor šumi, Bohor žari.
Le naprej odred Kozjanski, le naprej od zmag do zmag!
Samo preko trupel nemških naš svoboden gre korak.
Samo preko trupel nemških naš svoboden gre korak.

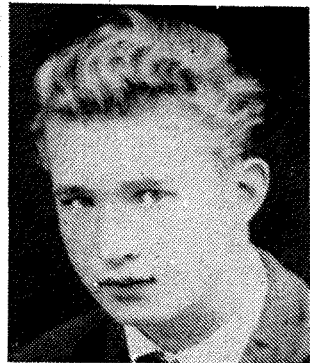

V pogovoru so sodelovali člani TPPZ Stanko Vodopivec, Davorin Križmančič, Alojz Škerlj, Silvano Maver, Branka Stello, Ivan Čač, Stane Razstresen, Sergio Zampieri, Miro Presl ter dirigent Oskar Kjuder.

Iz Polhograjskih Dolomitov na Gorenjsko

Ob rojstnem dnevu naše domovine, 29. novembra, mineva 42 let prihoda Borisa Kidriča-Petra Kalana (leta 1942) iz Polhograjskih Dolomitov na Gorenjsko.

V novembru 1942 je bila iz 3. poljske čete drugega bataljona Prve grupe odredov poslana patrulja borcev v Polhograjske Dolomite, to je Dolomitski odred, z nalogo, da varuje in spremlja Borisa Kidriča-Petra Kalana na Gorenjsko. Skupino sta vodila Albin Mlakar, hrabri mitraljezec, pozneje komandir Poljske čete, in Valentin Hren-Kluček, kurir pri pokrajinskem komiteju KPS za Gorenjsko. V patrulji, ki je spremljala Kidriča,

Albin Mlakar iz Gorenje vasi, dijak, komandir Poljske čete, padel v boju z Nemci 18. januarja 1943 na Dolenjih Brdih v Poljski dolini.

so bili tile borci Poljske čete: Gvido Šmalc-Jan, Ivan Bizant-Korpanov, pozneje Niko, Anton Kržišnik-Ljubo in Stane Ponomarenko. Od spremljevalcev sta pozneje padla Albin Mlakar in Gvido Šmalc-Jan.

S Kidričem so srečno prispeli na Gorenjsko v Poljsko dolino 29. novembra 1942. Ob prihodu v Vinharje se je patrulja ločila od kurirja Kluka in Kidriča, ki sta sama odšla v gozd Jablanec v zemljanko, kjer je bil sedež pokrajinskega komiteja KPS in izvršnega odbora Osvobodilne fronte za Gorenjsko.

Patrulja je po ločitvi krenila naprej po kolovozni poti do križpotja (na Kovčku) Muhovega griča, kjer se je srečala z Nemci in domačimi izdajalci. Ob srečanju so se krajši čas obstreljevali, vrgli nekaj ročnih bomb in se potem oboji umaknili brez žrtev.

Valentin Hren-Kluček, nosilec spominskega znaka 1941, ki danes živi v Poljanah nad Škofjo Loko, pripoveduje o tem: »V novembru 1942 sem

bil kurir pri pokrajinskem komiteju KPS in odboru OF za Gorenjsko. Vzdrževal sem zvezo z Gorenjsko v Polhograjske Dolomite do glavnega vodstva partizanov Slovenije.

Sedež komiteja in odbora OF za Gorenjsko je bil v zemljanki, imenovani V kadi, v gozdu Jablanec nad vasjo Hotovlja v Poljski dolini. V pokrajinskem vodstvu so bili tedaj Maks Krmelj-Matija, Jože Sluga-Lenart in Oskar Šavli-Jaka. Kurirja sva bila jaz in Jože Galičič-Luka, pozneje Marko.

V novembru 1942 sem od Maksa Krmelja-Matije dobil nalogo, naj odidem kot ponavadi v Polhograjske Dolomite. Iz Dolomitov, da bom po zvezi pripeljal Petra Kalana, pomembno osebo v vodstvu partizanskega gibanja. Da na poti ne bi doživel presenečenj, naj se zaradi varnosti te osebe zglašim v Poljski četi, kjer mi bo dodeljena patrulja borcev za spremstvo. Prav tako mi je zabil, da sem kot kurir in vodnik osebno odgovoren, da bo Peter Kalan srečno prispel na Gorenjsko.

Po dobljeni nalogi sem se zglašil v Poljski četi, kjer mi je bila dodeljena patrulja petih oboroženih mož. Patruljo je vodil mitraljezec Albin Mlakar. Kdo so bili še v patrulji, pa se ne spominjam več. S patruljo sem krenil v smer Bukovega vrha, mimo Pasje ravni v Črni vrh, kjer smo se ustavili tostran meje med Nemčijo in Italijo pri kmetu Jožetu Rusu. Pri njem je bila v tistem času pomembna kurirska javka in obveščevalna postojanka

Gvido Šmalc-Jan iz Medvoda, delavec, borec Poljske čete, padel v boju z Nemci 7. januarja 1943 pri Ožboltu nad Zmncem v Poljski dolini.

za terene na dveh straneh meje. Kmetija stoji na kraju, kjer je bil razgled na obe strani. Tako gospodar kot tudi njegovi družinski člani, posebno starejši otroci, so bili stalno na preži in najavljali vse premike sovražnika, kadar sem prišel k njim ali se zadrževal v bližini domačije.

Od Rusa smo že po 15 minutah hoda prišli do meje, ki je bila obdana z žico in minkimi polji. Po prehodu meje smo odšli po gozdovih v vas Hruševu pri Dobrovi. Ustavili smo se pri štabu Dolomitskega odreda. Ob prihodu sem povedal, da smo prišli z Gorenjske po Petra Kalana. Borci Dolomitskega odreda so bili na nas zelo pozorni, ker smo bili neobičajno dobro opremljeni, to je obuti v gojzice in solidno oboroženi. Pri štabu smo čakali do prihodnjega dne. Nekako okrog poldne je prišel tovariš Kidrič in vprašal, kdo so tisti, ki bodo šli z njim na Gorenjsko. Ob tej priložnosti se je meni in vsej patrulji predstavil kot Peter Kalan in se rokoval z vsakim posebej. Ob srečanju nam je povedal, da ima poškodovano roko, ki ga močno boli. Prosil je, naj malo počakamo, da se bo pripravil, preden bo odšel z nami.

V zgodnjih popoldanskih urah smo krenili v Hrušev na Gorenjsko. Z nočjo smo prispeli v Črni vrh, prekoračili mejo in se ustavili na javki pri Rusu. Po informaciji smo se najedli, odpočili in nadaljevali pot mimo kmeta Aliča prek Sivke v Kremenik in dalje v Vinharje. V Vinharjah sem se v grapi pod Muhovo domačijo ločil od patrulje in s Petrom Kalanom po skrivnih poteh odšel v gozd Jablanec do zemljanke V kadi. V zemljanko sva prišla še pred dnem, če se ne motim, je bilo to 29. novembra 1942.

Komaj sva dobro prispela, smo že slišali močno streljanje in detonacije bomb, kar se nam je zdelo zelo blizu. Pozneje sem v četi od Albina Mlakarja izvedel, da je patrulja po ločitvi z menoj in Petrom krenila po kolovozni poti in se v križišču na Kovčku srečala z raztrganci in Nemci. Albin je dejal, da je ob srečanju streljal na Nemce z namenom, da bi mene in Petra opozoril, da je v bližini sovražnik. Patrulja se je nato izognila Nemcem in se vrnila v četo!

Kdo je Valentin Hren-Kluček?

Rodil se je leta 1917, po domače pri Šlapovcu na mali

kmetiji v Zadobju nad Gorenjo vasjo v Poljski dolini. Ze leta 1941 se je vključil v Cankarjev bataljon in se udeležil dražgoške bitke. Pomladi 1942 je bil borec in kurir Poljske čete. V najtežjih časih leta 1942, ko so tisoči Nemcev preganjali Poljsko četo, je smelo in požrtvovalno postavljalo zveze med borci in četo, ki jih je ločila nemška ofenziva. Tako je veliko pripomogel, da se je četa po ofenzivah sovražnika zbrala, krepila in nadaljevala z napadi. Te njegove vrline so nadrejeni zelo cenili, in mu zato avgusta 1942 poverili

Valentin Hren-Kluček, kurir pokrajinskega komiteja za Gorenjsko v letu 1942 in 1943. Fotografiran leta 1944.

izredno odgovorno nalogo kurirja pri pokrajinskem komiteju za Gorenjsko. Kasneje v letu 1943 je bil komandir kurirske karavle G 7, ki je vzdrževala zvezo z Gorenjske v Polhograjske Dolomite. Nato je bil komandir zaščitne čete pri pokrajinskem komiteju Gorenjske, odkoder je bil leta 1944 poslan v oficirsko šolo v Metliko. Po končani šoli je bil imenovan za komandirja zaščitne čete Snosa v Črnomlju, kjer ga je zatekla osvoboditev.

O prihodu Borisa Kidriča na Gorenjsko 29. novembra 1942 obstajajo zgodovinski dokumenti njegovih pisem in drugi sestavki, ki so bili o tem objavljeni. Moj prispevek k tej zgodovinski dokumentaciji je pot, po kateri je prišel Boris Kidrič na Gorenjsko, identifikacija borcev Poljske čete, ki so skrbeli za njegovo varnost ter predstavitev Valentina Hrena-Klukca, kurirja in vodnika, ki je v tistih hudih časih leta 1942 vzdrževal kurirsko zvezo s pokrajinskim vodstvom Gorenjske in CK KPS Slovenije.

Janko Mrovlje-Marko

Jaroslav Seifert, letošnji Nobelov nagrajenec Mehke pesmi o človečnosti in miru

Poredko se zgodi, da prejme največjo, v svetu upoštevano, nagrado za svoje umetniško delo umetnik katere od manjših slovanskih kultur. Letos jo je vendarle dobil češki pesnik Jaroslav Seifert.

Rodil se je 23. septembra 1901. leta v Pragi-Žižkovu. Leta 1966 je v svoji domovini dosegel naslov »narodnega umetnika« in letos 11. oktobra je prejel Nobelovo nagrado za literaturo. Danes vam predstavljamo tri pesmi v prevodu dr. Dušana Ludvika, saj je njihova vsebina kot nalašč blizu našemu času in občutju.

★★★

Pesem

Z belim robcem pozdravlja,
kdor se poslavlja,
vsak dan se nekaj konča,
se nekaj prelepega konča.

V zraku poštni golob prhúta s krili,
ko vrača se domov;
v sreči in sili
od vekomaj se vračamo domov.

Solze si otri,
nasmehni se z objokanimi očmi,
vsak dan se nekaj začneja,
se nekaj prelepega začneja.

Poštovni holub
(Poštni golob), 1929

★★★

Pesem o vojni

Zadavite vojno,
da bodo žene se smehljale
in bolj polagoma starele,
kakor starí orožje.

Vojna pa pravi: Sem!
Sem od začetka
in ni bilo trenutka,
da ne bi bila.

Sem stara kakor glad
in kakor ljubljenje.
Jaz nisem se spočela,
pa vendar svet je moj!

In jaz ga uničim.
In bom pri tem, ko bo
ognjeno okrvavljeni ostanek
padal v temo

kot pljunki otrok
na dno vodnjaka,
kadar bi radi izmerili
njegovo temno globočino.

Mi pa – to je upanje –
lahko še kak trenutek,
lahko še majcen trenutek
premišljujemo o tem.

Koncert na ostrově
(Koncert na otoku), 1965

Pesem o ženah

Vsi mi govorijo:
dobro si zapomni,
na svetu so hujše stvari,
kot je ljubezen.

Morda je res.

In moriti je strast,
očitno pa so ljudje,
ki s posebno slastjo
stopajo čez mrliče.

Morda je res.

In vojna se konča.
Le kdo bi še v našem času
pletel misli
o prežalostnih rečeh.

Morda pa jaz.

Kajti, če bi topovom
stregle ženske,
bi padale na svet
same rože.

Morda je res,
morda pa tudi ne.

Koncert na ostrově
(Koncert na otoku), 1965

Vedno bo donela partizanska pesem

Koroški partizanski pevski zbor v Celovcu, ki je bil ustanovljen pred tremi leti in katerega predsednik je Lipej Kolenik-Stanko, je lahko še kako ponosen na svojo dejavnost. Takrat so se zbrali sami takšni pevci in pevke, ki se niso ustrašili, da bodo morali, poleg svojega rednega dela, hoditi še daleč, v glavnem iz Roža, Podjune in Ziljske doline na tedenske pevске vaje. Tudi tega ne, da bo treba nastopati, ne le v zamejski Koroški, temveč tudi zunaj njenih meja z umetniško, narodno ali pa z borbeno partizansko pesmijo. Zbor sestavljajo delavci, študentje, učitelji in akademiki, dekleta in fantje, žene ter možje. Mnogo od njih, ne samo da so še danes njihovi zvesti člani, pojo še pri drugih zborih ali pa celo sodelujejo še na drugih kulturnoprosvetnih področjih.

Zbor, ki šteje petdeset članov, vodi ga dirigent in profesor Branko Čepin, je nastal iz potrebe. Že vsa povojna leta so govorili – to si je še kako želel Karel Prušnik-Gašper – da bi ustanovili takšen zbor, ki bi nadaljeval z izročili narodnoosvobodil-

ne vojske tako, da bi prepeval partizanske, delavske in tudi uporne pesmi drugih narodov.

Preden so zbor ustanovili, so bile čudne težave, češ da partizanski pevski zbor ni potreben, ker ljudje ne marajo borbenih, zlasti ne partizanske pesmi, in navsezadnje bi takšen zbor kvaril medsebojne odnose, akcijsko enotnost koroških Slovencev ali pa celo konkuriral drugim pevskim zborom na Koroškem. Takšne pripombe so seveda imeli posamezniki, ki jim partizanska ali pa borbeno pesem ne ugaja, ker so pač bili v preteklosti drugod ali pa so konec vojne dočakali tako, da se niso nobenemu zamerili. Razen tega so se ob ustanovitvi zboru oglašali tudi tisti z dvojnimi obrazi; po eni strani so se bali za ljubi takorekoč pokopališki mir, po drugi pa naj bi bila partizanska pesem nekoliko pozabljena in da bi jo le še zapeli kje v družinskem krogu. Vse to bi seveda pomenilo, da bi v zamejski Koroški tista pesem, ki se je rojevala in bila tolikokrat zapeta med partizani in

ljudstvom v tej deželi, kjer so se eni in drugi bojevali proti nemškemu nacizmu v še kako težkih razmerah, izgubila ali pa da ne bi imela več tistega priporjenega enakopravnega in častnega mesta, kakor ga še ima.

Člani zboru so ob podpori Zveze koroških partizanov in drugih že takrat vztrajali in tako še danes. Ni dolgo, ko so bili na enotedenski turneji po naši socialistični republiki Srbiji, kjer so jih sprejeli z odprtim srcem.

Prvikrat so nastopili leta 1981, prav na obletnico zmage nad fašizmom, in kako zmagovito so zadonele iz njihovih grl Internacionala ter druge borbene in partizanske pesmi. V tem letu so gostovali še enajstkrat, ne le v zamejski Koroški, temveč tudi pri nas. Naslednje leto so pripravili osemnajst nastopov, med drugim tudi na Dunaju na veliki proslavi Umetniki za mir. Tudi leta 1983 so bili uspešni, in tako so tudi letos. Zelo so se proslavili na več nastopih ob letošnji devetdesetletnici rojstva Prežihovega Voranca, ko so predstavili poleg pe-

smi še poseben recital o njegovi življenjski poti. Letos so bili toplo sprejeti, ko so za pripadnike naše manjšinske skupnosti nastopili na Dunaju. Ustrezno priznanje so jim ob tem dali tudi avstrijski demokrati protifašisti.

Poleg tega, da Koroški partizanski pevski zbor predstavlja za koroški heimatistični trn v peti, mu nekateri podtikajo, češ da partizanska pesem ni mir, da naj njeni člani prepevajo le miroljubne pesmi, takorekoč usipavanje.

Koroški partizanski pevski zbor, ki ima v svojem triletnem obstoju za seboj že več kot dvesto vaj, je doslej pokazal, da se uvršča poleg drugih pevskih zborov v zamejski Koroški med tiste, ki so opozorili na lepoto, moč in veličino partizanske pesmi.

Koroški partizanski pevski zbor je zbor ne le zamejski Slovencev, temveč nas vseh, kakor so naše partizanske pesmi, ki jih ta zbor poje.

Drago Miklavc

Partizanova žena

Za vasjo je čredo pasla
vsa vesela dan na dan,
s hrepenenjem gor je zrla,
kjer je vriskal partizan.
Oj, le vriskaj, oj, le vriskaj,
saj trepeče že tiran!
Saj se bliža zvezda sreče,
bliža se rešitve dan.

Ko bi mogla, ko bi smela,
šla bi k njemu gor v goro.
Z njim ostala bi do zmage,
ki prav kmalu prišla bo.
Vse trpljenje partizanov
bo poplačano s krvjo.
Smrt fašizmu in nasilju,
v borbo vsi za svobodo!

Če moj dragi bo življenje
za pravico sveto dal,
mi v tolažbo in veselje
sanko zlato bo ostal.
Ko mu pevala bom pesmi,
gledal me bo nasmejan,
pravila o očki dragem:
bil je hraber partizan.

Spomini partizanke Vide Žvanove iz Spodnjih Gorij

»Radovedna sem bila, kakšni so partizani...«

Iz Porove hiše v Spodnjih Gorjah pri Bledu so poleti 1941 odšli k partizanom štirje bratje: Andrej, Alojz, Jože in Janez. Prvi trije so padli v NOB, od teh je Andrej-Boris narodni heroj. Vojno je preživel le Janez, s partizanskim imenom Dravski; a tudi njemu ni bilo usojeno dolgo življenje. Umrl je sedemnajst let po vojni.

V Porovi hiši živi Vida Žvan, vdova po Dravskem. Njeno življenje je bilo pestro, vsaj v vojnih letih. Pogovor z njo je bil zanimiv.

»V moji rojstni gorski vasi Kupljenik na Jelovici je le 14 hiš in cerkva. Vas je oddaljena tri četrt ure hoda od Bohinjske Bele.

Devetnajst let sem bila stara, ko sem se zaposlila v hotelu Toplice na Bledu. V kuhinji hotela Toplice sem delala od leta 1939 do januarja 1944. leta, ko sem odšla k partizanom.

Prvega šefa civilne uprave za zasedeno Gorenjsko Franca Kutschero (beri: Kučero) sem večkrat videla. Zanesljivo vem, da je po prihodu na Bled imel pisarno in sobo za spanje v tem hotelu.

V pritličju hotela je bila tudi med okupacijo restavracija oziroma jedilnica, toda le za nemške funkcionarje in oficirje. V prvem nadstropju je bila kavarna. Me iz kuhinje nismo smele v zgornje prostore, tudi v kavarno ne. Tam so bili natakarji trije Slovenci, med njimi Gogala z Bleda. Vsi trije so bili obenem za vodnike v hajkah na partizane. Gogala je že med vojno dobil plačilo.

Tako smo bili zaposleni v hotelu razdeljeni na tiste, ki so jim Nemci zaupali, in na tiste, ki jim niso. Zaposleni v spodnjih prostorih smo bili za partizane, v zgornjih za Nemce. Že pred menoj sta iz kuhinje hotela odšli k partizanom sestrični Draga in Dušica Kolarič, Mariborčanki, nato Ivanka Pipenbaher iz Bohinjske Bistrice, za menoj pa še njena sestra Mariča. Od zaposlenih moških v hotelu so se partizanom priključili Blejci Ivan Bem, hotelski mesar in Filip, vendar se priimkov teh dveh ne spominjam. Filip je bil mlad in se je v hotelu učil za kuharja. Mesar Francelj je bil prebrisan: iz hotela je

Vida Žvan

skrival poslal veliko odev partizanom, pa verjeno še kaj drugega. Kar trije natakarji so osebno hodili na zveze s partizani. Z OF so sodelovali vratarji Erlah, Dobravec, Mirko Lakota in servirka Kogojeva. Nekateri so bili neopredeljeni.

Tudi hotelirka Molnarica je bila čustveno na naši strani. Po njenem naročilu smo v njenem skladišču večkrat naredili več majhnih paketov, v katere smo dajali salamo, prepečenec, cigarete in še kakšno malenkost. Prek znanke iz Zapuž je Molnarica te pakete pošiljala zapornikom v Begunje in izgnancem v Nemčijo. Od tistih, ki so se vrnili iz zaporov, smo zvedeli, da so dobili pakete.

Kakšni so partizani?

Radovedna sem bila, kakšni so partizani. Med okupacijo sem redno obiskovala sorodnike na Kupljeniku. Sestrična Minka Zupan mi je vedno pripovedovala o partizanih. Pripravila mi je tudi prvo srečanje z njimi.

Od vasi Selo pri Bledu je skozi gozd proti Kupljeniku vodila grda, zelo strma steza. Na vrhu te steze sta me pričakala narodni heroji Tonček Dežman iz Lesc in Tone Kunšič-Oskar, Mešičnik iz Mlinega na Bledu. Oskarja sem poznala, Ton-

čka pa ne. Pa je stekel pogovor o našem sodelovanju. Pozorno sta me poslušala, ko sem jima pripovedovala o razmerah na Bledu. Po tem srečanju sem se na Bledu povezala z znanim aktivistom Janezom Vrevcem, ki živi v Trzinu. Od vseh akcij, ki jih je Vrevec skrival organiziral, je bila tista v vilo Marič najuspešnejša, hkrati pa najbolj drzna...

Akcija v vili Marič

Zapisano po pripovedovanju Janeza Vrevca:

Poleg SS »šturmabfirerja« dr. Bauerja, ki ga je šef civilne uprave julija 1941. leta imenoval za člana posebnega sodišča za sojenje oseb, ki se upirajo nemški okupacijski oblasti, so v vili stanovali še gestapovci Molterer, Liegel, Baumgartner, Tauber, Steiner, Fazik, ki je bil po nrodnosti Čeh in gozdar Ažman. Slednjega so potrebovali, da jim je na zemljevidu kazal, kje je ta ali ona planina, ta ali ona koča, ko so od ovađuhov ali na zaslisanju v Begunjah zvedeli, da so tam partizani.

Vila Marič je nad hotelom Lovec na sedanji Planinski cesti. Šest metrov od vile je stala garaža, nad katero je bilo sezidano skromno stanovanje za oskrbnikovo družino. Od 1937. leta je bil oskrbnik vrtnar Janez Vrevec. Po prihodu so ga Nemci odpustili, njegovo ženo Franciško pa so zaposlili kot čistilko vile.

Ni še minilo dva meseca okupacije, ko so Janeza, njegovega brata Franca in še dva Blejca zaprli v begunjske zapore. Janeza so aretirali, ker je bil pred vojno med ustanovitelji naprednega delavsko-prosvetnega društva Svoboda na Jesenicah. Čez mesec dni so ga izpustili; do odhoda k partizanom je bil občinski vrtnar.

Že 1941. leta je Vrevčeva družina dobila zvezo z gorijskimi prvoborcema Andrejem Žvanom-Borisom in Antonom Ambrožičem-Božom. Aprila 1943. leta so Janeza sprejeli v članstvo KP, potem pa je na Bledu ustanovil dve partijski celici.

Nekega dne okrog novega leta 1943/44 je gestapovec Fazik opozoril Vrevca, da z ženo in hčerko lahko v kratkem pričakujejo aretacijo. Z ženo sta odšla na Poljane, kjer sta se sestala z Borisom, ki je bil tedaj komandir minersko-sabotažnega voda Triglav. Navzoč je bil tudi član jeseniškega okrožnega komiteja Božo Ambrožič. Obema je bilo žal, da bosta tako marljiva blejska aktivista morala zapustiti Bled. Sklenili so, da bo odhod družine z Bleda povezan z drzno akcijo.

Zakonca Vrevec sta se vrnila v stanovanje na Bled. Naslednjega dne popoldne, bilo je 4. januarja leta 1944, pa so z Mežaklje krenili komandir Boris, Stanko Knafljič-David, Ludvik Rekelj-Filip in Mulejev Lojze. Vsi so dobro poznali Bled. V mraku

Porova hiša v Spodnjih Gorjah, iz katere so poleti 1941 odšli k partizanom štirje bratje. Trije so padli v NOB, med njimi Andrej Žvan-Boris narodni heroj.

so se od Zasipa čez polja in travnike približali Bledu oziroma takratnemu hotelu Union. Tu so prečkali cesto, ki pelje k jezeru, in se ob živi meji približali vili. Bili so obveščeni, da gestapovci iz vile Marič hodijo ob šestih zvečer na večerjo v bližnji hotel, od koder se vračajo ob sedmih.

Gestapovci so hodili na večerjo le s pištolami za pasom, uniforme in orožje pa so imeli v zaklenjenih omarah. Partizani so omare razbili, zaplenili šest pušk, tri brzostrelke, 4 pištole, prek 2000 kosov raznega streliva, več tisoč cigaret, dva fotoa-

parata, uniforme, čevlje, škornje, perilo in odeje. Hitro so si oblekli gestapovske bluže in se pokrili s čeladami. Potem so se brez strela umaknili z Bleda, z njimi pa sta šla tudi zakonca Vrevec.

Partizanka brez orožja

Vida Žvan: »S Sonjo Vrevc, ki je bila še zelo mlada, sva Bled zapustili popoldne tistega dne, ko so partizani opravili akcijo v vili Marič. Sonja je že prej večkrat sama prinašala poročila v taborišče rajonskega komiteja Gorje-Bled, zato naju ni nihče čakal na zvezi. Taborišče je bilo v kraju Lom na Mežaklji, toda nizko spodaj nad potokom Rečica, le deset minut hoda od prvih hiš v Spodnjih Poljanah. Takrat sem v taborišču prvič zagledala visokega, suhega partizana, ki so ga klicali Dravski in je imel precej besede pri terencih. Bil je Borisov brat. Edini od štirih Porovih fantov, ki je preživel vojno.

Pred prihodom k partizanom nisem poznala niti ene-

ni je bil sneg, tam pa sončno in kopno. Me smo bile večina slabo oblečene, na Cerkljanskem pa so bile vse v partizanskih uniformah; nekatere so si jih prikrojile iz angleških uniform.

Pri gospodarski komisiji so bili večinoma starejši možje, ki niso bili sposobni za druge vojaške enote.

Janez Vrevec, organizator akcije v vili Marič na Bledu

Nekoč sem podnevi prišla v vas Krnice. V neki hiši mi je znanka posodila krilo in čevlje. Hlače dol, krilo gor, pa sem kot mlado dekle šla po cesti skozi Zgornje Gorje in mimo nemške orožniške postaje k Španu v Zasip. Razen tistih, ki so me videli na zvezah, me drugi vaščani niso poznali. Bilo je pozimi leta 1944/45. Pri Španu so imeli hlapca in deklo, kmetica pa je bila že vdova in je tedaj pletla polover. Nenadoma smo zaslišali v veži domobrance. V bližini Bleda so domobransko postojanko ustanovili šele proti koncu vojne. Od Španove sem hitro vzela v roke volno in pletilke in začela pletti. Kmalu smo spoznali, da je prihod domobrancev povezan le s propagandno akcijo. Ro hišah so prodajali »Črne bukve«, v katerih so bile slike izdajalcev, ki so jih partizani obsodili na smrt, in opisi ljudi. Seveda so bili v knjigi prikazani kot najbolj pošteni, ki so življenje končali kot mučeniki.

K sreči mi je Ivanka neopazno posodila denar in ko so mi jo ponudili, sem jo kupila. Domobranci so le vprašali, če kaj vidimo »gošarje«. Ko smo rekli, da ne, so odšli. Še do danes nisem Ivanki vrnila tistih treh mark.

Jože Vidic

Nabrusimo kose

Nabrusimo kose, že klas dozoreva
in žetve bogate napočil je čas!
Naj jeklo zapoje, naj pesem odmeva,
nabrusimo kose, zrel je klas.
»V boj za svobodno življenje!«
gre klic od vasi do vasi,
ker sicer nas čakata sužnost, trpljenje,
za nas več izbire druge ni!

Na gruntih že davno nam banke sedijo,
obresti in davki nam pijejo kri;
od žuljev se naših pijavke redijo,
zaman kmet znoji se in trpi.
O čujte nas, mi smo prodani;
oj, kmet, spametuj se, spreglej;
zdaj plug naj počiva, le vkup vsi tlačani,
nabrusimo kose, hajd naprej!

Nekje je dežela, kjer vlada svoboda,
kjer srečno uživata delavec, kmet;
tam kmeta ne guli nobena gospoda,
kdor dela, ta uživa truda cvet.
Mi bratje smo vaši po rodu,
Slovenci, le urno na plan!
Naš čas je napočil, dani se na vzhodu,
in žetev je zrela, kose v dlan!

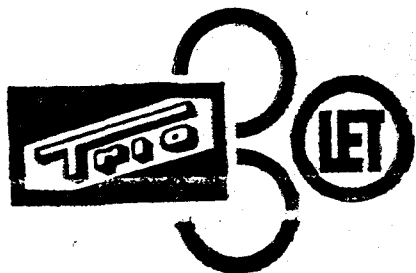

SOZD KEMA
MARIBOR

KEMIČNA
TOVARNA
PODNART

64244 PODNART SR SLOVENIJA —
JUGOSLAVIJA

TELEFON: (064) 70-111 • TELEGRAM: KEMIČNA PODNART.
TELEX: 34550 YU KTP

TRŽIŠKA INDUSTRIJA
OBUTVE
IN KONFEKCIJE
TRŽIČ – SLOVENIJA

čestita vsem svojim kupcem
in poslovnim partnerjem za dan
republike – 29. november

SATURNUS

svetleje, hitreje, varneje

SKUPŠČINA OBČINE POSTOJNA

OBČINSKI ODBOR
ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE
IN DRUGE DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

Čestita za dan republike – 29. november

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE IN OBČINSKA SKUPŠČINA OBČINE

ŠKOFJA LOKA

ČESTITAJO VSEM DELOVNIM
LJUDEM IN OBČANOM
ZA 29. NOVEMBER, DAN REPUBLIKE

gozdno
gospodarstvo
bled

n. sol. o. Ljubljanska 19, Bled

Telefon: dir. 77-287
h. c. 77-361, 77-364
telegram: GG Bled
poštni predal: 42

TEMELJNE ORGANIZACIJE ZDRUŽENEGA DELA (n. sub. o.) 19
GOZDARSTVO BOVINJ, BOHINJSKA BISTRICA, GRAJSKA C. 10
GOZDARSTVO POKLJUKA, BLED, TRIGLAVSKA C. 47
GOZDARSTVO JESENICE, JESENICE, TOMŠIČEVA C. 68
GOZDARSTVO RADOVLJICA, ŠERCERJEVA C. 37
GOZDNO GRADBENIŠTVO BLED, LJUBLJANSKA C. 19
GOZDNO AVTOPREVOZNIŠTVO IN DELAVNICE, SP. GORJE 1
TEMELJNA ORGANIZACIJA KOOPERANTOV (n. sub. o.):
ZASEBNI SEKTOR GOZDARSTVA BLED, LJUBLJANSKA C. 19
DS SKUPNE STROKOVNE SLUŽBE BLED, LJUBLJANSKA C.

★★★

Bratje, le k soncu, svobodi

Bratje, le k soncu, svobodi,
bratje, le k luči na plan!
Noč je boleсна za nami,
pred nami svobode je dan.

Zbori brezpravnih milijonov
vztajajo že iz noči,
da uteše hrepenenje,
že trgajo svoje vezi.

Bratje, podajmo si roke,
bratje, prezirajmo smrt!
Sveta poslednja je borba,
naprej, naš sovrag naj bo strt!

Strimo okove tiranov,
prosto izberimo pot,
dvignimo našo zastavo
visoko nad delavski rod!

Sever in jug se budita,
drami se vzhod in zahod;
vstani, o ljudstvo slovensko
ter plani v slednji pohod!

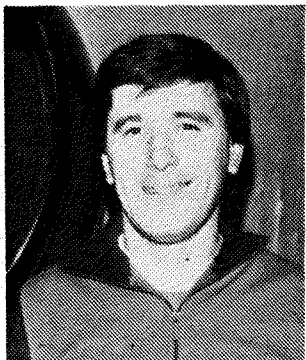
 terme čatež

Po zdravje v Terme Čatež

Zdravljenje po poškodbah ● Revmatizem po zdravljenju v Termah ni več tako nadležen ● Nešteto drugih bolezni se znebite v Termah ● Od letos v Termah tudi shujšate, če se vključite v šolo hujšanja ● Hujšanje brez bolečin in brez stradanja

V Terme Čatež prihajajo na trening tudi športna moštva

Povprašali smo člane kluba Petrovec, ki deluje v zagrebški regiji. Njihov trener Matija Zdešar je povedal, da je s Termami zelo zadovoljen, in to ne le zaradi dobre hrane in postrežbe ter odličnih lokalov in opreme, temveč tudi zato, ker so za trening okoli hotela izredno dobri tereni. Pri svoji družini je po štirih dneh opazil viden napredek.

Elektroinženir Janez Trojar iz Ljubljane je bil v Termah že trikrat in se vrača, ker čuti po vsakem zdravljenju olajšanje in izboljšanje. Med vojno je bil v Cankarjevem bataljonu ranjen v desno koleno in hrbtenico. Zdravijo ga z masažo, jonomodulatorjem. Koplje se v notranjem in zunanjem termalnem bazenu. Vsakokrat bolečine popustijo. Hrana sicer ni domača, a je dobra in jo je tudi zadosti. Zadovoljen je tudi s čistočo in postrežbo.

Štefanija Mažar iz Osijeka je samoplačnica in je tu že drugič. Bilo ji je všeč lansko leto, in je prišla še letos. Preizkusila je Tuheljske Toplice, Lipik, Radence in Sokobanjo, a bo zdaj prihajala le v Terme Čatež. Boluje na sklepih in ji jonomodulator, masaža, kopanje v termalni vodi in parafinske obloge pomagajo, da ne čuti več bolečin. V Toplicah se ji stanje že po štirih dneh izboljša. Z žolčno dieto je izredno zadovoljna. Zadovoljna je tudi s čistočo in postrežbo, želi le več zabavnih prireditev.

SKUPŠČINA OBČINE PIRAN

**Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI**

*čestita vsem delovnim ljudem
in občanom za 29. november, dan
republike*

SKUPŠČINA OBČINE RADOVLJICA

**Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI**

*čestita za dan republike
– 29. november*

★★★ Svobodna Slovenija

*Slovinci kremeniti, le stopimo v korak,
da osvobodimo svoj domači prag!*

*Čez gore, polja, po svetu naj doni:
Slovenija junaška, svobodna bodeš ti.*

*Mladenci, mladenke, vi starci in žene,
za svobodo našo vsi naj se bore!*

*Čez gore, polja, po svetu naj doni:
Slovenija junaška, svobodna bodeš ti!*

*Svoboda res je zlata, svoboda nam je vse,
zanjo, če bo treba, vsakdo naj umre!*

*Čez gore, polja, po svetu naj doni:
Slovenija junaška, svobodna bodeš ti!*

*Sovrage vse zatrimo, očistimo zemljo,
da si izgradimo Sloven'jo združeno!*

*Čez gore, polja, po svetu naj doni:
Slovenija junaška, svobodna bodeš ti!*

*Vsi Srbi in Hrvati, vsi bratski narodi,
združimo se v zvezni Jugoslaviji!*

*Čez gore, polja, doni naj prek sveta:
Živi velika zvezna naj Jugoslavija!*

**PODJETJE ZA PTT PROMET
KOPER n. sol. o.**

AZIENDA PTT CAPODISTRIA r. sol. i.

POŠTNI PREDAL: 175 ● TELEX: 34213 ● TELEFON: (066) 22-551
GOZDNO GOSPODARSTVO BLED

BELE VODE

Pobratenje borčevskih organizacij

Na proslavi krajevnega praznika Belih vod sta se pobratili ZB NOV Vinska gora in ZB NOV Bele vode pri spomeniku padlim borcem

med NOB v Belih vodah. Pobratenje sta opravila predsednika ZB NOV, ki sta pri spomeniku ob zvokih godbe na pihala Zarja iz Šoštanja prekrizala prapore in tako sklenila pobratenje in vzajemno pomoč.

MILOŠ VOLK

LJUBLJANA

Spominsko obeležje zobozdravstvenim delavcem, padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja

Pred začetkom zadnje vojne je bilo v Sloveniji okoli 150 zobnih terapevtov in nekaj manj kot 120 zobnih tehnikov. Po okupaciji dežele leta 1941 so tudi zobozdravstveni delavci doživljali usodo na uničenje obsojenega naroda. Velika večina le-teh se je vključila v organizacije OF, nekaj pa jih je stopilo na stran okupatorja.

Spomladi leta 1942 se je v partizanih začela organizirati, v sklopu sanitetne, tudi zobozdravstvena služba. V njej je do konca vojne bilo udeleženo 53 zobozdravstvenih delavcev, 14 zobozdravstvenih delavcev pa je opravljalo druge dolžnosti v operativnih in zalednih partizanskih enotah. Krajši ali daljši čas je bil torej v partizanih udeležen vsak peti zobozdravstveni delavec. Poleg teh pa so mnogi zobozdravstveni delavci pomagali NOB na zasedenem

ozemlju skozi ilegalne zobozdravstvene usluge partizanom, aktivistom OF in drugim terenskimi delavcem ter njihovim družinam, zbirali so zobozdravstvene potrebščine in denarna sredstva za partizansko zobozdravstveno službo kot tudi drugače.

Pri sodelovanju v NOB so med vojno dali življenje tile zobozdravstveni delavci: Drago Bernard, dr. Vinko Čremošnik, Bogomir Debelak, dr. Ernest Demšar, Vinko Ferjan, Viljem Herman, dr. Rudolf Mitja Kac, Janez Kardelj, Ignac Kjuder, dr. Marija Mogilnicki, dr. Vladimir Mogilnicki, Ivan Mohorko, Božo Pisansky, Janja Pučelik, Evald Robič, Slavko Slander, Franc Priek Šoštaric in Janez Žan Župevec.

Skupnost zobozdravstvenih delavcev NOV in PO Slovenije je v sodelovanju z Univerzitetno stomatološko kliniko iz Ljubljane in še nekaterimi drugimi delovnimi organizacijami sprožila akcijo za postavitev spominske plošče imenovanim zobozdravstvenim delavcem, in sicer na stavbi omenjene klinike, ki naj bi bila odkrita maja 1985 ob proslavi 40. obletnice ustanovitve Društva zobozdravstvenih delavcev Slovenije in izhajanja Zobozdravstvenega vestnika. Prosimo bralce TV 15 in druge, da nam do 1. marca 1985 sporočijo morebitne pripombe na seznam padlih in ubitih zobozdravstvenih delavcev na naslov avtorja tega sestavka: 61230 Domžale, 29. november 5 a.

dr. VELIMIR VULIKIČ

MORAVČE

Upokojenci in borci na izletih

Moravski upokojenci in borci so v letošnjem letu organizirali dva izleta. Na prvi izlet smo odšli v Prekmurje na ogled kmetijskega sejma v Radgoni. Sejem je bil zanimiv, saj je bilo med izletniki tudi nekaj kmetov. Ustavili smo se v Radencih, kjer smo si ogledali zdravilišče, okoli in se tudi kopali v pokritem bazenu. Naš sofer Stašo Brodar nas je popeljal še v Jeruzalem, kjer smo imeli krajši postanek za ogled gor in samega kraja. Za razvedrilo pa je poskrbel harmonikar partizan Tine Urnkar.

Drugi izlet je bil v Italijo na obisk znamenitih pomnikov iz prve in druge svetovne vojne. Obiskali smo Gonars in se spomnili na žrtve iz protifašistične vojne. Med nami je bil preživeli interniranec Stane Strle, sedaj predsednik krajevnih organizacij ZB NOV Moravče. Zbranim okoli veličastnega spomenika je pripovedoval svoja doživetja iz zapore. Sodeloval je pri kopanju rova pod barako oziroma pomagal zapornikom v materialu iz kuhinje, v kateri je delal.

Iz Gonarsa smo pot nadaljevali v Doberdob. Po vrnitvi v Slovenijo smo imeli dobro pripravljeno kosilo v Novi Gorici. Iz Nove Gorice pa

Skupina izletnikov v zdravilišču Radenci

smo se po najkrajši poti vrnili v Moravče. S tem so letošnji izleti končani. Prihodnje leto pa bo poskrbela komisija, da bodo izleti še kvalitetnejši in številnejši.

J. NOVAK

Poizvedba

Dne 25. oktobra 1944 so Nemci obstreljevali Vrh peč nad Trebnjem, kjer so se zadrževali borci Gubčeve brigade. Izstrelak, ki je zadel cerkvico sv. Ane, je smrtno ranil mojega očeta Leopolda Čeligoja. Ranjena pa stala tudi borec Jože Dekleva, doma iz Zajelšja v Brkinih, umrl 8. julija letos, in neznana partizanka, ki jo je izstrelak zadel v obraz. Prosim soborce za čimveč podatkov o borki. Moj naslov je: Vojko Čeligoj, Hrib svobode 8, 66250 Ilirska Bistrica, tel. (067) 81-739

Delavci Ingrada ne poznajo prostih koncev tedna

Eden od najpotrebnejših objektov družbenega standarda, ki bo zgrajen v občini Ljubljana Šiška, natančneje v krajevni skupnosti Bratov Babnik, je prav gotovo osnovna šola. V tej občini je to že 33. objekt, obenem pa tudi zadnji, ki bo zgrajen s

na, in upamo, da bo objekt zgrajen v roku, to je do 3. decembra prihodnje leto! ko bo ta objekt predan svojemu namenu, bo to velikega družbenega pomena za ta del občine. Predvsem gre za razbremenitev šol Milana Mravljeta in Veljka Vlahoviča, ki se že nekaj let ubadajo s prostorsko stisko.

Sicer pa je v krajevni skupnosti Bratov Babnik zadnji dve leti čutili nekaj sprememb. Razen sanacije zgrešene stanovanjske gra-

dne v Draveljski gmajni so že marsikaj naredili. Nova Mercatorjeva trgovina, vzgojno-varstvena organizacija Marija Štirn-Muca, ki je v sklopu VVO Koseze, deloma urejeno telefonsko omrežje, te dni urejujejo in dokončujejo obračališče MPP in zadnji od objektov bo prepotrebna osnovna šola, ki bi morala biti že zgrajena, a je bila zaradi podražitev prestavljena v program III. samoprispevka.

Jože Čurin

Anton Bešter

sredstvi III. samoprispevka. Komaj pred sedmimi tedni so položili temeljni kamen, in na nekdanjem močvirnatem terenu že raste prava podoba osemnajstih prepotrebni učilnic za približno 560 osnovnošolcev. Vendar se izvajalci celjskega Ingrada srečujejo s številnimi težavami. O tem smo se pogovarjali z vodjem gradbišča Antonom Bešterjem: »Zaradi težavnega terena so bili že na samem začetku potrebni večji zemljiški posegi in sanacija terena. Nagajalo nam je tudi vreme, tako da smo z deli zelo zaostali. Zdaj je zamujeno že za nami. Delamo ves čas od jutra do pozne noči, tudi ob sobotah in nedeljah na gradbišču ni čutiti mrtvila. Na žalost je nadurno delo manj plačano kot redno, zato nekateri delavci neradi delajo popoldne. Toda večina je dokaj prizadev-

Hej, brigade

Hej, brigade, hitite,
razpodite, zatrite
požigalce slovenskih domov!
Hej, mašinka, zagodi,
naj odmeva povsodi
naš pozdrav iz slovenskih gozdov!

Kje so meje, pregrade
za slovenske brigade?
Ne, za nas ni pregrad in ne mej!
Po slemenih oblačnih
in po grapah temačnih
vse od zmage do zmage naprej!

Čez poljane požgane
tja do bele Ljubljane
naša vojska prodre kot vihar.
Dokler tu so brigade,
kdo nam zemljo ukrade?
Na Slovenskem smo mi gospodar!

Naročilo/Pohod 30. divizije v Beneško Slovenijo

Nepreklicno naročam Izvodov Pohod 30. divizije v Beneško Slovenijo.

Podpisani _____

Ulica in hišna številka _____

Poštna številka _____ Kraj _____

Reg. št. os. izkaznice _____ SO _____

Zaposlen pri _____

Knjigo bom(o) plačal(i);
a) po povzetju

Datum _____ MP _____ Podpis _____

Skupnost za zaposlovanje
Novo mesto,

Trdinova 10

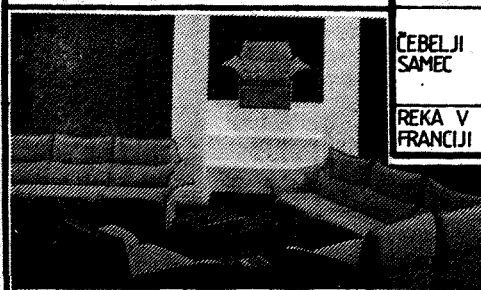
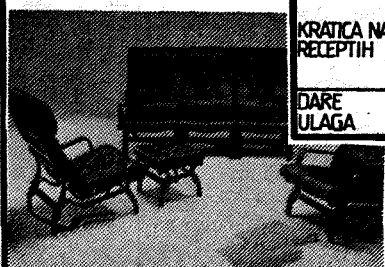
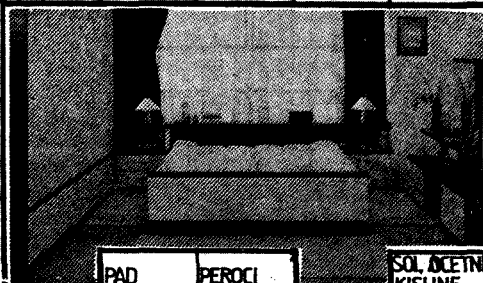
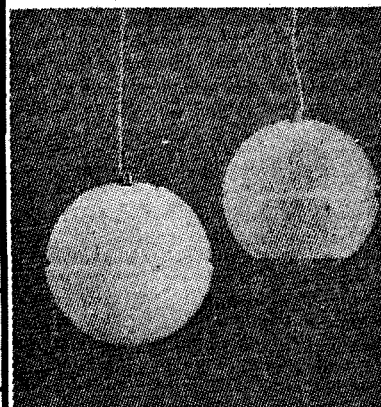
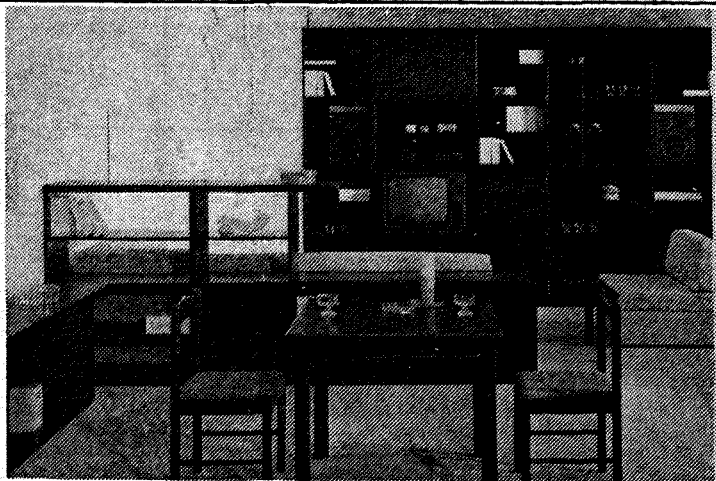
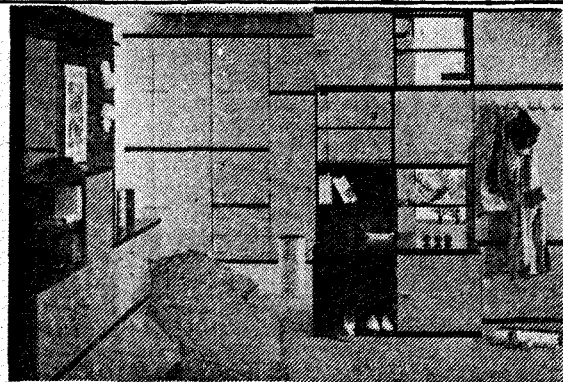
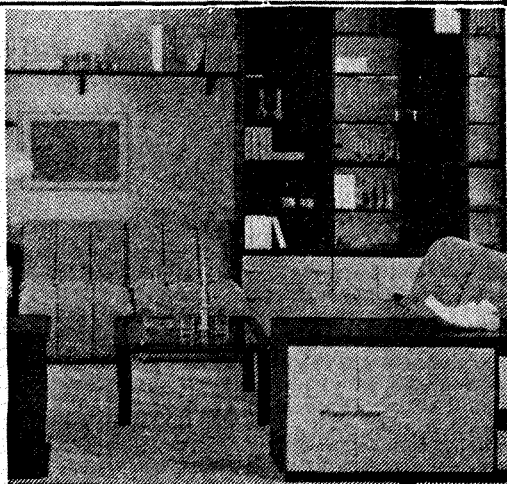
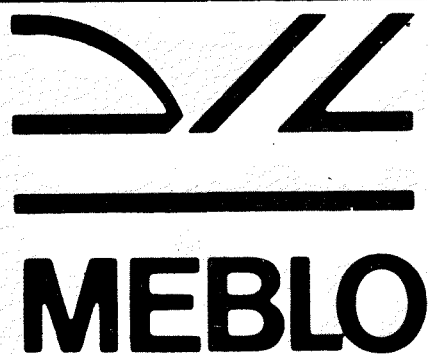
Čestita vsem delovnim ljudem ob
dnevu republike

NAGRADNA KRIŽANKA

MEBLO NOVA GORICA

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je nagradno križanko pripravila tovarna Meblo. Pravilne rešitve pošijite do 10. decembra na naslov Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji levi rob prpišite Meblo. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

[illegible]

Predstavnik namibijskega osvobodilnega gibanja SWAPO na obisku na Vrtači

Minuli četrtek se je pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije na ljubljanski Vrtači mudil na krajšem obisku predstavnik namibijskega

med naprednimi demokratičnimi silami, ki bi, seznanjene z resničnim bojem namibijskega ljudstva in težavami, s katerimi se to gibanje

ne neodvisnosti. Združeni narodi so 1973. leta razglasili organizacijo SWAPO za edinega legitimnega predstavnika namibijskega ljudstva,

ga osvobodilnega gibanja SWAPO Billy Mwaningange, ki je predsedstvo seznanil z razmerami na jugu Afrike in se zahvalil za pomoč, ki jo (politično, gospodarsko in drugo) daje Jugoslavija in Slovenija temu gibanju. Na srečanju z namibijskim predstavnikom so sogovorniki iz ZZB NOV dali pobudo za prodornejšo uveljavitev gibanja SWAPO

sooča, lahko dodale svoj glas solidarnosti z namibijskim ljudstvom.

Kakor je znano, je Organizacija združenih narodov 1966. leta odvzela mandat Južnoafriški republiki in razglasila Namibijo za ozemlje pod skrbništvom svetovne organizacije. Ustanovljen je bil svet za Namibijo, ki naj upravlja z deželo do nje-

z resolucijo 435 (ki predvideva ukinitve vojnega stanja in svobodne volitve pod nadzorom OZN) pa je bil ustvarjen temelj za reševanje namibijskega vprašanja.

Temu je treba dodati še podatek, da je organizacija SWAPO tudi polnopravna članica gibanja neuvrščenih in sodeluje na njihovih konferencah že od leta 1964.

Branko Mamula pri nas

V Sloveniji se je 15. in 16. novembra mudil na obisku zvezni sekretar za ljudsko obrambo, admiral flote Branko Mamula s sodelavci.

V villi Podrožnik se je sestal s političnim vodstvom naše republike, ki ga je vodil predsednik predsedstva SR Slovenije France Popit. Obravnavali so aktualna vprašanja stanja, razvoja in krepitve obrambnih in samozaščitnih priprav v republiki ter vključevanje slovenskega gospodarstva v obrambne naloge.

Gostje iz zveznega sekretariata za ljudsko obrambo so si ogledali tudi del proizvodnje v Iskri in v Železarni Jesenice. Branko Mamula se je udeležil še konference ZK v ljubljanskem armadnem območju in obiskal nekatere vojaške enote.

40 let Pevskega zbora Srečko Kosovel

Koncert ob 40-letnici zbora Srečko Kosovel iz Ajdovščine je imel naslov Pesem upora, s katerim so skušali simbolično povezati koncertni program upornih pesmi slovenskega in drugih narodov z izročilom festivala Revolucija in glasba, v katerega okvir sodi slavnostni koncert. Pa tudi zato, ker je bila pesem slovenskemu narodu, Primorcem še posebej, vedno sredstvo identitete, buditeljstva, kljubovanja in upora. Tudi ljudska kultura Primorske se je najvidneje izrazila prav z zborovskim petjem. Tudi pod fašistično strahovladno, ko je morala slovenska pesem začasno iz javnega življenja, je ostala globoko in ljudeh in dvigala narodno zavest. Zato ni čudno, da so se primorski mošje in fantje po kapitulaciji Italije v zavezniških taboriščih severne Afrike in južne Italije zbirali v pevske skupine in tudi prave zборе. S pesmijo so premagovali razdaljo do železne domovine, takrat sredi najhujših plamenov. Med njimi je bil tudi »Yugoslav chor« pod vodstvom Mirka Černigoja, ki se je v Gravini po naključju srečal s kulturno skupino ljubljanske brigade, v kateri je bil tudi Rado Simoniti. Zborovskemu strokovnjaku ni ušlo ubrano petje zbora, ki bi se

z dograjevanjem lahko usposobil tudi za zahtevnejše naloge. Po tednih napornih vaj se je 11. septembra 1944 z uspešnim koncertom v Barju začela edinstvena pot zbora, ki ga je Boris Zihel krstil po Srečku Kosovelu, Edvard Kardelj pa ga je razglasil za uradni zbor NOV Jugoslavije. Trpljenje naroda in hkrati njegovo odločnost tudi obstati ob Soči in na Krasu je zbor, sestavljen iz sinov tega naroda, nato ponekaj iz Italije v domovino in širrom po Evropi. Čeprav so pevci želeli čimprej ugledati rodno Primorsko, pa je bilo njihovo poslanstvo pomembnejše – prek Visa, Splita, čez Črno goro in Tirano je peljala pot do Beograda. V Sloveniji so prvič zapeli junija 1945 v Mariboru, julija in avgusta pa so obiskali skoraj vse kraje Primorske. Posebno poglavje sta bila koncerta v Gorici in Trstu. Rojakom v okupirani coni so prinesli pozdrav osvobodjene domovine s pesmijo, ki se je spremenila v obtožbo, upornost in bolečino. Žgoc problem Slovenskega primorja je po vojni terjati, da ga pravilno spoznajo tudi drugod po svetu. Za takšno poslanstvo pa je bil zbor, sestavljen iz Primorcev, najbolj poklican – Češkoslovaška, Francija, Bel-

gija, Švica so bile priča zanosa in pristnosti pesmi, ki so do volj zgovorno pričale o pogumu in hotenjih upornega naroda. Po skoraj dveh letih se je s 150 nastopi, ki jih je spremljalo več kot 100.000 ljudi, končala nadvse uspešna pot zbora JA Srečko Kosovel. Toda v istem času se je začela v Ajdovščini nova, ko so se zbrale pevske skupine pod vodstvom zasluznega pevovodje Doreta Krtelja. Zbor je deloval v okviru tovarne Lipa, nenehno nastopal, posebno ob pričakovanju odločitve raznejitvene komisije, ob tem pa kakovostno rasel in se prebil v vrh slovenskega zborovskega petja. Leta 1966 je prevzel ime legendarnega zbora Srečko Kosovel in častno nosi njegovo ime ter tradicije še danes. Številna domača priznanja so jim odprla vrata tudi v tujino, kjer so se na tekmovanjih zavihali na sam vrh (Gorica 1966, Scheveningen 1971). V jubilejnem letu so prav tako uspešni, saj so dosegli na tekmovanju Naša pesem v Mariboru zlato plaketo. Slavnostni koncert je bil 24. novembra v ajdovskem Kulturnem domu pod vodstvom dolgoletnega dirigenta zbora Klavdija Koloinija.

Edo Pelicon

Manifestacija v Celovcu

Petkova manifestacija v koroškem glavnem mestu Celovcu je izzvenela glasno in odločno v obrambo dvojezičnega šolstva, ki ga skušajo odpraviti desničarsko usmerjeni politični krogi s Heimatdienstom na čelu. To bi seveda pomenilo pravi genocid nad narodom, ki živi na svoji zemlji že stoletja, kjer se je slovenska beseda slisala že pri ustoličevanju vojvod na Gosposvet-skem polju.

Množica ljudi, ki so prišli od vsepovsod, iz vseh koroških središč in vasi pa celo iz Salzburga in z Dunaja, se je z baklami v rokah, vzklajajoč gesla, vila po osrednji Kolodvorski ulici. Med slovenskimi je bilo slisati tudi vzklike v nemškem jeziku.

Slovincem so se pridružili mnogi, zlasti mladi demokrati večinskega naroda. Tokrat so skupaj z roko v roki izrazili zahtevo po ohranitvi dvojezičnega šolstva.

Demonstracijo je organiziral nadstrankarski komite za obrambo dvojezične šole na Koroškem. V njegovem imenu je spregovoril univerzitetni profesor docent dr. Peter Gstettner, ki je med drugim opozoril na izjemno nevarne pedagoške učinke, ki bi jih imela odprava dvojezičnega šolstva, na ustvarjanje razredov nemških in slovenskih otrok, ki ne bi bili ravno zgled sožitja, in na kulturno škodo. Ravnatelj ljudske šole v Žitari vasi Franc Kukovica pa je dejal: »Dragi rojaki, stopimo skupaj, Pod-

junčani, Rožani in Ziljani. Stopimo skupaj socialisti, komunisti, alternativci in drugi. Naš skupen cilj je ohranitev dvojezične šole.«

Demonstraciji so številne organizacije in osebe poslale solidarnostne telegrame. Koroški deželni vladi pa so udeleženci celovške demonstracije poslali skupno resolucijo s štirimi bistvenimi zahtevami: nobene ločitve šolarjev po jezikovnih vidikih, tudi ne v obliki poučevanja slovenščine po zaključku rednega pouka; nobene omejitve teritorialne veljavnosti dvojezične šole; dvojezični pouk je treba obvarovati in izboljšati; namesto omejevanja in okrnitve je treba dvojezično šolstvo še izpopolniti.

Barbarstvo ali premišljeno dejanje v Celju?

Komu je napoti spomenik borcem za severno mejo?

Po incidentu v Savinjski dolini lani in na Muljavi pred nedavnim se je oskrnitvam in brezobzirnemu vandalizmu nad obeležji padlim pridružilo še Celje. Nedolgo tega so neznanec(?) odtrgali vazo v obliki granate zraven plošče z imeni borcev, padlih v bojih 1918 in 1919 za osvoboditev slovenske Koroške. Obeležje je vzdano v samem središču mesta, na poslopju nekdanje vojašnice. Po nekaterih izjavah bi se storilec bržkone lotil še plošče, če ne bi pobegnili zaradi bližajočih se glasov. Dejanje je vsekakor gnusno, ne glede na to, s kakšnimi nameni je povzročeno, storilec (ali skupini) pa so menda že na sledi.

O dogodku sme povprašati tudi Ivana Melika-Gojmira, predsednika celjske borčevske organizacije. Ivan Melik, ki o neljubem incidentu ni vedel kaj dosti več, odločno obsoja tovrstna dejanja (nekaj podobnega, četudi ne iz političnih razlogov, se je zgodilo pred leti, ko si je nekdo privoščil sončenje na množični grobnici padlih partizanov na Golovcu), vendar se vprašuje (ob primeru v Savinjski dolini, ko so razgreti poškodovani spomenik NOB), zakaj je zakonodaja do takšnih dejanj tako zelo strpna, čemu jih, četudi je povsem očitno, da ni tako, označi za pobalinstvo in razgrajstvo in posledično prevelike količine zaužite alkohola...?

»Stvari so vendarle več kot očitne, prizadeto komentira celjsko dogajanje Melik. Če bi šlo za pobalinstvo, potem bi, brez idejnega, političnega podtona, zlikovci lahko napadli kakršen koli že objekt. Če že to morajo delati. Nikjer v svetu do tega niso tako strpni. Tako pa: zdi se, kot da nekaterim sami potiskamo orožje v roke.

Razumljivo je, da tako jaz kot člani naše organizacije pa tudi vsi pošteni Celjani to dejanje odločno obsojamo, ne glede na to, ali gre za borce za severno mejo ali za padle partizane. Znašanje nad spominskimi obeležji in grobovi vsekakor sodi v najtemnejše koticke človekove nravi.«

Milenko Strašek

Množično zborovanje v Trebčah

Čez mejo, na italijanski strani se je v Trebčah zbralo na manifestaciji za postavitve dvojezičnih cestnih tabel več kot pet tisoč Slovencev in drugih, demokratično mislečih italijanskih državljanov. Zamejski Slovenci v Italiji menijo, da je ta manifestacija izraz vsebinskega

koraka naprej v boju za narodnostne pravice.

V nedeljo je bil ves vzhodni Kras na nogah in simbolične postavitve dvojezičnih napisov so bile le dokaz več in ponovno opozorilo izmikajočim se in sprenevedajočim tržaškim občinskim strukturam, da bodo morale najbrž v bližnji prihodnosti malo temeljiteje preučiti manjšinske pravice, pri čemer ne bodo mogli mimo dejstva, da ne gre za pusta in nedorečena (polna lukenj) pravila, ampak za preprosto in neizpodbitno dejstvo, da tam živijo Slovenci!

Ni več časa za čakanje na obljube, so govorili Slovenci na shodu v Trebčah minulo nedeljo, treba je izpolniti obljubljeno in priti k novim konkretnim pobudam.

Vsi govorniki, ki so se zvrstili na govorniškem odru, so poudarjali skupno misel: »Zahtevamo rešitev naših odprtih problemov«. Vsi po vrsti so govorili o združevanju vseh slovenskih zamejskih sil... Da bi le bilo res tako, saj je popolnoma jasno, da je le v slogi moč!

Visoka priznanja za prizadevno delo v TO Koroške

V okviru stalnega spremljanja aktivnosti pripadnikov teritorialne obrambe v koroški pokrajini posvečajo občinski štabi in pokrajinski štab teritorialne obrambe veliko pozornost tudi stimulativnim ukrepom, ki med drugimi prispevajo k uspešnemu izvajanju različnih nalog. Starešine, aktivni ZK in ZSMS ter vojaški kolektivi obravnavajo in predlagajo posameznike in kolektive za priznanja, ki jih podeljujejo po končanih urjenjih enot ali na slovesnostih, še posebej ob dnevu JLA.

V teritorialni obrambi Koroške so uveljavili stalno prakso imenovanja najbolj prizadevnih pripadnikov, ki jim izrečejo ustne pohvale, podeljujejo pa tudi pisne pohvale in knjižne spominske nagrade. Taka prizna-

nja prejemajo tudi enote in štabi. Za zelo pomembne rezultate, dosežene pri večletnem delu v oboroženih silah, posebej še v teritorialni obrambi in za vsestransko družbenopolitično aktivnost bodo na pobudo PSTO za Koroško ob dnevu JLA prejeli tile tovariši odlikovanja predsedstva SFRJ: Ivo CERNE in Tone TURČNIK red zasluge za narod s srebrno zvezdo, Ludvik MAZNIK, Milan MAROSEK, Mladen MRMOLJA, Franc KREBS, Anton KRAJNC, Franc ZAVODNIK red dela s srebrnim vencem, Alojz JEROMEL, Janko STANONIK medaljo za sluz za narod, Zvonko POKORNY pa red dela s srebrnim vencem.

Adolf Ankon

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorka-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35